

ร่างรายงานผลการวิจัยฉบับสมบูรณ์
ชุดโครงการประเมินสถานภาพไทศึกษา

เอกสารหมายเลข 10

ประวัติศาสตร์

รัตนพร เศรษฐกุล

เอกสารประกอบการประชุม

เสนอผลการวิจัยชุดโครงการประเมินสถานภาพไทศึกษา

จัดโดย สถาบันไทยศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ได้รับทุนสนับสนุนจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)

วันที่ 18-19 มิถุนายน 2541

ณ ห้องประชุมอาคารสถาบัน 3 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

**ร่างรายงานผลการวิจัยฉบับสมบูรณ์
ชุดโครงการประเมินสถานภาพการศึกษา**

เอกสารหมายเลข 10

ประวัติศาสตร์

รัตนพร เศรษฐกุล

**เอกสารประกอบการประชุม
เสนอผลการวิจัยชุดโครงการประเมินสถานภาพการศึกษา
จัดโดย สถาบันไทยศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
ได้รับทุนสนับสนุนจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)
วันที่ 18-19 มิถุนายน 2541
ณ ห้องประชุมอาคารสถาบัน 3 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย**

รายงานการวิจัย

เรื่อง

การประเมินสถานภาพไทศึกษา: ประวัติศาสตร์

โดย

รัตนพร เศรษฐกุล

ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย

๒๕๔๐

บทสรุปสำหรับผู้บริหาร

ชื่อเรื่อง	การประเมินสถานภาพไทศึกษา: ประวัติศาสตร์
ชื่อผู้วิจัย	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.รัตนพร เศรษฐกุล ภาควิชาประวัติศาสตร์ มหาวิทยาลัยพายัพ
แหล่งทุน	ได้รับทุนอุดหนุนจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัยประจำปี งบประมาณ ๒๕๔๐
วัตถุประสงค์	เพื่อศึกษาเนื้อหาสาระของงานศึกษาทางด้านประวัติศาสตร์ไท วิเคราะห์ ความรู้อัตลักษณ์ของงานศึกษา ดีความ ประเมิน และสังเคราะห์สถานภาพ ไทศึกษา ในสาขาประวัติศาสตร์ เพื่อพัฒนาชุดโครงการวิจัยในอนาคต
วิธีการวิจัย	สำรวจและจัดกลุ่มงานศึกษาประวัติศาสตร์ไท ศึกษาวิเคราะห์งานศึกษา ชิ้นสำคัญๆ เน้นศึกษากรอบความคิด ทฤษฎี ทิศทางการศึกษา ประเด็นคำ ถามหลัก และสังเคราะห์ผลงานศึกษาด้วยการนำผลของการศึกษาในหัว ข้อเดียวกันมาทำการวิเคราะห์อย่างมีระบบเพื่อศึกษาหาความสัมพันธ์ของ ผลงานดังกล่าว ทั้งนี้เพื่อเชื่อมโยงแนวคิดของนักวิจัยหรือผู้ศึกษาเข้าด้วย กันและสร้างภาพรวมของงานศึกษาด้านประวัติศาสตร์ไท
ระยะเวลา	ตั้งแต่วันที่ ๑ มิถุนายน ๒๕๔๐-๓๑ พฤษภาคม ๒๕๔๑

ผลการวิจัย

ผู้วิจัยพบว่าม้งงานศึกษาประวัติศาสตร์ไทจำนวนมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งในรูป
บทความทั่วไป งานเขียนประวัติศาสตร์ไทที่เผยแพร่ในปัจจุบันเท่าที่ค้นหาได้ในประเทศไทยและ
การติดต่อกับต่างประเทศ มีลักษณะที่แตกต่างกัน ขึ้นอยู่กับมาตรฐานทางการศึกษาประวัติ
ศาสตร์ในประเทศนั้นๆและสภาพการณ์ภายในประเทศนั้นๆเช่นกัน นักวิชาการต่างประเทศเช่น
ชาวตะวันตกและชาวญี่ปุ่นจะมีการศึกษาที่เป็นระบบ มีหัวข้อการศึกษาที่ชัดเจนและมีความ
พยายามที่จะกำจัดอคติทางวิชาการ ในขณะที่นักประวัติศาสตร์ที่เป็นปัญญาชนท้องถิ่นมักมีแรง
ผลักดันของความรู้สึกเชื้อชาตินิยมในการศึกษาและนำเสนอประวัติศาสตร์ และวัตถุประสงค์ของ
การศึกษานั้นจะเน้นการสร้างความรู้สึกเชื้อชาตินิยมเพื่อผลทางการเมือง เศรษฐกิจและสังคม
อย่างไรก็ตามงานศึกษาประวัติศาสตร์ที่ผ่านมาทั้งหมดนั้น ไม่ได้มุ่งเพื่อการสร้างองค์ความรู้แต่
เพียงอย่างเดียวแต่มักมีวัตถุประสงค์ทางการเมืองหรือมุ่งผลประโยชน์อื่น ๆ ด้วย

แนวโน้มในปัจจุบันของการศึกษาประวัติศาสตร์ไทย คือ การศึกษาอย่างลึกซึ้ง เป็นระบบตามแนวทางการศึกษาประวัติศาสตร์แบบใหม่ อย่างไรก็ตามในขณะนี้ยังไม่มีงานเขียนงานประวัติศาสตร์ที่สมบูรณ์ออกมา งานส่วนใหญ่เป็นการศึกษาเฉพาะหัวข้อ ปรากฏในรูปของบทความทางวิชาการที่ต้องการการพัฒนาหรือศึกษาให้ลึกซึ้งต่อไป

ข้อเสนอแนะ

หัวข้อในการศึกษาประวัติศาสตร์ไทยที่ยังขาดการศึกษาอย่างลึกซึ้งและควรได้รับการสนับสนุน ได้แก่

๑. หัวข้อประวัติศาสตร์ไทยโดยรวม (History of the Tai Peoples) เป็นการศึกษาพัฒนาการของรัฐไทยโดยรวมทั้งหมด เพื่อเสนอองค์ความรู้ ข้อมูลที่สมบูรณ์ ใช้วิธีการศึกษาเชิงเปรียบเทียบ นำเสนอ ภาพรวมของรัฐไทย โดยเน้นให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างรัฐไทยหรือคนไทยทางด้านการเมือง เศรษฐกิจและสังคม เปรียบเทียบการพัฒนาหรือการเปลี่ยนแปลงของรัฐไทยในยุคสมัยต่างๆ ตั้งแต่กำเนิดของรัฐไทยจนถึงปัจจุบัน
๒. หัวข้อประวัติศาสตร์เศรษฐกิจไทย มีการศึกษาน้อยมากในหัวข้อนี้ ทั้งๆที่เป็นหัวข้อที่น่าสนใจสามารถสืบสาวไปถึงกำเนิดของรัฐไทยโดยเฉพาะอย่างยิ่งไทมาและไทใหญ่ ซึ่งมีที่ตั้งอยู่เรียงรายตามเส้นทางการค้าระหว่างจีนกับอินเดีย หรือแม้แต่อาณาจักรล้านนาก็เกิดขึ้นเนื่องจากปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจการค้า การศึกษาถึงพัฒนาการหรือการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจของรัฐไทยในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ ๑๙ ที่มีการปรับเปลี่ยนจากระบบเศรษฐกิจแบบเลี้ยงดูตนเองเป็นระบบทุนนิยมแบบตะวันตกก็จะมีประโยชน์อย่างยิ่งในการที่จะทำความเข้าใจถึงปัญหาทางเศรษฐกิจที่กลุ่มไทได้รับในปัจจุบันนี้
๓. หัวข้อประวัติศาสตร์สังคมไทย ศึกษาเฉพาะกลุ่มหรือศึกษาเปรียบเทียบระหว่างกลุ่ม หรือศึกษาให้เห็นภาพรวมของกลุ่มไททั้งหมด เน้นการศึกษาโครงสร้างทางสังคม ชนชั้นในสังคม บทบาทและความสัมพันธ์ระหว่างชนชั้นตลอดจนการเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่เกิดขึ้นเนื่องจากการรับเอาวัฒนธรรมตะวันตกเข้ามาในยุคของความทันสมัย

ผู้ศึกษาประวัติศาสตร์ไทยสมควรได้รับการสนับสนุนให้ทำการวิจัยภาคสนามเพื่อแก้ปัญหาคำจำกัดในการใช้ข้อมูล ซึ่งเป็นสิ่งที่สำคัญยิ่งสำหรับการศึกษาประวัติศาสตร์ งานประวัติศาสตร์ไทยที่ผ่านมายังจำกัดการใช้ข้อมูลจากเมืองแม่หรือเอกสารราชการจากส่วนกลาง ทำให้ผู้ศึกษาถูกครอบงำทางด้านความคิดและการตีความ การใช้เอกสารพื้นเมืองหรือท้องถิ่นยังมีน้อยและยังขาดข้อมูลจากการสัมภาษณ์ พื้นฐานความรู้ความเข้าใจที่ไม่พอเพียงทำให้เกิดการตีความที่ผิดพลาดได้ ผู้ศึกษาประวัติศาสตร์ไทยจึงจำเป็นต้องเดินทางไปเก็บข้อมูลภาคสนามด้วยตนเอง เพื่อสามารถใช้เวลาและความสำคัญกับเอกสารพื้นเมืองและแหล่งข้อมูล

บุคคลให้มากกว่าเดิม ผู้ศึกษาจะต้องเป็นผู้ที่มีความรู้ในภาษาถิ่นที่ตนเองศึกษาอย่างดีด้วยเช่นกัน

การศึกษาประวัติศาสตร์ไทยยังควรได้รับการสนับสนุนเพราะจำนวนงานศึกษาที่ได้นำเสนอไปแล้วอย่างมากมายนั่น ไม่ได้มีคุณภาพที่พอเพียง เป็นเพียงงานสำรวจเบื้องต้นเป็นส่วนใหญ่ เช่น ประวัติศาสตร์ของไทยในพม่า ไทยบางกลุ่มในอินเดีย ในส่วนงานที่มีการศึกษาละเอียดลึกซึ้งไปแล้วเช่น ไทยในประเทศไทยและไทยในประเทศจีนนั้นยังสามารถที่จะศึกษาในมุมมองที่แตกต่างออกไป หรือศึกษาจากข้อมูลใหม่ๆที่ยังไม่ได้มีการสำรวจอีกมากมาย

บทนำ

หลักการและเหตุผล

การศึกษาเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ไทได้รับความสนใจอย่างมากในรอบทศวรรษที่ผ่านมาจนถึงปัจจุบัน มีนักวิชาการจำนวนมากที่ยังต้องการค้นคว้ากำเนิดของคนไทยให้เป็นที่ยอมรับ เมื่อไม่สามารถจะหาคำตอบจากหลักฐานทางประวัติศาสตร์ที่อยู่ในเมืองไทยและเกี่ยวกับคนไทย จึงหันไปศึกษาประวัติศาสตร์และเรื่องราวที่เกี่ยวกับคนไทที่ไม่ได้อยู่ในเมืองไทย หลักฐานทางประวัติศาสตร์ของกลุ่มชาติพันธุ์ไทบางกลุ่มเช่น ไทใหญ่ ไทลื้อ และไทเขิน ระบุถึงความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดกับคนไทหรือไทยในประเทศไทย หรือแม้กระทั่งกล่าวถึงประวัติศาสตร์ยุคต้นๆของคนไทและไทย เช่น หลักฐานประวัติศาสตร์ลื้อที่ระบุถึงเหตุการณ์ในอาณาจักรล้านนาสมัยราชวงศ์มังรายซึ่งไม่เคยปรากฏในคัมภีร์ใบลานหรือเอกสารอื่นใดของล้านนา ตำนานดึกดำบรรพ์ของกลุ่มชาติพันธุ์ไทหลายกลุ่มกล่าวถึงกำเนิดของมนุษย์ของรัฐโดยใช้สัญลักษณ์ที่ยากแก่การเข้าใจ อย่างไรก็ตามการศึกษาประวัติศาสตร์ของกลุ่มชาติพันธุ์ไทนอกจากจะทำให้ได้องค์ความรู้ทางประวัติศาสตร์เกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์นั้นโดยเฉพาะแล้ว ยังสามารถให้ข้อมูลทางประวัติศาสตร์เกี่ยวกับไทกลุ่มอื่นๆ และทำให้เห็นภาพรวมของประวัติศาสตร์ของกลุ่มชาติพันธุ์ไททั้งหมดได้

งานศึกษาในรูปของงานเขียนและงานวิจัยทางประวัติศาสตร์ของกลุ่มชาติพันธุ์ไทนั้นมีอยู่แล้วจำนวนหนึ่ง แต่ยังไม่เป็นที่รู้จักกันแพร่หลาย นอกจากงานที่ผลิตขึ้นในประเทศไทยแล้วยังมีงานที่พิมพ์เผยแพร่ในต่างประเทศทั้งในรูปบทความ หนังสือเล่ม งานวิจัยและวิทยานิพนธ์ งานเขียนและงานวิจัยเหล่านี้สามารถแสดงถึงกรอบความคิดของผู้เขียน อิทธิพลของสภาพการแวดล้อม ตลอดจนพื้นฐานทางภูมิปัญญา การศึกษาวิเคราะห์งานเหล่านี้จะเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อการวิจัยประวัติศาสตร์ของกลุ่มชาติพันธุ์ไท เป็นการขจัดความซ้ำซ้อนในการวิจัย แพร่ขยายแนวทางการศึกษาใหม่ๆ และเพิ่มเติมองค์ความรู้ให้กว้างขวางในส่วนที่ขาดหายไป

วัตถุประสงค์

๑. ศึกษางานเขียนและงานวิจัยทางประวัติศาสตร์ของกลุ่มชาติพันธุ์ไท
๒. จัดกลุ่มหรือประเภทของงานเขียนและงานวิจัยทางประวัติศาสตร์ให้ชัดเจน
๓. ศึกษาแนวทางและทฤษฎีที่ใช้ในการศึกษาประวัติศาสตร์ของกลุ่มชาติพันธุ์ไท
๔. วิเคราะห์งานเขียนและงานวิจัยทางประวัติศาสตร์ของกลุ่มชาติพันธุ์ไท
๕. สรุปผลและเสนอภาพรวมขององค์ความรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ของกลุ่มชาติพันธุ์ไท

ที่มีอยู่ในปัจจุบัน

ขอบเขต ชนชาติไทตามความเข้าใจทั่วไป คือ กลุ่มชนที่พูดภาษาตระกูลไท อาศัยอยู่ในประเทศไทยและประเทศใกล้เคียง ในทางภาษาศาสตร์ได้แบ่งกลุ่มคนไทยเป็น ๓ กลุ่มใหญ่ด้วยกัน คือ¹

๑.ไทสาขาวะวันตกเฉียงใต้(Southwestern Tai) ได้แก่ ไทย(Thai) ลาว(Lao) ญ้อ(Nyo) ไย้(Yooi) กะเลิง(Kaloeang) ผู้ไท(Phu Tai) พวน(Phuan) ไทขาว(White Tai) ไทดำ(Black Tai) ไทแดง(Red Tai) ไทเผิง(Tai Phoeng) ไทเม้ย(Tai Moei) ไทยวน(Tai Yuan) ไทเขิน(Tai Khoen) ไทหลวงหรือไทใหญ่(Tai Laung of Tai Yai) ไทเหนือ(Tai Nua) ไทเห่ว(Tai Heu) ไทจ้ง(Tai Jang) ไทเฮล่าย(Tai Eulai) ไทจุง(Tai Jung) ไทยา(Tai Ya) ไทปายี(Tai Payi) ไทลื้อ(Tai Lue) ไทอาหม(Tai Ahom) ไทพ่าเก(Tai Phake) ไทคำตี้(Tai Kamti) ไทคำยาง(Tai Kamyang) ไทฮ้ายตัน(Tai Aiton) ไทรง(Tai Rong) ไทคัง(Tai Khang) ไทกวน(Tai Kuan) ไทปาว(Tai Pao) ไทเหื่อง(Tai Yueang) และไทกะเลิบ(Tai Kaloep)

๒.ไทสาขากลาง(Central Tai) ได้แก่ จ้วงใต้(Southern Zhuang) ญ่(Thu) ไท้(Tho) หมี่ไตหรือมะตะ(Mitai or Mata) นง(Nong) นุง(Nung) ไทโล(Tai Lo) ไทลาหรือไทหมอน(Tai La or Tai Mawn) ไทน้ำ(Tai Nam) ผู้ไต(Phu Tai) ผู้มิน(Phu Min) และเกาสัน(Caolan)

๓.ไทสาขาเหนือ(Northern Tai) ได้แก่ จ้วงเหนือ(Northern Zhuang) ฝู้ไย้(Phu Yai) ฝู้ยี้(Pu Yi) ฝู้ชา(Pu Sha) ไทแมน(Tai Maen) ฝู้โตหรือคนโต(Pu To or Kon To) ย้อย(Dioi) แสก(Saek) และญั่ง(Nhang)

นอกจากกลุ่มที่เรียกชื่อว่าไทโดยตรงแล้วยังมีกลุ่มอื่นๆที่มีความสัมพันธ์ทางเชื้อสายกับคนไทยตามที่นักภาษาศาสตร์กำหนดเอาไว้ เช่น กลุ่มก่า-ฮุย กลุ่มกะได และกลุ่มที่ยังไม่มีการแบ่งแน่นอนว่าจะอยู่กลุ่มใดในสามกลุ่มข้างต้น²

ในงานวิจัยนี้จะเน้นการศึกษาประวัติศาสตร์ของกลุ่มชาติพันธุ์ไทที่สำรวจพบว่า มีงานศึกษาอย่างลึกซึ้ง คือ ไทใหญ่ ลื้อ อาหม และยวน(ล้านนา) จะเห็นได้ว่างานศึกษาเชิงประวัติศาสตร์ส่วนใหญ่จะเน้นกลุ่มไทที่มีประวัติศาสตร์อันยาวนาน เคยมีสถานภาพเป็นอาณาจักร หรือรัฐอิสระ มีวัฒนธรรมความเจริญของตนเอง ไทกลุ่มเล็กๆหรือกลุ่มที่อยู่ภายใต้การปกครองของชาติอื่นแม้ว่าจะมีประวัติศาสตร์ความเป็นมาที่ยาวนานพอๆกันก็จะไม่ปรากฏการศึกษาทาง

¹ธีรพันธ์ เหลืองทองคำ, "ข้อมูลเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ไท-กะได" เอกสารประกอบการประชุมเชิงปฏิบัติการเรื่อง การวิจัยเอกสารเกี่ยวกับการศึกษาเรื่องกลุ่มชาติพันธุ์ไท-กะได ณ ห้องประชุม ๑ ชั้น ๓ อาคารพระราชปรีชาโทพรณี จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, วันที่ ๑๕ พฤศจิกายน ๒๕๖๕.

²ทองแถม นาถจำนง, "คนไทในจีนโดยสังเขป" เอกสารประกอบการสัมมนาเรื่อง คนไทนอกประเทศ พรมแดนความรู้ ณ อาคารอุบลเรืองสุวรรณ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วันที่ ๒๔-๒๕ มกราคม ๒๕๖๒, หน้า ๒๕-๓๐.

ประวัติศาสตร์ที่เป็นเอกเทศ มักจะเป็นการศึกษาทางด้านมานุษยวิทยาและภาษาศาสตร์มากกว่า เช่น จ้วง ไทดำ ไทขาว ไทแดง ฯลฯ

ขั้นตอนและวิธีดำเนินงาน งานวิจัยนี้มุ่งศึกษางานเขียนและงานวิจัยเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ของกลุ่มชาติพันธุ์ไท โดยจะวิเคราะห์ถึงแนวทางการศึกษา ประเด็นหลักในการศึกษาและทฤษฎีที่ใช้ในการศึกษา ขอบเขตและความสัมพันธ์ของการศึกษา โดยมีขั้นตอนการดำเนินงานดังนี้

- ๑.สำรวจงานเขียนและงานวิจัยทางประวัติศาสตร์ของกลุ่มชาติพันธุ์ไทจากแหล่งต่างๆ
- ๒.แบ่งกลุ่มงานเขียนและงานวิจัย
- ๓.วิเคราะห์ ตีความ และประเมินผลงานการศึกษา
- ๔.สังเคราะห์และสรุปผลรวมของงานวิจัย

ในศึกษาวิจัยสถานภาพของการศึกษาประวัติศาสตร์ไทจะแบ่งกลุ่มออกเป็น ๔ กลุ่มใหญ่ๆ คือ ประวัติศาสตร์ไทในประเทศพม่า ประวัติศาสตร์ไทในประเทศจีน ประวัติศาสตร์ไทในประเทศอินเดีย และประวัติศาสตร์ไทในประเทศไทย โดยจะดเว้นไม่ศึกษาโดยละเอียดถึงไทกลุ่มอื่นๆ ที่ยังไม่ได้มีงานศึกษาทางประวัติศาสตร์ที่ชัดเจน แม้ว่าจะมีการกล่าวถึงประวัติศาสตร์บ้างในการศึกษาทางมานุษยวิทยาก็ตาม

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

- ๑.เห็นทิศทางและแนวโน้มการศึกษาประวัติศาสตร์ไท
- ๒.เผยแพร่ผลงานที่มีการศึกษาแล้ว
- ๓.ป้องกันการซ้ำซ้อนของงานวิจัย
- ๔.ส่งเสริมการศึกษาวิจัยในหัวข้อที่ยังไม่ได้รับการศึกษาหรือยังไม่สมบูรณ์

บทที่ ๑

ศึกษาประวัติศาสตร์ไทย: ใคร อย่างไร และทำไม

กลุ่มผู้ศึกษาประวัติศาสตร์ไทย

การใช้วิธีการศึกษาประวัติศาสตร์เพิ่มเติมได้ไม่มากนัก เพราะคนไทยเพิ่งมีวรรณกรรมลายลักษณ์อักษรเมื่อประมาณเจ็ดร้อยปีมานี้เอง ก่อนหน้านั้นไม่มีไทกลุ่มใดมีหลักฐานว่าได้มีการใช้ตัวอักษรเขียน นักประวัติศาสตร์ยุคโบราณของไทยต้องอาศัยเอกสารจีนเป็นหลัก นักเขียนยุคต้นๆนิยมสรุปว่า เนื่องจากถิ่นกำเนิดของคนไทยอยู่ในประเทศจีน "...ประวัติศาสตร์ยุคโบราณของอินโดจีน (รวมทั้งไทย) จึงเกี่ยวพันกับประวัติศาสตร์การก่อตั้งอาณาจักรจีนเองด้วย..."¹ อย่างไรก็ตามมีข้อมูลเกี่ยวกับประวัติศาสตร์คนไทยทางใต้ของจีนน้อยมากจนอาจถือว่าสับสนและไม่ชัดเจน

เป็นที่น่าสังเกตว่าการศึกษาประวัติศาสตร์ไทยนั้นดำเนินไปโดยคนอีกหลายกลุ่มนอกจากคนไทย ผู้ศึกษาประวัติศาสตร์ไทยในลักษณะที่เป็นสากลและเป็นเชิงวิชาการส่วนใหญ่จะเป็น "คนนอก" มีทั้งกลุ่มนักวิชาการจากสถาบันการศึกษาและกลุ่มนักค้นคว้าอิสระ ดังนั้นแนวทางหรือกรอบความคิดทางการศึกษาจึงมีความแตกต่างกันในหลายๆประเด็น ผู้ที่ศึกษาประวัติศาสตร์ไทยนั้นสามารถแบ่งคร่าวๆ เป็น ๓ กลุ่มใหญ่ได้แก่ กลุ่มไทย กลุ่มจีนและกลุ่มตะวันตกและญี่ปุ่น การแบ่งเช่นนี้เหมือนเป็นการแบ่งตามเชื้อชาติ แต่หากจะพิจารณาให้ดีแล้วจะเห็นว่าทั้งสามกลุ่มนั้นมีแรงบันดาลใจ ขอบเขต มุมมอง วิธีการศึกษาและข้อสรุปจากการศึกษาที่แตกต่างกันออกไป ในขณะที่เดียวกันก็มีพัฒนาการในการศึกษาที่แตกต่างกันตามยุคสมัยด้วย

กลุ่มผู้ศึกษาประวัติศาสตร์ไทยในประเทศไทย

กลุ่มผู้ศึกษาประวัติศาสตร์ไทยในประเทศไทยในระยะแรกที่สุด คือ กลุ่มขุนนางข้าราชการหรือชนชั้นปกครอง การศึกษาประวัติศาสตร์ไทยหรือประวัติศาสตร์ของชนชาติไทยเริ่มขึ้นอย่างเป็นทางการเป็นฐานตั้งแต่สมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เมื่อได้มีการสร้างรัฐชาติและพยายามสร้างความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันทางการเมือง ปัญหาทางด้านการเมืองโดยเฉพาะอย่างยิ่งลัทธิจักรวรรดินิยมทำให้รัฐบาลไทยต้องพิสูจน์ให้ได้ถึงความสัมพันธ์ทางการเมืองและชาติพันธุ์กับบรรดา "ลาวเฉียง" "ลาวกาว" และลาวอื่นๆที่เคยมีความแตกต่างกับ "ไทยสยาม" อย่างมากในสายตาของ "กรุงเทพ" เพื่อทำให้มหาอำนาจตะวันตกยอมรับอำนาจและความเป็นเจ้าของของไทยเหนือดินแดนอันกว้างใหญ่และอุดมสมบูรณ์ด้วยทรัพยากรธรรมชาติ

¹ Archibald Ross Colquhoun, *Amongst the Shan* (London: Field & Tour, 1885) , p.xxiii.

ทางภาคเหนือและภาคอีสาน พงศาวดารโยนกเรียบเรียงโดยพระยาประจักษ์กรจักรเป็นตัวอย่างที่ดีของงานไทศึกษาในระยะต้นๆ ที่ได้พยายามหาถิ่นเดิมของคนไทย โดยอ้างตำราต่างประเทศรองรับว่า “...ชนชาติไทยได้ตั้งประเทศเป็นเอกราชในบริเวณแม่น้ำแยงซีเกียง...”¹ ต่อมาถูกจีนรุกรานจนต้องหนีมาตั้งถิ่นฐานกระจ่ายกันอยู่ดังที่เห็นในปัจจุบัน พระยาประจักษ์กรจักรยังได้กล่าวถึงชื่อคนไทกลุ่มต่างๆ อาทิ “...ไทยแกน ไทยเทียร ไทยไท่ ไทยโถน ไทยแค ไทยโพ ไทยมน ไทยมอย(คำ) ไทยโม(เมือง) ไทยเชียง ไทยเวียง ไทยเมือง ผู้ไทย(เมืองไทย) จูไทย(เจ้าไทย) ไทยไท่หรือไทยหู่(ไทยท้าว คือ เจ้าไทย) และอื่นๆ...”² ชื่อของกลุ่มไทดังกล่าวจะถูกตั้งตามหลักการแบ่งกลุ่มตามหลักวิชาการสมัยใหม่หรือไม่ก็ตาม แต่ก็แสดงการยอมรับว่ามีคนไทยอยู่หลายพวกหลายกลุ่ม ตั้งหลักแหล่งอยู่ตามดินแดนต่างๆนอกเหนือจากในราชอาณาจักรสยาม หลังจากสมัยรัชกาลที่ ๕ แล้วไทยก็ยิ่งพยายามจะทำให้เกิดความเป็นเอกภาพทางการเมืองและชาติพันธุ์ยิ่งขึ้น การปลูกฝังลัทธิชาตินิยมในสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวจนถึงสมัยรื้อนิยมของจอมพลแปลก พิบูลสงคราม ทำให้การศึกษาประวัติศาสตร์ไทยเป็นเครื่องมือของรัฐในการสร้างความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันทางการเมืองและความภาคภูมิใจในชาติของตนเอง นโยบายและสถานการณ์ทางการเมืองไม่เพียงแต่กำหนดรูปแบบของการศึกษาประวัติศาสตร์ไทยในประเทศไทยเท่านั้น ในประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีนในช่วงหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองเป็นระบอบคอมมิวนิสต์ในช่วงทศวรรษที่ ๑๙๕๐-๑๙๖๐ ซึ่งไทยและจีนไม่ได้มีความสัมพันธ์ทางการทูตกัน มีหน้าซำยังมีความขัดแย้งทางอุดมการณ์ทางการเมืองอย่างรุนแรง ความหวาดระแวงทำให้นักวิชาการจีนพยายามเน้นความแตกต่างระหว่างคนไทยในประเทศไทยกับคนไทในประเทศจีน ปฏิเสธว่าอาณาจักรน่านเจ้าไม่ใช่อาณาจักรคนไทยหรือไท ไม่ยอมให้ศึกษาแหล่งกำเนิดของคนไทยโดยเฉพาะทฤษฎีที่ว่าไทยมาจากตอนใต้ของจีน ถึงขั้นที่ว่า “...พยายามแยกแยะว่า คนไต(คือคนไท) กับคนไทย (ไทยสยาม) มีชนชาติเดียวกัน...”³ ทั้งนี้เพื่อตัดขาดความสัมพันธ์หรือข้ออ้างใดๆทางการเมือง

การศึกษาประวัติศาสตร์ไทยยุคระงักไปแทบจะสิ้นเชิงในช่วงสงครามเย็นเนื่องจากสภาพการสู้รบระหว่างค่ายประชาธิปไตยและค่ายคอมมิวนิสต์ที่ครอบคลุมพื้นที่ๆชนชาติไทอาศัยอยู่ทางตอนใต้ของจีน ตอนเหนือของลาวและเวียดนาม ส่วนพม่าเองปิดประเทศ หลังสงครามเวียดนามแล้วหลายๆประเทศเริ่มเปิดความสัมพันธ์กับประเทศในค่ายคอมมิวนิสต์ ประเทศไทยเริ่มสถาปนาความสัมพันธ์กับประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีน โดยม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช นายก

¹พระยาประจักษ์กรจักร, พงศาวดารโยนก (กรุงเทพ แพร่พิทยา, ๒๕๑๕), หน้า ๒๓.

²เล่มเดียวกัน, หน้า ๓๑ พระยาประจักษ์กรจักรเรียบเรียงพงศาวดารโยนกออกเผยแพร่อีกครั้งปีพ.ศ. ๒๕๔๒.

³เจีย แชน จอง, “สถานภาพการศึกษาวัฒนธรรมไทลื้อของวงวิชาการจีน”, การศึกษาวัฒนธรรมนานาชาติไท (กรุงเทพ โรงพิมพ์ธุรกิจ, ๒๕๓๘, หน้า ๑๓๐.

รัฐมนตรีได้เดินทางไปประเทศจีน และได้ไปเยือนสิบสองปันนาเป็นคณะแรก ท่านได้บรรยาย
ความประทับใจ ความแปลกใจถึงขั้นพิศวงงงงวยเมื่อไปถึงเชียงรุ่งว่า

...ไปถึงเมืองเชียงรุ่งแล้วจึงได้สัมผัสกับอะไรที่เป็นของใหญ่
และหนักเพราะคนเมืองนั้นเป็นคนไทยทั้งเมือง มีภาษา
กิริยาอาการ ความเป็นอยู่ ตลอดจนขนบธรรมเนียม
ประเพณีการแต่งกายเป็นไทยทุกประการ
ได้สัมผัสแล้วรู้สึกเหมือนกับว่ามีของใหญ่และหนัก
มาปะทะกับตัวเกือบจะหงายหลัง เพราะผมไม่เคยนึก
มาก่อนว่าเขาจะเป็นไทยกันหนักแน่นขนาดนั้น...¹

คนไทยที่ได้สัมผัสกับคนไทนอกประเทศไทยมักจะมีความรู้สึกเช่นเดียวกับม.ร.ว. คึก
ฤทธิ์ ปราโมชที่ว่าเหมือนกับได้พบพี่น้องท้องเดียวกันที่จากกันไปนาน คำถามแรกที่ยากถามคือ
“...หลบมาอยู่ที่นี่ตั้งแต่เมื่อไร...”² ซึ่งก็กลายมาเป็นคำถามเบื้องต้นหรือโจทย์วิจัยสำหรับผู้ศึกษา
ประวัติศาสตร์ไทจำนวนมาก

ในกลุ่มผู้ศึกษาประวัติศาสตร์ไทในประเทศไทยมีแรงบันดาลใจและวัตถุประสงค์ต่าง-
กันขึ้นอยู่กับตัวบุคคลและสถานการณ์แวดล้อม เราไม่อาจปฏิเสธได้ว่าผู้ศึกษาส่วนหนึ่งศึกษา
เพราะเป็นเรื่องของคนไทที่มีวัฒนธรรมเหมือนกับคนไทยในประเทศไทย

ควบคู่ไปกับการศึกษาประวัติศาสตร์ไทนั้นผู้ศึกษาจะหวังผลที่จะสนับสนุนองค์ความรู้
ทางวิชาการสำหรับการศึกษาประวัติศาสตร์ไทยด้วย ดังทัศนะของหลวงวิจิตรวาทการว่า

...อันที่จริงการศึกษาความเป็นไปของชนชาติต่างๆที่อาศัย
อยู่ในดินแดนของไทย เช่นพวก ไตหย่า, ลื้อ, เขิน, เจี้ยว, ฯลฯ
เหล่านี้ เป็นประโยชน์แก่การศึกษาประวัติศาสตร์ของชาติไทย
เราเองเป็นอันมาก เพราะพวกนี้โดยมาก ก็เป็นสาขาของ
ชนชาติไทย เช่นพวกไตหย่า, ลื้อ, เจี้ยว, เขิน, เหล่านี้ก็เป็นไทย
แท้ๆ การศึกษาชีวิตความเป็นไป และจารีตประเพณีของคน
พวกนี้ จะทำให้เราได้ความรู้แจ่มแจ้งในจารีตประเพณีของ
ไทยโบราณเราเองเป็นอันมาก เพราะพวกนี้เป็นพวกที่รักษา
จารีตโบราณไว้ โดยที่อารยธรรมสมัยใหม่ยังไม่เข้าไปทำลาย

¹ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช, “คนไทในเมืองจีน” วารสารภาษาและวัฒนธรรม ๑(๑), ๒๔/๒๔, หน้า ๒-๓.

²เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓.

วัฒนธรรมโบราณเสีย...¹

ยังมีประโยชน์ในด้านอื่นดังเช่น หนังสือเรื่องสิบสองปันนาของบุญช่วย ศรีสวัสดิ์นั้น "...ให้ประโยชน์แก่ผมซึ่งเป็นทหารเป็นอย่างมาก เพราะได้ทราบทั้งประวัติศาสตร์และภูมิศาสตร์ของแคว้นสิบสองปันนา ซึ่งเป็นแคว้นที่คณะไทยอิสระได้ก่อตั้งขึ้นเป็นลูกมือของจีนแดงในการรุกรานประเทศไทย การได้ทราบลักษณะภูมิประเทศ ขนบประเพณีและนิสัยใจคอของคนในประเทศหรือแคว้นซึ่งจะเป็นศัตรูของเรานั้น ย่อมเป็นผลกำไรอันหนึ่งสำหรับผู้เป็นทหาร..."²

วัตถุประสงค์ในการศึกษาประวัติศาสตร์ไทยในปัจจุบันยังมีความเหมือนกับสมัยก่อนหน้านั้น เชื่อว่า "...ด้วยการศึกษาประวัติศาสตร์ของชนชาติไทยกลุ่มต่างๆ อาจค้นพบต้นกำเนิดและลักษณะวัฒนธรรมไทยโบราณ..."³ ซึ่งจะเป็นประโยชน์เพราะ "...ลักษณะต้นกำเนิดโบราณของชนชาติไทยนั้นหากค้นพบและนำมาฟื้นฟู จะทำให้จิตสำนึกและเอกลักษณ์แห่งชนชาติที่มีความแจ่มชัด เป็นพลังผลักดันการรวมชาวบ้านไทยในประเทศไทยให้เคลื่อนไหวเพื่อชีวิตที่ดีกว่าได้ดี..."⁴ ผู้ศึกษาคาดหวังว่าการศึกษารื้อฟื้นเอาสิ่งที่ติงามของชุมชนชาวบ้านในอดีตที่เลือนหายไปแล้วจากสังคมไทยกลับคืนมา ดังนั้นผลที่เป็นรูปธรรมที่คาดหวัง คือ จะส่งเสริมการพัฒนาท้องถิ่นและการพัฒนาประเทศแนววัฒนธรรมชุมชนในประเทศไทย

วัตถุประสงค์ที่ก่อให้เกิดการโต้แย้งอย่างมากในวงวิชาการไทย คือ การสนับสนุนขบวนการฟื้นฟูวัฒนธรรมไทนอกประเทศ ฝ่ายสนับสนุนนั้นต้องการศึกษาเพื่อ "...การดำรงอยู่ การฟื้นฟูและการพัฒนาวัฒนธรรมไทในอนาคต..."⁵ ในอดีตผู้นำไทยได้ใช้วิธีการนี้เพื่อสร้างความยิ่งใหญ่ให้กับประเทศไทยมาแล้ว ดังจะเห็นได้จากงานของหลวงวิจิตรวาทการ

สำหรับกลุ่มชาติพันธุ์ที่ศึกษานั้นพบว่า ได้มีการศึกษากลุ่มชาติพันธุ์ไทที่ได้อพยพเข้ามาอยู่ในเมืองไทย ซึ่งง่ายต่อการเข้าถึง ได้แก่ ลื้อ ไทใหญ่ จีน และไทดำหรือลาวโซ่ง เป็นต้น เมื่อมีการเปิดประเทศของประเทศเพื่อนบ้านต่างอุดมการณ์อย่างเช่น จีน เวียดนาม พม่าและลาว ก็ได้มีการศึกษาถึงกลุ่มชาติพันธุ์ดังกล่าว รวมทั้งขยายไปถึงกลุ่มไทที่ไม่ได้เข้ามาตั้งถิ่นฐานอยู่ในเมืองไทย เช่น จ้วง ไทใต้คง ไทขาว ไทแดงและไทเหนือ ถึงอุปสรรคในการเข้าถึงจะน้อยลงแต่อุปสรรคทางด้านภาษาก็ยังเป็นกำแพงขวางกั้นที่สำคัญ ดังนั้นนักวิชาการไทยจะนิยมศึกษากลุ่มไทที่พูดภาษาที่สามารถสื่อสารกันได้ เช่น ลื้อ จีน และไทใหญ่มากกว่าพวกจ้วง ตัง ลูย หรือ ผู้ได้

¹บุญช่วย ศรีสวัสดิ์. *สิบสองปันนาในเชิงรบ* (พระนคร: รวมสาส์น, ๒๔๙๖) หน้า ๘.

²บุญช่วย ศรีสวัสดิ์. *สิบสองปันนาเล่ม ๒* (พระนคร: กลังวิทยา, ๒๔๙๘).

³ฉัตรทิพย์ นาถสุภา, "แนวคิดของโครงการศึกษาวัฒนธรรมไท" *การศึกษาวรรณกรรมชนชาติไทย* (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภา, ๒๕๓๘) หน้า ๓.

⁴เรื่องเดียวกัน.

⁵เรื่องเดียวกัน.

หัวข้อที่นิยมศึกษามากคือ วัฒนธรรม หรือประวัติศาสตร์วัฒนธรรม เหตุผล คือ “...ทำให้เข้าใจวัฒนธรรมชนบทไทยในประเทศไทยได้ดียิ่งขึ้น เพราะวัฒนธรรมชาวบ้านในชนบทของประเทศไทยคล้ายกับวัฒนธรรมชนชาติไทกลุ่มต่างๆที่อยู่นอกประเทศ...”¹

ผู้ศึกษาประวัติศาสตร์ไทในสมัยหลังนั้นไม่ใช่ชนชั้นปกครองแต่เป็นนักวิชาการและผู้สนใจทั่วไปซึ่งหมายรวมถึงผู้ที่สืบเชื้อสายมาจากกลุ่มชาติพันธุ์นั้นๆ ในขณะที่นักวิชาการทำการศึกษาเพื่อแสวงหาองค์ความรู้ทางด้านประวัติศาสตร์ ทายาทของกลุ่มชาติพันธุ์ไทจะมุ่งแสวงหาเอกลักษณ์ของชุมชนของตน เพื่อการสร้างความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในหมู่คณะ ซึ่งจะเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อการพัฒนาชุมชน หรือต่อการรักษามรดกประเพณีของชุมชน แต่ในบางกรณีโดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อวัฒนธรรมต้องเกี่ยวข้องอย่างกว้างขวาง สินค้าทางวัฒนธรรมเป็นสิ่งที่ต้องการ ความแตกต่างจากคนอื่นเริ่มไม่ใช่สิ่งที่น่า “ขายหน้า” แต่เป็นสิ่งที่ “ขายได้” ทำให้การศึกษาศาสตร์เริ่มมีส่วนสนับสนุนธุรกิจการท่องเที่ยวด้วย

ในปัจจุบันไทยมีหน่วยงานราชการและสถาบันการศึกษาหลายแห่งที่สนับสนุนการศึกษาศาสตร์ไท ทั้งที่ตั้งอยู่ในส่วนภูมิภาคและในเมืองหลวง หน่วยงานเหล่านี้เริ่มต้นตัวในการศึกษาศาสตร์ไทและเสนอผลงานทางวิชาการที่น่าสนใจออกมามากมาย เช่นเดียวกับการที่สถาบันการศึกษาต่างๆเริ่มมีการผลิตผลงานการวิจัยระดับบัณฑิตศึกษาที่เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ไทมากขึ้น การร่วมมือกับนักวิชาการไทในต่างประเทศก็เป็นสิ่งจำเป็นที่ขาดไม่ได้ รวมไปถึงการวิจัยภาคสนามเพื่อจะได้เห็นภาพที่ชัดเจนขึ้น มีการจัดประชุมสัมมนาไทศึกษาขึ้นหลายครั้ง หรือแม้แต่การประชุมสัมมนาอื่นๆเช่น การประชุมนานาชาติไทศึกษา และการประชุมนานาชาตินักประวัติศาสตร์เอเชียก็มีการนำเสนอผลงานทางวิชาการเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ไทอยู่เป็นจำนวนมาก

สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ (สวช.) เป็นหน่วยงานที่สนับสนุนการศึกษาวิจัยชนชาติไทยอย่างแข็งขัน ได้ดำเนินการโครงการวิจัยเรื่องชนชาติไทขึ้นในปีพ.ศ. ๒๕๓๔ “...เพื่อให้ประเทศไทยทำหน้าที่เป็นแหล่งกลางของการศึกษาวิจัยเรื่องชนชาติไทของกลุ่มคนไทและของโลก...”² วัตถุประสงค์ของโครงการ คือ เก็บรวบรวมประวัติศาสตร์ มุขปาฐะของกลุ่มชาติพันธุ์ไทในประเทศต่างๆ เช่น สาธารณรัฐประชาชนจีน สหภาพพม่า สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว อินเดีย และสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนเวียดนาม ทั้งนี้มีแผนการที่จะจัดทำหนังสือและวิดีโอเกี่ยวกับชีวิตของคนไทกลุ่มต่างๆ ผลที่คาดว่าจะได้รับคือองค์ความรู้เกี่ยวกับชนชาติไท ความร่วมมือทางวัฒนธรรม ความเข้าใจอันดีต่อประเทศเพื่อน

¹ฉัตรทิพย์ นาถสุภา, อ้างแล้ว, หน้า ๓

²สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ,โครงการวิจัยเรื่องชนชาติไท, ตุลาคม, ๒๕๓๖, หน้า ๒.

บ้านทางด้านวิชาการและให้ประเทศไทยเป็นแหล่งกลางในการศึกษาและจัดระบบข้อมูลเกี่ยวกับชนชาติไททุกกลุ่ม

รูปแบบการดำเนินเริ่มตั้งแต่การเชิญนักวิจัยที่มีประสบการณ์ในการวิจัยเรื่องชนชาติไทมาปรึกษาหารือเพื่อแสวงหาแนวทางการดำเนินงาน จัดตั้งคณะกรรมการอำนวยการเพื่อวางแผนและจัดทำแผนวิจัยอย่างละเอียด ให้ทุนสนับสนุนการศึกษาศถานภาพการวิจัยเรื่องชนชาติไททั้งเอกสารในประเทศและต่างประเทศ จัดประชุมนานาชาติเพื่อเสนอผลสถานภาพการศึกษาเรื่องชนชาติไท และจัดเก็บข้อมูล

ในเดือนกันยายน พ.ศ. ๒๕๓๖ สวช. ได้จัดสัมมนาทางวิชาการระดับนานาชาติ เรื่อง สถานภาพและแนวทางการศึกษาวัฒนธรรมชนชาติไท ณ โรงแรม ดี เอ็มเอร์ลด์ ในวันที่ ๑๐-๑๒ กันยายน เป็นการสัมมนาครั้งใหญ่ที่มีผู้เข้าร่วมการสัมมนามากกว่า ๗๐๐ คน แสดงถึงความตื่นตัวและความสนใจไทศึกษาอย่างยิ่ง ข้อที่น่าสนใจเกิด คือ หัวข้อการบรรยายในการสัมมนาครั้งนั้นแสดงให้เห็นอย่างชัดเจนว่า การศึกษาเกี่ยวกับชนชาติไทส่วนใหญ่กระทำโดย “คนนอก” วิทยาการประมาณครึ่งหนึ่งเป็นชาวตะวันตก และมีการบรรยายถึงสถานภาพไทศึกษาในฝรั่งเศส เยอรมนี ญี่ปุ่นและออสเตรเลีย เป็นต้น หลังจากนั้นได้มีการพิมพ์เผยแพร่หนังสือการศึกษาวัฒนธรรมชนชาติไท ถวายเป็นการเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระพี่นางเธอเจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา ในโอกาสที่ได้รับโปรดเกล้าฯ สถาปนาพระอิสริยยศศักดิ์ เป็น สมเด็จพระพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา กรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์ และเฉลิมฉลองพระชนมายุ ครบ ๖ รอบ

นอกจากนี้สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติซึ่งเป็นหน่วยงานหลักในการสนับสนุนการศึกษาประวัติศาสตร์ไทได้เริ่มด้วยการจัดแบ่งให้นักวิชาการในสถาบันการศึกษาต่างๆรับผิดชอบหัวข้อการศึกษาเฉพาะ จึงทำให้เกิดการแบ่งขอบเขตการศึกษาเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ เช่น มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ศึกษาเรื่องไทใหญ่และลื้อ มหาวิทยาลัยศิลปากรเรื่องจ้วงและลาว มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์เรื่องไทดำ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยเรื่อง จ้วงและไทขาว เป็นต้น ทำให้สถาบันต่างๆดังกล่าวเป็นแกนนำในการศึกษาเฉพาะกลุ่มไป ในแต่ละสถาบันก็มีหน่วยงานที่รับหน้าที่ทางด้านไทศึกษา เช่น สถาบันไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ สถาบันไทยศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย สำนักส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ หน่วยงานเอกชนหลายแห่งก็สนใจศึกษาประวัติศาสตร์ไท สถาบันการศึกษาเช่น มหาวิทยาลัยพายัพ มีโครงการศึกษาชนชาติไท ผู้สนใจหลายคนก็ศึกษาประวัติศาสตร์ไทกลุ่มต่างๆและนำเสนองานเขียนที่น่าสนใจออกมามากขึ้น จะเห็นได้ว่าหน่วยงานที่ดำเนินการศึกษาประวัติศาสตร์ไทมีหลากหลายหน่วยงาน หน่วยงานทั้งของรัฐและเอกชนเหล่านี้ต่างมีกิจกรรมทางด้านวิชาการที่น่าสนใจมากมาย เป็นที่น่าเสียดายว่าบางครั้งผลจะปรากฏออกมาในรูปของต่างคนต่างทำให้เกิดความซ้ำซ้อน ทำให้วงการไทศึกษาย่ำอยู่กับที่ในแง่ของการหาข้อมูลพื้นฐานตามความสนใจของตน

ไม่ได้สนใจหรือไม่มีโอกาสทราบได้ว่า มีการศึกษามากน้อยแค่ไหน สมควรที่จะศึกษาในแง่มุมใดที่จะทำให้การศึกษาประวัติศาสตร์ไทยดูหน้าต่อไป

เนื่องจากมีที่ตั้งในจังหวัดเชียงใหม่ซึ่งเป็นเมืองหลวงและศูนย์กลางวัฒนธรรมล้านนา เป็นบ้านพี่เมืองน้องกับรัฐไทหลายแห่งทางตอนเหนือที่มีความสัมพันธ์ทางวัฒนธรรมอย่างแน่นแฟ้นในอดีตอันยาวนาน อีกทั้งมีนักวิชาการแขนงต่างๆจำนวนมากที่ให้ความสนใจ “ไทศึกษา” สำนักส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมจึงสามารถผลิตและส่งเสริมงานทางด้านไทศึกษาได้อย่างดีเยี่ยม นับว่าเป็นหัวหอกทางด้านไทศึกษาในภาคเหนือของประเทศไทย ในปีพ.ศ. ๒๕๒๖ ดร. ม.ร.ว. รุจยา อาภากร ผู้อำนวยการโครงการส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมในขณะนั้นได้เดินทางไปเปิดการติดต่อทางวิชาการกับสถาบันเอเชียอาคเนย์ศึกษาและสถาบันชนกลุ่มน้อยของมณฑลยูนนาน ผลทางวิชาการที่สำคัญคือ สำนักส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมได้ร่วมกับมูลนิธิโดยดำจัดการประชุมทางวิชาการ เรื่อง “วัฒนธรรมล้านนากับสิบสองปันนา ความสืบเนื่องและการเปลี่ยนแปลง” ณ โรงแรมเชียงใหม่ฮิลล์ จังหวัดเชียงใหม่ ในวันที่ ๒๒-๒๔ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๒๙ การจัดการประชุมทางวิชาการครั้งนี้เป็นครั้งแรกที่มีการนำเอานักวิชาการจีนและไทยมาเสนอบทความทางวิชาการในเชิงเปรียบเทียบระหว่างกลุ่มลื้อในสิบสองปันนาและยวนในล้านนา กิจกรรมทางวิชาการครั้งสำคัญนี้เกิดขึ้นได้เนื่องจากประเทศไทยได้มีความสัมพันธ์ทางการทูตกับสาธารณรัฐประชาชนจีน และการเสด็จเยือนมณฑลยูนนานโดยสมเด็จพระพี่นางเธอเจ้ากัลยาณิวัฒนา กรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์ในปลายปีพ.ศ. ๒๕๒๘ ได้สร้างบรรยากาศที่เหมาะสมในการร่วมมือทางวิชาการระหว่างจีนและไทยในด้านไทศึกษา

วัตถุประสงค์ของการประชุม คือ การเปิดโอกาสให้นักวิชาการไทยและจีนได้แลกเปลี่ยนความรู้ทางวิชาการ เผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับล้านนาและสิบสองปันนา ส่งเสริมการศึกษาเกี่ยวกับสิบสองปันนาในมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ และเพื่อกำหนดทิศทางในการศึกษาเกี่ยวกับล้านนาและสิบสองปันนาในอนาคต คงไม่สามารถปฏิเสธได้ว่าผลงานทางวิชาการในรูปแบบต่างๆที่เกิดขึ้นภายหลังจากนั้นส่วนหนึ่งเป็นผลมาจากการประชุมครั้งนี้ด้วย

การศึกษาประวัติศาสตร์ไทในประเทศไทยจีน

ประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีนเป็นประเทศที่เป็น “เอกภาพ” ประกอบด้วยชนชาติต่างๆ ๕๖ ชนชาติรวมทั้งสิ้นซึ่งมีจำนวนมากที่สุดประมาณ ๙๒ เปอร์เซ็นต์ของประชากรทั้งหมด ชนชาติเหล่านี้กระจายอยู่ทั่วประเทศ เฉพาะในมณฑลยูนนานมีถึง ๒๔ ชนชาติ จีนถือว่าทุกชนชาติไม่ว่าจะใหญ่หรือเล็กมีฐานะเท่าเทียมกัน จีนยอมรับวิถีการดำรงชีวิตและขนบธรรมเนียมของทุกชนชาติและยินดีให้ชนชาติต่างๆมีส่วนในการปกครองตนเองภายใต้รัฐบาลจีน รัฐบาลจีนมีนโยบายที่จะส่งเสริมการศึกษาค้นคว้าและพัฒนาทุกกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ เพราะกลุ่มชาติพันธุ์ซึ่ง

เป็นคนกลุ่มน้อยนี้มักอาศัยกระจุกกระจายในพื้นที่ชายแดนหรือพื้นที่ล้าหลัง รัฐบาลจึงได้จัดให้มีสถาบันชนชาติส่วนน้อยอยู่หลายแห่ง ที่มีชื่อเสียงมากอยู่ที่กรุงปักกิ่ง เรียกว่า สถาบันชนชาติส่วนกลาง มีหน้าที่ผลิตบุคลากรให้รัฐบาลและทำการวิจัยเกี่ยวกับชนชาติต่างๆ¹ สำหรับรัฐบาลหรือองค์กรที่เกี่ยวข้องโดยตรง ขอบเขตของการวิจัยเน้นทางด้านการปกครอง วัฒนธรรม ชนบ ธรรมเนียมประเพณี ศาสนาและวรรณกรรม² ในมณฑลยูนนานซึ่งมีกลุ่มคนไทอาศัยอยู่เป็นจำนวนมาก ก็มีสถาบันชนชาติยูนนาน ตั้งขึ้นตั้งแต่พ.ศ. ๒๔๙๔ เป็นสถาบันที่ผลิตบุคลากรที่เป็นชนชาติส่วนน้อยให้รัฐบาลจีน มีนักศึกษามากกว่า ๒๐ ชนชาติ มีชาวฮั่นเพียงร้อยละ ๒-๓ เท่านั้น ประกอบด้วยคณะวิชาต่างๆ เช่น คณะประวัติศาสตร์ คณะภาษาชนชาติ คณะภาษาจีนกลาง คณะคณิตศาสตร์ คณะวิชาการเมือง และ คณะบริหารธุรกิจ เป็นต้น โดยมีสถาบันวิจัยชนชาติยูนนานเพื่อทำการวิจัยเป็นหน่วยงานในสังกัด³ นักวิชาการที่มีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักของคนไทยและต่างประเทศ คือ ศาสตราจารย์เจ้าหม่อมคำลือ (ตาว ชื่อ ชุน) อดีตเจ้าแผ่นดินองค์สุดท้ายของสิบสองปันนา ศาสตราจารย์หวง ชู่ยุน รองศาสตราจารย์จู่ เต๋อเฉ่ผู่ รองศาสตราจารย์ กาว ลีชื่อ และศาสตราจารย์เจีย แยน จอง ซึ่งเป็นนักประวัติศาสตร์ที่มีชื่อเสียงและมีผลงานมากมาย

มหาวิทยาลัยยูนนาน เป็น สถาบันการศึกษาที่เก่าแก่ที่สุดของยูนนานตั้งขึ้นมาตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๔๖๕ นักวิชาการของที่นี่ เช่น ศาสตราจารย์ฟาง กั๋วยี่ และศาสตราจารย์เจียง ยิงเหลียง ได้เริ่มการศึกษาประวัติศาสตร์ไทตั้งแต่ทศวรรษที่ ๑๙๔๐ ได้จัดพิมพ์ประวัติศาสตร์ลื้อและหนังสือ “ชำระวงศ์เจ้าแสนหวีเซอหลี่” ในปีพ.ศ. ๒๔๙๐⁴

หน่วยงานทางวิชาการของจีนที่มีบทบาทในด้านการวิจัยไทศึกษามากและมีความสัมพันธ์กับวงวิชาการไทยและต่างประเทศมาก คือ สภาสังคมศาสตร์ยูนนาน ซึ่งมีสถาบันวิจัยภายใต้ชื่อ ๔ แห่ง คือ

๑. สถาบันชาติพันธุ์วิทยาศึกษา
๒. สถาบันวรรณคดีชนชาติศึกษา
๓. สถาบันประวัติศาสตร์ศึกษา
๔. สถาบันเอเชียอาคเนย์ศึกษา

¹เจิน หยง หลิน, “ยุคเรืองการศึกษาเผ่าไทในประเทศจีน” ใน สมพงษ์ วิทิตต์พันธุ์, เสวนาไทศึกษา ชุดที่ ๑ (เชียงใหม่: สำนักส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม, ๒๕๒๗), หน้า ๔๘.

²เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕๐.

³จาง ชิว เจิง, “การศึกษาเกี่ยวกับชนเผ่าไทในประเทศจีน” ในสมพงษ์ วิทิตต์พันธุ์, เสวนาไทศึกษา ชุดที่ ๑ (เชียงใหม่: สำนักส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม, ๒๕๒๗), หน้า ๕๒-๕๓.

⁴เจีย แยนจอง, (๒๕๓๗) อ้างแล้ว หน้า ๑๑๐.

สองสถาบันหลังคือ สถาบันประวัติศาสตร์ศึกษาและสถาบันเอเชียอาคเนย์ศึกษามีบทบาทมากในการวิจัยประวัติศาสตร์ไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่งสถาบันประวัติศาสตร์ศึกษาเป็นแกนนำในการสำรวจสภาพเศรษฐกิจสังคมไทยลึกลับสองป็นนาในช่วงปีพ.ศ ๒๔๙๙-๒๕๐๑ แต่ละสถาบันมีวารสารที่จะเผยแพร่ผลงานทางวิชาการของนักวิชาการของตน สถาบันเอเชียอาคเนย์ศึกษานี้ต่อมาได้จัดการประชุมนานาชาติไทยศึกษาครั้งที่ ๔ ขึ้นที่นครคุนหมิง นับเป็นการจัดประชุมในประเทศที่มีคนไทยอยู่เป็นครั้งแรก แสดงถึงความตื่นตัวของนักวิชาการจีนเกี่ยวกับไทยศึกษาและไทศึกษา

ไทศึกษาในประเทศจีนเริ่มมีมาตั้งแต่พ.ศ ๒๔๗๓ โดยการศึกษาวิจัยในระยะแรกเน้นเรื่องกำเนิดชนชาติไทและประวัติศาสตร์สังคมของชาวไทย แนวทางการศึกษาเช่นดำเนินมาเป็นระยะเวลานาน เพิ่งจะมีการเปลี่ยนแปลงเมื่อประมาณ ๒๐ กว่าปีที่ผ่านมา การศึกษาได้ขยายขอบเขตไปกว้างขวาง มีการศึกษาถึงภูมิปัญญาของชนชาติไท อาทิ ทางด้านดาราศาสตร์ ปกติน ศิลปะ วรรณกรรม ศาสนา ขนบธรรมเนียมประเพณี และทางด้านการแพทย์ วิธีการศึกษาก็เปิดกว้างขึ้นมีการศึกษาแบบสหวิทยาการ ยกตัวอย่างเช่น การศึกษาทางด้านภาษาศาสตร์ไม่ได้ใช้วิธีการทางด้านภาษาศาสตร์อย่างเดียวแต่ผสมผสานระหว่างสาขาวิชามนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์และการศึกษาทางด้านวัฒนธรรมเข้าด้วย¹

ด้วยการสนับสนุนของรัฐบาลจีนทำให้มีนักวิชาการจีนจำนวนมากพอสมควรที่สนใจศึกษาประวัติศาสตร์ของชนชาติไทหรือที่จีนเรียกว่า ไต หรือ Dai และกลุ่มคนพูดภาษาตระกูลไทที่จีนเรียกว่า กลุ่มภาษาจ้วง-ต้ง² ได้แก่ จ้วง หรือสาขาของจ้วง นักวิชาการจีนจะเน้นอยู่ที่คนไทในประเทศจีนเป็นหลักสำคัญ นักวิชาการจีนไม่ค่อยได้มีโอกาสศึกษาเรื่องราวของคนไทนอกประเทศ ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากการที่จีนปิดประเทศเป็นเวลานาน พื้นที่ศึกษาคือ ถิ่นที่อยู่ของคนไทได้แก่ มณฑลยูนนานและกวางสีเป็นสำคัญ ซึ่งมีคนไทกลุ่มต่างๆอยู่หลายกลุ่ม ได้แก่ ลื้อ ไทเหนือ ไทใต้คง ไทหย่า จ้วง ผู้ไต และ ผู้หนง เป็นต้น

โอกาสที่นักวิชาการจีนได้แสดงผลงานทางด้านไทศึกษามากที่สุดเป็นครั้งแรก และอาจถือเป็นการเปิดตัวของนักวิชาการจีนสู่วงวิชาการนานาชาติหลังจากการปิดประเทศมาตั้งแต่หลังสงครามโลกครั้งที่ ๒ คือ ในการประชุมนานาชาติไทยศึกษา ครั้งที่ ๔ ที่นครคุนหมิงในปีพ.ศ ๒๕๓๓ มีการนำเสนอบทความทางวิชาการทางด้านไทศึกษาจำนวนมาก เป็นการประชุมไทยศึกษาที่มีบทความเกี่ยวกับไทศึกษามากที่สุดก็ว่าได้

การศึกษาประวัติศาสตร์ไทในกลุ่มนักวิชาการชาวตะวันตกและชาวญี่ปุ่น

¹เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕๔.

²ทองแถม นาถจำนง, “คนไทในจีนโดยสังเขป” เอกสารประกอบการสัมมนาเรื่อง คนไทนอกประเทศ พรมแดนความรู้ ณ อาคารอุบลเรียงสุวรรณ วันที่ ๒๘-๒๙ มกราคม ๒๕๓๒, หน้า ๒๘.

ในสมัยก่อนคนไทยอยู่อย่างไทแต่ไม่ได้ศึกษาเรื่องราวของตนเองอย่างเป็นระบบ การศึกษาวิเคราะห์ประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมไทเพิ่งเริ่มได้ไม่นานนัก เดิมงานเขียนของคนไทยกลุ่มต่างๆปรากฏออกมาในรูปของคัมภีร์ทางศาสนา ตำรายา หรือ วรรณกรรมท้องถิ่น งานศึกษาประวัติศาสตร์หรือแม้แต่การทบทวนพงศาวดารนั้นหายากมาก แม้จะยึดมั่นในความเป็นชาตินิยมมากเพียงใด เราก็คงต้องยอมรับว่าแนวทางการศึกษาประวัติศาสตร์ของคนไทยปรับเปลี่ยนไปเมื่อมีการติดต่อกับชาติตะวันตกซึ่งเพิ่มมากขึ้นเรื่อยๆในต้นคริสต์ศตวรรษที่ ๑๙ รูปแบบใหม่ๆในการเขียนประวัติศาสตร์เริ่มปรากฏให้เห็น มักเป็นการศึกษาประวัติศาสตร์เชิงวัฒนธรรม ส่วนหนึ่งอาจเป็นการตอบสนองต่อการตีความใหม่ๆของแต่ละบุคคล ของกลุ่มชาติพันธุ์ และของชาติที่เกิดขึ้นในประเทศตะวันตก ส่วนหนึ่งเช่นกันเป็นการตอบสนองต่องานเขียนของชาวตะวันตกเกี่ยวกับสังคมไท

ชาวตะวันตกเมื่อเริ่มติดต่อกับคนไทยได้ผลิตงานเขียนออกมาจำนวนหนึ่ง งานเขียนในยุคบุกเบิกของชาวตะวันตกเกี่ยวกับคนไทยกลุ่มต่างๆเป็นงานเขียนในแบบแผนหรือกรอบความคิดของตะวันตกที่ใช้ในที่อื่นๆของโลก เน้นวิวัฒนาการทางวัฒนธรรมที่ตายตัวของมนุษยชาติ เริ่มจากความป่าเถื่อนพัฒนาผ่านความเป็นอารยะไปสู่อารยธรรมชั้นสูง ตามขั้นตอนนี้ผู้คนในสังคมบุพกาลดำรงชีวิตอยู่ในระดับที่พระเจ้าผู้สร้างกำหนดให้โดยไม่สามารถจะดิ้นรนเองได้ ถูกกำหนดสภาพแวดล้อมเฉพาะที่สามารถปรับตัวเข้าได้แต่ไม่สามารถจะพัฒนาไปสูงกว่านั้นได้

งานเขียนของชาวตะวันตกเกี่ยวกับคนไทยเริ่มขึ้นในยุคของการสำรวจในราวคริสต์ศตวรรษที่ ๑๖ และ ๑๗ ในสมัยนี้นักผจญภัยและพ่อค้าชาวยุโรปได้ท่องเที่ยวไปในรัฐต่างๆของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ได้พบเห็นผู้คนและสถานที่ใหม่ๆที่แปลกตาก็เริ่มจดบันทึกเรื่องราววัฒนธรรมต่างๆที่ได้พบเห็นเผยแพร่ให้ชาวยุโรปได้ทราบ เริ่มตั้งแต่ราวพ.ศ. ๒๐๕๔ โดยชาวโปรตุเกสที่มากับอัลฟองโซ เดอ อัลบูเคอร์ก^๑ ได้เข้ามาถึงกรุงศรีอยุธยาในปีนั้น อย่างไรก็ตามงานเขียนปรากฏมากขึ้นในราวปลายคริสต์ศตวรรษที่ ๑๗ ชาวโปรตุเกสส่วนใหญ่เป็นนักเดินเรือที่มักอยู่เฉพาะบริเวณเมืองท่า แต่จากการที่พวกนี้มี “ปืนไฟ” ซึ่งเป็นอาวุธที่ทันสมัยในการทำสงคราม จึงถูกว่าจ้างให้ประจำอยู่ในกองทหารรับจ้างทั้งของไทยและพม่า ในปีพ.ศ. ๒๐๘๘ พวกนี้ได้มีโอกาสเดินทางร่วมกับกองทัพอยุธยาขึ้นไปถึงเชียงใหม่ ชาวโปรตุเกสชื่อ เฟร์ดินานด์ เมนเดส ปินโต ได้นำข้อมูลเหล่านั้นมาเขียนเล่าเกี่ยวกับเมืองเชียงใหม่ในสมัยต่อมา^๒ อย่างไรก็ตามเนื่อง

¹ Joaquim de Campos. *Early Portuguese Accounts of Thailand, Antigos Relatos ad Tailandia* (Lisbon: Camara Municipal de Lisboa, 1983) .

² Fernao Mendes Pinto. *The Voyages and Adventures of Ferdinand Mendes Pinto during his Travels for the Space of Ond and Twenty Years in the Kingdoms of Ethiopia, China, Tartaria, Camchinchina, Sim, Pegu,*

จากคนไทอาศัยอยู่ห่างจากชายฝั่งทะเล งานเขียนเกี่ยวกับคนไทโดยชาวโปรตุเกสจึงมีน้อยมากที่น่าสนใจ คือ ชาวโปรตุเกสเป็นผู้ริเริ่มการทำแผนที่ของดินแดนแถบนี้ คำว่า “กระตาส” ในภาษาไทยนั้นมาจากภาษาโปรตุเกสว่า “cartos” แปลว่า แผนที่ แผนที่ที่ทำในเวลานั้นเป็นแผนที่ชายฝั่งทะเลเป็นส่วนใหญ่ แต่ก็มี ความพยายามที่จะทำแผนที่บริเวณตอนในด้วยเช่นกัน บริเวณใดที่เข้าไปไม่ถึงด้วยตนเอง ก็มีการใช้จินตนาการทำให้เกิดความผิดพลาด ทางภูมิศาสตร์ยกตัวอย่างความผิดพลาดในเรื่องของแม่น้ำเจ้าพระยาที่ว่ามาจากทะเลสาบเชียงใหม่ เป็นต้น

มีชาวตะวันตกกลุ่มอื่นด้วยเช่นกันที่เข้ามาในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ด้วยจุดประสงค์ทางการค้าและเผยแพร่ศาสนา กลางคริสต์ศตวรรษที่ ๑๖ พ่อค้าเหล่านี้เริ่มเดินทางเข้ามาทางตอนใน ทำให้มีโอกาสได้พบปะกับกลุ่มคนไทอื่นนอกเหนือจากคนที่อยู่ในบริเวณเมืองท่า เริ่มมีการศึกษาถึงกลุ่มคนไทที่อยู่ทางตอนใน เช่น ในเวียงจันทน์ และเมืองลาวอื่นๆบนฝั่งแม่น้ำโขง บาทหลวงเจซุอิตชื่อ จิโอวันนี ฟิลิปโป เดอ มารินี ไปถึงเวียงจันทน์ในปีพ.ศ. ๒๑๘๕ และอยู่ที่นั่นเป็นเวลาถึง ๕ ปี ในบันทึกการเดินทางขึ้นไปตามลำน้ำโขงมารินีได้เล่าถึง เมืองจำปาสักและเวียงจันทน์ตลอดจนผู้คนในเมืองเหล่านั้น เรื่องราวของราชสำนักความสัมพันธ์กับรัฐเพื่อนบ้าน และทรัพยากรธรรมชาติของบริเวณนั้น อย่างไรก็ตามในฐานะบาทหลวงแคทอลิกผู้มีจุดประสงค์สำคัญที่จะเปลี่ยนศาสนาของคนพื้นเมืองให้มานับถือคริสต์ศาสนา บันทึกและงานเขียนมีเนื้อหาส่วนใหญ่เกี่ยวกับศาสนา ในงานเขียนของมารินีแสดงถึงความยกย่องตัวเองเช่นเดียวกับนักเขียนชาวตะวันตกทั่วไป มารินีกล่าวว่า “...ศาสนาของชาวลาวไม่อยู่กับร่องกับรอย เต็มไปด้วยความสับสนจนไม่สามารถตีความลักษณะที่เป็นนิทานและความเลือนลอยได้ถูก...”¹ ดังนั้นจึงเป็นไปได้ว่าแม้งานเขียนของมารินีจะเต็มไปด้วยข้อมูลเกี่ยวกับพุทธศาสนาที่นับถือกันในขณะนั้น แต่ก็ไม่อาจแน่ใจได้ว่าคติของผู้เขียนจะกระทบต่อความถูกต้องของข้อมูลมากนักน้อยเพียงใด ในขณะเดียวกันก็ให้เนื้อที่กับประวัติศาสตร์ของคนลาวน้อยมาก แสดงว่าผู้เขียนไม่ได้ให้ความสนใจต่อพัฒนาการทางวัฒนธรรมและบริบทในทางประวัติศาสตร์ที่ครอบคลุมคติความเชื่อทางศาสนามากนัก

นักเดินทางคนอื่นๆในบริเวณนี้ในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ ๑๗ เป็นพ่อค้า เป็นพวกแรกๆที่เข้าไปถึงเชียงใหม่และเมืองลาวอื่นๆ หลังจากที่มีมารินีไปถึงตอนบนของแม่น้ำโขง พ่อค้าชาวดัชชี เกอรริต ฟาน วูดสธอฟฟ์ได้ไปถึงลาว หลังจากพ่อค้าลาวเดินทางไปถึงปัตตาเวียในราวปีพ.ศ.

Japan and a Great Part of the East Indies. London: abridged and reprinted from the 1653 translation by Henry Cogan from the Portuguese, 1891.

¹Giovanni Filippo de Marini. *Relation Nouvelle et Curieuse du Royaume de Lao* (Vientien: Sathaban Silapa Wammakhadi Lac Phaasast, 1990). In *Lao and French*. Translated from the French into Lao by Humphan Ratanawong. Original, ca.1640, translated from Italian into French by P. de Marini Romain.

๒๑๘๓ โดยเรือของอาเบล ทัสแมน พ่อค้าเหล่านี้ได้ขอให้ อังตวน ฟาน ดีแมน ข้าหลวงของบริษัท อิตอินเดียของดัชส่งพ่อค้าไปยังลาว และได้รับการตอบสนองด้วยดี ในปีพ.ศ. ๒๑๘๔ กลุ่มพ่อค้า ดัชกลุ่มเล็กๆได้เดินทางจากกัมพูชาไปสู่เวียงจันทน์

บันทึกการเดินทางครั้งนั้นมีเรื่องราวเกี่ยวกับคนไทกลุ่มต่างๆมากมาย แต่ก็ถูกทิ้งไว้ในหอจดหมายเหตุเช่นเดียวกับบันทึกเกี่ยวกับการค้าอื่นๆในเวลานั้นที่ต้องเก็บเป็นความลับ ไม่มีผู้ใดได้นำมาใช้จนกระทั่งสองศตวรรษผ่านไป ในปีพ.ศ. ๒๔๒๗ ข้าราชการฝรั่งเศส ชื่อ ฟรานซิส การ์นิเยร์ ได้นำมาพิมพ์เป็นภาษาฝรั่งเศส^๒ บันทึกของพ่อค้าดัชเหล่านี้ฉบับไว้ด้วยอิทธิพลของแนวคิดทางศาสนาของพวกพิวริตัน ซึ่งเกิดทุนและเชื่อมั่นสูงในลัทธิความเชื่อและวัฒนธรรมของตน วูดส์ฮอฟฟ์บันทึกถึงงานเทศกาลที่นครพนมไว้ว่า “...หลังจากที่เราเตร็ดเตร่ไปตามหมู่บ้าน แล้วก็ต้องเผชิญความยุ่งยากในการฝ่าไปตามถนนกับคนใช้ของเราเนื่องจากการประกอบกิจทางเพศที่ น่าเกลียดน่าชังทั่วไปทุกหนแห่ง...” และยังบันทึกต่อไปว่า “...เมืองนี้เป็นแหล่งของคนนอกจริตที่ น่าตื่นตระหนกที่สุดในโลกอย่างไม่ต้องสงสัย...”^๓ บันทึกของพ่อค้าก็ยังคงเหมือนกับของบาด หลวงที่ให้ความสนใจประวัติศาสตร์น้อยมาก

ชาวตะวันตกที่แหวกออกจากแนวทางนี้เป็นพ่อค้าดัช ชื่อ เจเรเมียส ฟาน ฟลิท ผู้เรียบ เรียงประวัติศาสตร์อยุธยา แม้ฟาน ฟลิท จะระบุถึงประวัติศาสตร์ช่วงต้นว่าเป็นเพียงนิทาน แต่ก็ ได้ให้ความสนใจกับประวัติศาสตร์อย่างจริงจังกว่าชาวยุโรปรวมสมัยคนอื่นๆ ได้ทำการวิจัยแหล่ง ข้อมูลที่เป็นลายลักษณ์อักษร ได้สัมภาษณ์พระสงฆ์และผู้รู้อื่นๆในสมัยนั้น ด้วยวิธีนี้จะได้ว่า ฟานฟลิทเองก็ได้ทำการศึกษาประวัติศาสตร์ไทยอย่างจริงจังและเป็นระบบกว่าคนไทยส่วนใหญ่ ในสมัยนั้นด้วย ในการศึกษาด้วยวิธีดังกล่าวฟานฟลิทก็เผชิญปัญหาข้อขัดข้องบางประการ ยก ตัวอย่างเช่น เขามันึกว่า “...ชาวสยามไม่อยากจะบอกเห็นพอกที่จะศึกษาสำรวจเหตุการณ์ต่างๆ ในสมัยโบราณและไม่มีประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวข้องซึ่งปรากฏให้เห็นทั่วไปสำหรับคนรุ่นหลัง...”^๔

¹Paul Levy, prefacer and annotater. “Two Accounts of Travels in Laos in the 17th Century” in Rene de Bervel, ed. *The Kingdom of Laos* (Saigon: France-Asie, 1959) , pp. 50-51.

²มีชื่อเป็นภาษาอังกฤษว่า *Distant Journey to the Kingdoms of Cambodia and Laos by the Dutch, And What Took Place There Before 1644.*

³quoted in Paul Levy, *Ibid*, p.53.

⁴David K. Wyatt, ed. *The Short History of the Kings of Siam* (Bangkok: Siam Society, 1975) p. 54.

Transcribed from the handwritten late-medieval Dutch of Jeremias van Vliet, “Short History of Occurrences of the Past and the Succession of Kings of Siam as is known from the Old Histories” , by Miriam J. Verkuyl-van den Berg and translated into English by Leonard Andaya.

หลังจากที่เขียนบันทึกเรื่องประวัติศาสตร์อาณาจักรสยามในปี พ.ศ. ๒๑๙๙¹ ดูเหมือนว่า ฟาน ฟลิทจะมองภาพประชาชนของอยุธยาดีขึ้น ได้บันทึกว่า “...ข้าพเจ้าใคร่บอกว่า ในความเห็นของข้าพเจ้าสยามเป็นอาณาจักรเก่าแก่ ยิ่งไปกว่านั้นเนื่องจากประเทศนี้มีกฎหมายและนโยบายที่ดี คนทั่วไปอ่อนน้อม มีระเบียบและสง่างามในการดำรงชีวิตประจำวัน...”²

เช่นเดียวกับงานเขียนของพ่อค้าต่างชาติอื่นๆ งานเขียนทางประวัติศาสตร์ชิ้นนี้ก็ถูกทิ้งไว้ในหอจดหมายเหตุเป็นเวลากว่าสองศตวรรษ แม้จุดมุ่งหมายของผู้เขียนต้องการเผยแพร่ข้อมูลของดินแดนแห่งนี้แต่เอกสารก็ไม่ได้ถูกตีพิมพ์จนกระทั่งฟานฟลิทเสียชีวิตแล้วจึงมีการพิมพ์ออกมาบ้างเล็กน้อย แม้งานเขียนสองฉบับจะเป็นที่รู้จักกันแพร่หลาย แต่งานประวัติศาสตร์ที่ลึกซึ้งน่าสนใจกลับไม่ได้รับความสนใจ ต้นฉบับลายมือเขียนถูกเก็บในนามเอกสารฟานฟลิทในหอจดหมายเหตุAlgemeen Rijksarchief ที่กรุงเฮก ซึ่งต่อมาเริ่มได้รับความสนใจจากนักประวัติศาสตร์ญี่ปุ่น โซอิชิ อิวาโอะ ศาสตราจารย์เดวิด ไวยาทยกย่องฟานฟลิทว่า “...ให้เป็นหนึ่งในผู้บุกเบิกการศึกษาประวัติศาสตร์ไทยแบบใหม่...”³

ผู้คนเหล่านี้ไม่ใช่ชาวยุโรปกลุ่มเดียวที่เข้ามาสู่ดินแดนไทในศตวรรษนี้ ในเวลาเดียวกันนี้ชาวยุโรปหลายคน โดยเฉพาะอย่างยิ่งนักเดินทางและข้าราชการชาวฝรั่งเศสเดินทางมาสู่อยุธยาปลายคริสต์ศตวรรษที่ ๑๗ เช่นเดียวกับงานเขียนของชาวโปรตุเกสหนังสือที่เน้นยุโรปเป็นศูนย์กลางเหล่านี้มีรายละเอียดมาก เช่น หนังสือของลาลูแบร์ นิโคลาส เจอร์เวส(๒๒๓๒) ก็ ตาชาร์ด(๒๒๓๑และ ๒๒๓๒) และ เดอ ชัวส์ยี (๒๒๓๐)

บันทึกยุคแรกๆเหล่านี้ให้ความสนใจผู้คนกลุ่มต่างๆในเมืองสำคัญที่ชาวยุโรปเข้าไปถึง โดยเฉพาะอย่างยิ่งปลายคริสต์ศตวรรษที่ ๑๗ ในอยุธยาซึ่งคอสแตนติน ฟอลคอน ชาวกรีกที่เข้ามารับราชการเป็นใหญ่ในราชสำนักไทย มีบันทึกเกี่ยวกับชีวิตสมัยอยุธยา มีข้อมูลที่น่าสนใจมากมายเกี่ยวกับอยุธยาในงานเขียนของชาวฝรั่งเศสและของชาวต่างชาติต่อมา ตั้งแต่กลางคริสต์ศตวรรษที่ ๑๗ เป็นต้นมา ท่ามกลางรายละเอียดที่น่าสนใจสิ่งที่บันทึกเหล่านี้แสดงออกอย่างชัดเจน คือ การดูถูกคนไทยและความเป็นไท ในหนังสือเรื่อง *New Historical Relation of the Kingdom of Siam* (1693) ลาลูแบร์ตั้งข้อสังเกตว่า “...ประวัติศาสตร์สยามเต็มไปด้วยนิยาย...”⁴

¹W.H.Munde., ed.*Historical Account of Siam in the 17th Century* (Bankok: Translated into English from the Dutch of Jeremias Van Vliet, ca.1636)

²David K. Wyatt, Ibid, p.55.

³David K. Wyatt, Ibid, p. 11.

⁴De La Loubere. *A New Historical Relation of the Kingdom of Siam* (London: Thos. Home et al. Done out of French by A.P.Gen.,1693),p.8.

หลังจากพยายามศึกษาสิ่งทีคิดว่าเป็นประวัติศาสตร์ของเมืองและผู้คนที่นั่นแล้ว ลาลูแบร์ก็รู้สึก
สิ้นหวังจนบันทึกไว้ว่า

...หนังสือ (เกี่ยวกับประวัติศาสตร์) มีน้อยมาก ด้วยเหตุที่ว่าชาวสยาม

ไม่มีการพิมพ์ เอกสารที่ปรากฏเหมือนจะซ่อนประวัติศาสตร์เอาไว้

ดูจากการที่คนจีนซึ่ง(ชาวสยาม)พยายามเลียนแบบอยู่หลายอย่าง

ข้อมูลต่างๆที่มาจากบันทึกเหล่านี้ทำให้ชาวยุโรปในคริสต์ศตวรรษที่ ๑๗ รู้จักชาวลาว
และชาวอยุธยาดีกว่าคนไทยอื่นๆ บันทึกเหล่านี้สะท้อนประวัติศาสตร์พื้นถิ่นและมองวัฒนธรรมไทย
ในส่วนที่ไม่ปรากฏในพงศาวดาร ในขณะที่เอกสารไทยเต็มไปด้วยเรื่องของศาสนาและพระราช
กรณียกิจ งานเขียนตะวันตกมักจะรวมไปถึงชีวิตประจำวัน การเพาะปลูก และสถาปัตยกรรม
ตลอดจนกิจกรรมทางโลกของวัฒนธรรมไทย

งานเขียนของชาวตะวันตกรุ่นแรกจะจกลงในคริสต์ศตวรรษที่ ๑๘ ส่วนหนึ่งเนื่องจาก
ชาวยุโรปส่วนใหญ่ถูกขับไล่ออกจากอยุธยาในปีพ.ศ. ๒๒๓๑ หลังการสิ้นพระชนม์ของสมเด็จพระ
นารายณ์ ลักษณะงานเขียนแบบตะวันตกยังคงสืบทอดมาจนถึงคริสต์ศตวรรษที่ ๑๙ แม้วิถีชีวิต
และทัศนคติของชาวยุโรปยุคนี้จะเปลี่ยนแปลงไปอย่างมาก แต่ทัศนคติต่อคนและวัฒนธรรมที่ไม่ใช่
ยุโรปก็ยังเหมือนเดิม คนเหล่านี้เห็นว่าชาวยุโรปเท่านั้นสามารถพัฒนาตนเองจากข้อจำกัดต่างๆ
ไปสู่ความมีอารยธรรม ไม่เพียงแต่คนไทยแต่รวมถึงเขตตะวันออกของแม่น้ำคงคาที่นักประวัติ
ศาสตร์ฝรั่งเศสระบุว่าบริเวณนั้นทั้งหมด "...แทบไม่มีคุณค่าสำหรับการเลื่อมมองของนักประวัติ
ศาสตร์..."²

ในสายตาของชาวยุโรปยุคทุนนิยมและเสรีนิยมคริสต์ศตวรรษที่ ๑๙ พวกเขาคนป่า
เถื่อนเหล่านี้ไม่สามารถแข่งขันทำธุรกิจหรือค้าขายในสมัยนั้น ได้อย่างน่าพอใจ นักสังคมศาสตร์
มองวัฒนธรรมว่าเกี่ยวข้องกับธรรมชาติ ดังนั้นเมื่อเซอร์จอห์น บาวริงทูตอังกฤษมาถึงกรุงเทพใน
ค.ศ. ๑๘๕๕ ทัศนคติต่อการเขียนประวัติศาสตร์ไทยจึงไม่ได้ดีไปกว่าลาลูแบร์

...ความพยายามในการค้นหาข้อเท็จจริงจากนิยายของพงศาวดาร

เป็นสิ่งที่สิ้นหวัง และเป็นสิ่งที่ไร้ประโยชน์ จะเหมือนกับหน้า

ประวัติศาสตร์ของตะวันออกที่มี การปฏิบัติ การกบฏ มาตกรรม

การเปลี่ยนราชวงศ์ และเหตุการณ์ซึ่งเป็นวัตถุดิบที่ดีมากสำหรับ

นวนิยายหรือละคร แต่ในรายละเอียดเหล่านี้ความถูกต้องทาง

¹De la Loubere, Ibid.

²Georges Coedes. "An Introduction to the History of Laos." in Rene de Bernal. Kingdom of Laos (Saigon: France-Asie, 1959), p.20.

ประวัติศาสตร์ยังเป็นข้อกังขาอยู่...¹

ในบรรดานักเขียนที่เอาจริงเอาจัง คือ มิชชันนารีทั้งคาทอลิกและโปรเตสแตนต์ ซึ่งเข้ามาทำงานเผยแพร่ศาสนาในดินแดนของคนไทมาตั้งแต่ต้นคริสต์ศตวรรษที่ ๑๖ ความมุ่งหมายหลักคือ การเผยแพร่ศาสนาเพื่อเปลี่ยนศาสนาให้คนไทยเหมือนกับของมารินี แต่พวกมิชชันนารีมักสนใจที่จะบรรยายถึงคนกลุ่มต่างๆที่ได้พบปะ ดังนั้นงานเขียนของมิชชันนารีโปรเตสแตนต์ที่เผยแพร่ไปก็เรียนในภาคกลางของไทยและนิยายแบบดิสโทเปียพม่ามักให้ข้อมูลเกี่ยวกับชีวิตของผู้คนที่ได้พบ วิธีการบรรยายถึงก็ถูกชักนำโดยปัจจัยทางสังคมเช่นเดียวกับนักเขียนคนอื่น ๆ ส่วนใหญ่เชื่อว่าคนที่ตนเองพบเป็นพวกที่ไม่ค่อยฉลาดและด้อยความเจริญกว่าตน การศึกษาประวัติศาสตร์และคนไทยอย่างเป็นวิทยาศาสตร์

วิธีเขียนประวัติศาสตร์แบบใหม่เกิดขึ้นในยุโรประหว่างคริสต์ศตวรรษที่ ๑๙ มีพื้นฐานส่วนหนึ่งอยู่บนหลักการเหตุผลนิยมและระเบียบวิธีที่คล้ายคลึงกับวิธีการทางวิทยาศาสตร์ นักประวัติศาสตร์รุ่นใหม่ผลิตงานเขียนที่ถูกต้องแม่นยำกว่าสมัยก่อน ในกลุ่มนักประวัติศาสตร์ที่เน้นหลักการที่มีเหตุผลที่สุดนี้ได้ คือ เลียวโปลด์ ฟาน รังเก (๒๓๓๘-๒๔๒๙) สำนักนี้เรียกร้องให้มีการเพิ่มความพยายามในการหาข้อเท็จจริง ตรวจสอบความถูกต้องของข้อเท็จจริงที่ถือว่าเห็นหลักฐานทางประวัติศาสตร์ให้มากขึ้นและให้มีหลักเกณฑ์ในการสรุปจากข้อเท็จจริงทางประวัติศาสตร์

การเน้นวิธีการศึกษาแบบเหตุผลนิยมสำหรับการศึกษาประวัติศาสตร์มีผลกระทบต่อการศึกษาคนไทยกลุ่มต่างๆ นักเขียนกลุ่มใหม่ลดความเชื่อถือชาวยุโรปที่เขียนเกี่ยวกับคนไทยสมัยก่อนลงและพยายามจะบันทึกประวัติศาสตร์ที่ถูกต้องของคนเหล่านี้

จุดเน้นของรังเกในเรื่อง ความคิดเกี่ยวกับชาติ ดูเหมือนจะช่วยเพิ่มความสนใจต่อคนไทยกลุ่มต่างๆ ซึ่งรังเกเห็นว่าเป็นชาติ หมายถึงกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีกำเนิดเดียวกัน ไฮเดน ไวท์นักประวัติศาสตร์นิพนธ์ตั้งข้อสังเกตว่า รังเกคิดว่าเรื่องชาติไม่ใช่เพียงข้อมูลหรือข้อเท็จจริงแต่เป็นค่านิยมของคนในชาตินั้นๆ ไวท์คิดว่า รังเกเชื่อว่าเป็นภาระงานของนักประวัติศาสตร์ที่จะแสวงหาความจริงสำหรับคนเหล่านั้น ความจริงที่จะทำให้การมีอยู่ของพวกเขาเป็นการมีอยู่ในทางประวัติศาสตร์ และเพื่อหาหลักการร่วมที่ทำให้พวกเขามีเอกลักษณ์ของตนเอง²

นักวิชาการตะวันตกได้เริ่มการศึกษาประวัติศาสตร์ชนชาติไทยอย่างเป็นล่ำเป็นสันและต่อเนื่องมาตั้งแต่คริสต์ศตวรรษที่ ๑๙ นักวิชาการตะวันตกเหล่านี้มีตั้งแต่ักเดินทาง ข้าราชการ

¹ John Bowring. *The Kingdom and People of Siam* (Kuala Lumpur: Oxford University Press, 1969) vol.2.p.38.

² Hayden White. *Meta History: the Historical Imagination in Nineteenth Century Europe* (Baltimore: John Hopkins, 1973) p.172.

พลเรือน ทหาร มิชชันนารีและนักวิชาการโดยอาชีพ งานไทศึกษาในช่วงแรกๆเป็นงานที่ได้จากการศึกษาภาคสนามอย่างใกล้ชิดและกว้างขวาง ผู้ศึกษาใช้เวลาหลายปีในการศึกษารวบรวมข้อมูล มักเป็นผู้ที่ใกล้ชิดกับข้อมูล โดยเฉพาะอย่างยิ่งข้อมูลภาคสนาม เช่น นายแพทย์วิลเลียม ซี ดอดด์ ผู้เขียนหนังสือที่เป็นพื้นฐานสำหรับนักไทศึกษาปัจจุบัน คือ *The Tai Race: The Elder Brother of the Chinese*¹ ดอดด์ใช้เวลาเดินทางไปตามท้องถิ่นของคนไทกลุ่มต่างในประเทศจีน พม่าและภาคเหนือของประเทศไทยเป็นเวลาถึง ๑๕ ปี บรรดาบาดหลวงหรือมิชชันนารีหลายคนมีผลงานที่เป็นประโยชน์อย่างยิ่งสำหรับไทศึกษา

ในส่วนของงานของชาวอังกฤษนั้นเริ่มตั้งแต่อังกฤษเข้ายึดครองพม่าในต้นคริสต์ศตวรรษที่ ๑๙ ก็เริ่มมีการสำรวจภาคสนามเพื่อประโยชน์ทางเศรษฐกิจการค้า เพื่อจะสร้างเส้นทางรถไฟหรือเพื่อประโยชน์ในการอ้างกรรมสิทธิในพื้นที่ต่างๆบริเวณชายแดน มีงานเขียนของข้าราชการอังกฤษที่ประจำในพม่าและได้เดินทางไปสำรวจเก็บข้อมูลอย่างละเอียด ที่สำคัญคือ งานของ Sir James George Scott and John Percy Hardiman เรื่อง *Gazetteer of Upper Burma and the Shan States*² เป็นงานที่รวบรวมรายละเอียดเกี่ยวกับรัฐไทในพม่าได้อย่างดีที่สุดเล่มหนึ่ง

ผู้ที่ผลิตงานประวัติศาสตร์โดยใช้แนวศึกษาทางวิทยาศาสตร์สมัยใหม่ คือ เทอเรียน ลาคูเปอรี ได้ทำการวิเคราะห์เอกสารโบราณและศึกษาประวัติศาสตร์โบราณของไทยโดยใช้เอกสารจีน หลังจากการศึกษาเอกสารเป็นระยะเวลาอันได้สรุปว่าคนไทมีถิ่นกำเนิดที่เทือกเขาเกิวกุง (คุนลุน) ทางเหนือของเสฉวนทางใต้ของชานสีในประเทศจีน³ งานของเขาได้รับการยอมรับและอ้างถึงอย่างกว้างขวางโดยนักเขียนคนอื่น ๆ

นักเขียนที่ใช้เอกสารจีน คือ โฮลท์ ฮาเลต อี เอช ปาร์กเกอร์ และพันตรี อี อาร์ เดวิส ฮาเลตเป็นนักสำรวจเส้นทางรถไฟ ผู้เขียนหนังสือเรื่อง *A Thousand Miles on an Elephant in the Shan States* (1890) และได้ศึกษาประวัติศาสตร์ และเขียน *History of the Shan* ลงพิมพ์ในภาคผนวกของหนังสือเรื่อง *Amongst the Shan* โดยอาคิบัลด์ โรส คัลคูฮูน⁴

งานศึกษาเกี่ยวกับไทของชาวฝรั่งเศส

นักวิชาการฝรั่งเศสได้ศึกษาเรื่องราวของคนไทโดยเฉพาะอย่างยิ่งในเวียดนาม โดยร่วมกับ *Ecole Francais d'Extreme-Orient* ในกรุงปารีส และ *Societe d'Ethnographice* นัก

¹William C. Dodd. *The Tai Race: Elder Brother of the Chinese* (Cedar Rapids, Ia: Torch Press, 1923).

²James G. Scott and John P. Hardiman. *Gazetteer of Upper Burma and the Shan States* (Rangoon: Superintendent of Government Printing and Stationery, reprinted 1983, New York: AMS Press).

³Archibald Ross Colquhoun, Ibid, p.iv.

⁴Archibald Ross Colquhoun, Ibid, pp.327-371.

วิชาการที่มีชื่อได้แก่ จอร์จ เซเคส์ หลุยส์ ฟิโนต์ อองรี มาสเปอโรและ ลีออน เดอ โรสเนิ ใช้วิธีการศึกษาแบบเดียวกับนักวิชาการอังกฤษโดยศึกษาเอกสารจีน เอกสารภาษาบาลีและสันสกฤต ตลอดจนเอกสารพื้นเมือง

สมาคมฝรั่งเศสภาคพื้นบูรพาก่อตั้งขึ้นในปีพ.ศ. ๒๔๔๓ เมื่อมีการส่งคณะสำรวจทางโบราณคดีมาที่ไซ่ง่อนและได้รับการยกฐานะให้เป็นสมาคม เหมือนกับสถาบันสำหรับศึกษาเรื่องของเอเชียจากอินเดียไปถึงญี่ปุ่นและเกาหลี สมาคมมีผลงานที่นำเสนอผ่านวารสารที่รู้จักกันทั่วโลก เป็นเวลานานมาแล้วที่มีการนำเสนองานศึกษาเกี่ยวกับไท

การศึกษาลาวโดยชาวฝรั่งเศสมีความสำคัญเป็นพิเศษ การยึดครองลาวเป็นอาณานิคมของฝรั่งเศสนั้นฝรั่งเศสต้องเข้ามาเกี่ยวข้องกับรัฐที่ปกครองโดยคนไทยให้มาเป็นส่วนหนึ่งของอาณาจักรตะวันตก ดังนั้นฝรั่งเศสสนใจลาวและกลุ่มไทที่เกี่ยวข้องโดยตรงในลักษณะที่ต่างจากอังกฤษในพม่าซึ่งเน้นความสนใจไปที่เอกสารงานเขียนภาษาพม่าเป็นหลัก ทำให้มีงานเขียนเกี่ยวกับลาวโดยตรงหลายฉบับ แต่ไม่มีของไทยกลุ่มอื่นเลย นักวิชาการสำคัญสองคน คือ ไรนาค(๒๔๕๔) และเลอบล็องเอร์(๒๔๕๖) งานของไรนาคมีลักษณะทั่วไปในขณะที่ของเลอบล็องเอร์เน้นประวัติศาสตร์ลาว

งานศึกษาของฝรั่งเศสเกี่ยวกับลาวเริ่มก่อนที่ฝรั่งเศสจะผนวกลาวด้วยซ้ำ เริ่มมีการรวบรวมงานเขียนทางวิชาการเกี่ยวกับลาวถึงสิบเอ็ดเล่มโดย ออกลุส ปาวิ (๒๔๒๗-๒๔๔๗) ปาวิหันมาสนใจประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเมื่อได้รับราชการในกัมพูชา เมื่อได้รับมอบหมายงานในปีพ.ศ. ๒๔๒๓ ให้วางสายโทรเลขระหว่างพนมเปญกับกรุงเทพ ได้ใช้เวลาห้าปีในการหารายละเอียดของพื้นที่ระหว่างสองเมือง ทำให้เกิดความต้องการสำรวจมากยิ่งขึ้น จนรัฐบาลฝรั่งเศสได้ตั้งให้เป็นรองกงสุลประจำเมืองหลวงพระบางซึ่งทำให้มีโอกาสเริ่มศึกษาดินแดนลุ่มแม่น้ำโขงได้สะดวกขึ้น

รัฐบาลไทยตระหนักดีว่าการแต่งตั้งและการศึกษาดังกล่าวมีจุดประสงค์อื่นนอกเหนือจากทางวิชาการ ในเวลาที่กองโจรฮ่อรบกวนในเขตรอบๆเมืองหลวงพระบาง พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้พยายามที่จะแสดงอำนาจเหนือดินแดนเหล่านี้ด้วยการส่งกองทัพไทยไปดูแลความสงบเรียบร้อยในปีพ.ศ. ๒๔๒๔ เป็นการกำจัดภัยรุกรานจากจีนและควบคุมดินแดนนั้นก่อนที่อังกฤษหรือฝรั่งเศสจะเข้ามาอ้างสิทธิ ปาวิต้องรอเป็นเวลาหกเดือนก่อนที่จะได้รับอนุญาตให้เดินทางไปหลวงพระบาง

ปรากฏว่ากองทัพไทยคิดว่าได้จัดการกับสถานการณ์ได้เรียบร้อยแล้วจึงถอนกองกำลังกลับไปทั้งๆที่ปาวิได้เตือนว่ากองโจรฮ่อจะกลับมาโจมตีอีก ทำให้ปาวิมีโอกาสได้ช่วยเหลือกษัตริย์ลาวให้หนีลงไปทางตะวันตกไปถึงกรุงเทพด้วยกัน เมื่อกลับไปฝรั่งเศสปาวิได้รับการสนับสนุนให้ขยายอำนาจของฝรั่งเศสจากเวียดนามไปทางตะวันตกของแม่น้ำโขง โดยผู้สนับสนุนได้ให้เงินสำหรับคณะสำรวจการค้าและวิทยาศาสตร์เพื่อศึกษาลาว

ในปีพ.ศ. ๒๔๓๒ คณะของปาวีเดินทางไปถึงลาว ได้สำรวจเขตแดนและพยายามจะกำหนดเขตพรมแดนระหว่างอาณานิคมตั้งเกียของฝรั่งเศสและลาวซึ่งอยู่ภายใต้อำนาจของไทย ในการนี้ปาวีได้รับความช่วยเหลือจากคณะผู้เชี่ยวชาญที่ได้สำรวจแถบภาคอีสานของไทยและลาว ทำให้ปาวีได้วัตถุดิบที่นำไปเขียนลงในหนังสือสารานุกรมสิบเอ็ดเล่ม ที่เรียกว่า Mission Pavie ซึ่งให้ข้อมูลเกี่ยวกับคนในลาวเป็นภาษาตะวันตกเป็นครั้งแรก

เช่นเดียวกับนักเขียนชาวตะวันตกในสมัยเดียวกัน แม้ปาวีจะสนใจประชาชนและสถานที่ที่เขาศึกษามากเพียงใด ปาวียังถือว่าคนลาวต่ำต้อยกว่าตนเอง เมื่อได้เป็นข้าหลวงคนแรกประจำลาวในปีพ.ศ. ๒๔๓๘ ได้เขียนจดหมายซึ่งกล่าวถึงคนลาวว่าเป็น “dear children” ของเขา แม้จะเข้าใจและเห็นใจคนลาวดีเพียงใดปาวียังเชื่อว่าตนเองเหนือกว่าคนลาว เป็นทัศนคติที่ครอบงำงานเขียนของเขาโดยตลอด

บนพื้นฐานนี้นักวิชาการฝรั่งเศสได้ศึกษางานเขียนของท้องถิ่น นักวิชาการคนสำคัญ ได้แก่ จอร์จ เซเดส์ ได้ทำงานเป็นบรรณารักษ์อยู่ที่หอสมุดแห่งชาติไทยเป็นเวลาหลายปี มีความรู้ในภาษาสันสกฤต บาลี เขมร และไทย สามารถอ่านหนังสือต่างๆ ที่กรุงเทพฯ ได้ ต่างจากปาวีที่เซเดส์มองผู้คนในดินแดนนี้เป็นเพื่อน เซเดส์มีภรรยาเป็นชาวเวียดนามและมีความสัมพันธ์อันดีกับนักประวัติศาสตร์ไทยอย่างสมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ ทำให้เขามีทัศนคติที่ดีต่อดินแดนนี้ ซึ่งจะปรากฏอยู่ในงานของเซเดส์เองด้วย ที่น่าสนใจคือ เซเดส์เป็นผู้บุกเบิกการค้นคว้าทางโบราณคดีเกี่ยวกับไทโบราณและเขมร และยังเป็นผู้อำนวยการของ Ecole française d'Extrême Orient เป็นเวลาถึง ๑๕ ปี

ได้มีการตีพิมพ์ผลงานศึกษาเอกสารและจารึกของเซเดส์หลายเรื่องตั้งแต่ปีค.ศ. ๒๔๖๐ เป็นต้นมา งานสำคัญที่สุดสามเรื่องเกี่ยวกับราชวงศ์สุโขทัย(๒๔๖๐) จากเชียงใหม่และลำพูน ซึ่งฝรั่งเศสเรียกดินแดนนี้ว่า ลาวตะวันตก (๒๔๖๘) และจากภาคกลางของไทย(๒๔๗๒) ยังได้แปลตำนานสำคัญ เช่น จามเทววงศ์และชินกาลมาลีปกรณ์ เป็นงานบุกเบิกและไม่มียานประเภทนี้เป็นภาษาตะวันตกในเวลานั้นหรือระยะเวลาต่อมาอีกนาน

เซเดส์ได้เขียนหนังสือสังเคราะห์ประวัติศาสตร์เอเชียตะวันออกเฉียงใต้สองเล่ม เล่มแรกแปลเป็นภาษาอังกฤษชื่อ The Indianized States of Southeast Asia (๒๕๐๗) เป็นประวัติศาสตร์เอเชียตะวันออกเฉียงใต้จนถึง พ.ศ. ๒๐๕๔ เรื่องต่อมา คือ Les Peuples de la peninsula

¹ Alfred McCoy. "French Colonialism in Laos 1893-1945" in Adams, Nina S. and Alfred W. McCoy. Laos: War and Revolution (New York: Harper & Row, 1970) p.68.

Indochinoise (๒๕๐๕) ครอบคลุมถึงดินแดนภาคพื้นทวีปเท่านั้นแต่ขยายระยะเวลาการศึกษาถึงคริสต์ศตวรรษที่ ๒๐ ทั้งสองเรื่องสามารถใช้เป็นกรอบการศึกษาประวัติศาสตร์ได้ด้วย

นักวิชาการฝรั่งเศสจะมีงานศึกษาเฉพาะที่ลึกซึ้งในเขตอินโดจีนซึ่งเป็นอาณานิคมของฝรั่งเศส และทางตอนใต้ของจีนบริเวณที่ติดต่อกับอินโดจีนของฝรั่งเศส มีการจัดตั้งสถาบันฝรั่งเศสแห่งปลายบูรพาทิศ (L'Ecole Francaise d'Extreme-Orient) ในปีพ.ศ. ๒๔๔๑ มีผลงานมากมายด้านภาษา วรรณกรรม ประวัติศาสตร์ โบราณคดีและชาติพันธุ์วรรณา^๑ นักวิชาการของสถาบันนี้มีผลงานแพร่หลายได้แก่ Louis Finot เป็นผู้อำนวยการคนแรกของสถาบัน มีผลงานศึกษาค้นคว้าทางด้านโบราณคดีและเอกสารตัวเขียน มีนายทหารฝรั่งเศสที่สนใจศึกษาทางด้านชาติพันธุ์วรรณา คือ พันเอก E. Diguey เขียนเรื่อง Les Montagnards du Tonkin และ นาย Maurice Abadie เขียนเรื่อง Les Races du Haut Tonkin de Phong-Tho a Lang-Son เป็นงานเขียนที่ให้ข้อมูลเกี่ยวกับกลุ่มคนไทในเวียดนามตอนเหนือ

การศึกษาของนักวิชาการชาวฝรั่งเศสเหล่านี้แพร่หลายไปเพราะมีการออกวารสารชื่อ Bulletin de l'Ecole Francaise d'Extreme-Orient(B.E.F.E.O.) ออกเป็นประจำทุกปีละ ๔ เล่ม มีการนำเสนอทั้งงานของนักวิจัยในสถาบันและนักวิจัยอื่นๆนอกสถาบันด้วย

ในปีพ.ศ. ๒๕๐๕ ได้มีการตั้งศูนย์เอกสารและวิจัยเกี่ยวกับเอเชียอาคเนย์และหมู่เกาะที่ได้รับอิทธิพลวัฒนธรรมอินเดีย(Le Centre de Documentation et de Recherche sur l' Asie du Sud-Est et le Monde Insulindien) ผู้อำนวยการคนแรก คือ Georges Condominas มีนักวิจัยที่มีชื่อเสียง คือ Lucien Berno และ Andre Georges Haudricourt เป็นอีกหน่วยงานหนึ่งที่มีชื่อเสียงในด้านไทศึกษา

ควบคู่ไปกับการศึกษาอย่างเป็นทางการเหล่านี้ นักสังคมศาสตร์ฝรั่งเศสได้ศึกษาคนไทกลุ่มเล็กๆในเวียดนามมากขึ้น นักวิชาการคนหนึ่งในกลุ่มนี้คือ อบาติ (๒๔๖๗) ซึ่งได้ศึกษาไทกลุ่มต่างๆในสองจังหวัดภาคเหนือของเวียดนาม ได้แก่ ไทขาว ไทดำ ไทแดง-นุง และลื้อ ให้รายละเอียดและรูปภาพประกอบที่สวยงามน่าสนใจ

งานเขียนของมิชชันนารีอเมริกัน

ชาวตะวันตกกลุ่มนี้ได้เข้ามาสู่พม่าและไทยตั้งแต่ต้นคริสต์ศตวรรษที่ ๑๙ หลังจากเริ่มงานในเขตเมืองหลวงอย่างย่างกุ้งและกรุงเทพฯแล้ว ได้ขยายขึ้นเหนือ ในประเทศไทยศาสนาจารย์

^๑จอร์จ คอนโดมินัส, "การรวบรวมข้อมูลเชิงประวัติศาสตร์เกี่ยวกับหลักฐานต่างๆของฝรั่งเศสที่เกี่ยวข้องกับประเทศไทยและชนกลุ่มที่พูดภาษาไทย" ในบุญพา มิตินทศธรและจางวรรณ พรหมวัง-จำเพชร. การศึกษาวัฒนธรรมชนชาติไทย กรุงเทพฯ โรงพิมพ์สุธภา, ๒๕๓๘, หน้า ๒๘๕.

ดาเนียล แมคกิลเวิร์ได้เริ่มการทำงานในเชียงใหม่ประมาณพ.ศ. ๒๔๑๗ หลังจากนั้นก็ได้ขยายไปถึงเชียงใหม่และเชียงใหม่ การเผยแพร่ศาสนาทำให้มิชชันนารีเหล่านี้ได้พบปะกับคนไทยกลุ่มต่างๆรวมถึงกลุ่มชาติพันธุ์อื่นๆด้วย ทำให้มีรายงานและบันทึกต่างๆที่เขียนขึ้นจะเต็มไปด้วยข้อมูลเกี่ยวกับสภาพชีวิตความเป็นอยู่ของกลุ่มคนที่มิชชันนารีได้สัมผัส ไปจนถึงหนังสือพิมพ์ วารสาร และจดหมายข่าวที่ตีพิมพ์งานเขียนของมิชชันนารี เช่น North Carolina Presbyterians, Laos News, Woman's Work for Woman และ The Foreign Missionary เป็นต้น

มิชชันนารีหลายคนเดินทางเป็นระยะทางไกลเพื่อเผยแพร่ศาสนา ผู้ที่น่าสนใจมากที่สุดคนหนึ่ง คือ นายแพทย์ วิลเลียม คลิฟตัน คอดด์ ซึ่งเดินทางครอบคลุมภาคเหนือของไทยขึ้นไปถึงภาคใต้ของจีนในช่วงปลายคริสต์ศตวรรษที่ ๑๙ ถึงต้นคริสต์ศตวรรษที่ ๒๐ ระยะเวลากว่าสามสิบปีในการทำงานและการเดินทางทำให้คอดด์ได้พบปะกับคนไทยกลุ่มต่างๆมากมายในภาคใต้ของจีน ภาคเหนือของเวียดนาม และตอนบนของลาว คอดด์พบว่าคนไทยเหล่านี้พูดภาษาที่เข้าใจกันได้ คอดด์สามารถใช้ภาษาคำเมือง หรือ ภาษาเชียงใหม่ในการสนทนาได้อย่างดี คอดด์เริ่มให้ความสำคัญกับชนชาติไท คอดด์รับเอาแนวคิดเกี่ยวกับกำเนิดของคนไทจากลาดูเปอริ่งงานของคอดด์เป็นที่สนใจของนักวิชาการไทยอย่างมาก เพราะคอดด์นำเสนอแนวคิดที่ต่างไปจากนักเขียนหรือนักวิชาการคนอื่นๆ ดูจากชื่อหนังสือของเขาก็เห็นถึงทัศนะที่แตกต่างไปจากเดิม The Tai Race: Elder Brother of the Chinese เป็นงานเขียนที่ส่วนกระแสดูแลความคิดที่ว่าวัฒนธรรมจีนนั้นเก่าแก่และมีอิทธิพลเหนือคนไทย เป็นที่สนใจของนักการเมืองและนักวิชาการโดยเฉพาะอย่างยิ่งหลวงวิจิตรวาทการในช่วงที่แนวคิดชาตินิยมกำลังเฟื่องฟูในเมืองไทยราวทศวรรษที่ ๒๔๗๓

งานเขียนเกี่ยวกับคนไทยยังไม่มียานใดที่ครอบคลุมคนไทยกลุ่มต่างๆได้มากกว่างานของคอดด์และอบาติ โดยเฉพาะอย่างยิ่งคนไทยในพื้นที่ที่ห่างไกลในพม่า จีน ลาวและเวียดนาม ส่วนใหญ่เป็นงานเขียนหรืองานศึกษาเฉพาะคนไทยที่มีการตั้งเป็นรัฐหรืออาณาจักรใหญ่เท่านั้น ไม่ได้สนใจวัฒนธรรมประเพณีเฉพาะของแต่ละกลุ่ม แนวทางนี้เริ่มปรับเปลี่ยนในราวต้นคริสต์ศตวรรษที่ ๒๐ เมื่อเกิดมีแนวทางใหม่และวิชาการแขนงใหม่ขึ้นมา ซึ่งมีผลกำหนดทิศทางของการศึกษาประวัติศาสตร์ไทย

นักวิชาการออสเตรเลียในระยะหลังได้มีความสนใจด้านไทศึกษามากขึ้น โดยไทศึกษานั้นเป็นส่วนหนึ่งของโครงการศึกษาภาคพื้นเอเชียแปซิฟิก ของมหาวิทยาลัยแห่งชาติออสเตรเลีย ซึ่งเน้นการศึกษาแบบสหวิทยาการ นักวิชาการไทยและไทยศึกษาที่มีชื่อเสียงของออสเตรเลียได้แก่ Baas Terwiel David Holm Antony Diller Paul Cohen และ Scott Bamber เป็นต้น มหาวิทยาลัยใหญ่ๆในออสเตรเลียให้ความสนใจในการวิจัยไทศึกษามากขึ้นเรื่อย ได้มีโครงการที่เกี่ยวกับไทศึกษาโดยตรงในออสเตรเลียคือ โครงการไทย-ยูนนาน มีการเผยแพร่

จดหมายข่าว The Thai-Yunnan Project นักวิชาการที่มีบทบาทมากในโครงการนี้ คือ Gehan Wijeyewardene เป็นผู้ให้ความสนใจทั้งการศึกษาไทยในประเทศและไทนอกประเทศไทย¹

สำหรับนักวิชาการญี่ปุ่น งานด้านไทศึกษามักเน้นด้านมานุษยวิทยาเป็นหลัก ได้มีการตั้งคณะกรรมการการศึกษาวัฒนธรรมเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ขึ้นในราวปีพ.ศ ๒๕๐๐ ต่อมาตั้งศูนย์เอเชียศึกษาที่มหาวิทยาลัยเกียวโตในปีพ.ศ ๒๕๐๗ นักวิชาการญี่ปุ่นมีการศึกษาภาคสนามอย่างมากและมีผลงานที่รู้จักกันดี นักวิชาการรุ่นแรกๆ ได้แก่ Keiji Iwata Tsuneo Ayabe และ Koichi Mizuno นักวิชาการญี่ปุ่นได้มีงานด้านไทและไทยศึกษาสืบเนื่องมาโดยตลอด นักวิชาการญี่ปุ่นที่มีบทบาทมากในปัจจุบัน คือ Yoneo Ishii Shigeharu Tanabe Tamotsu Aoki และ Masaki Onozawa ส่วนนักวิชาการรุ่นใหม่ที่กำลังมีผลงานด้านไทศึกษา ได้แก่ Yuji Baba Mitsuo Nakamura Keiji Iwata , Yokio Hyashi และ Michio Matsuoka เป็นต้น

ผลงานไทศึกษาในระยะแรกของชาวตะวันตกมักเป็นการเก็บและเรียบเรียงข้อมูลเพื่อนำเสนอให้กับหน่วยงานของรัฐบาลเพื่อประโยชน์ในด้านอื่นที่นอกเหนือจากด้านวิชาการ ภายหลังจึงเปลี่ยนแปลงวัตถุประสงค์ในการศึกษาเป็นการเน้นหนักทางวิชาการมากขึ้น นักวิชาการตะวันตกในสมัยปัจจุบันและนักวิชาการญี่ปุ่นมีใจหายในการศึกษาวิจัยที่แน่นอน มีการศึกษาเป็นระบบ มีการรอบความคิดในการวิจัย ทำให้หัวข้อในการศึกษาจะเฉพาะมากกว่าของนักวิชาการไทย ซึ่งส่วนใหญ่หัวข้อในการศึกษาจะกว้าง ที่สำคัญคือ ยังอยู่ในช่วงเวลาของการเก็บรวบรวมข้อมูลและนำเสนอเป็นการศึกษาเบื้องต้นมากกว่าการวิเคราะห์หรือสังเคราะห์ข้อมูล

¹ ตัวอย่างงานศึกษาได้แก่ Gehan Wijeyewardene, "Ethnicity and Nation: The Tai in Burma, Thailand and China (Sipsong Panna and Dehong)," A paper presented at the 5th International Conference on Thai Studies, School of Oriental and African Studies, London, 1993.

บทที่ ๒ งานศึกษาประวัติศาสตร์ไท

คนไทยเป็นกลุ่มคนที่มีการตั้งถิ่นฐานเป็นอาณานิคมกว้างขวางตั้งแต่ทางตะวันออกเฉียงเหนือของอินเดียมาจนถึงเกาะไหหลำ เท่ากับว่าถิ่นฐานของคนไทนั้นอยู่ในหลายประเทศ ตั้งแต่อินเดีย พม่า จีน ไทย และเวียดนาม ในแต่ละประเทศมีคนไทยหลายกลุ่มด้วย ดังนั้น เพื่อความสะดวกในวิเคราะห์งานศึกษาประวัติศาสตร์ไทจึงจะแบ่งการศึกษาออกเป็น ๔ กลุ่มด้วยกัน คือ ประวัติศาสตร์ไทในประเทศพม่า ประวัติศาสตร์ไทในประเทศจีน ประวัติศาสตร์ไทในประเทศอินเดียและประวัติศาสตร์ไทในประเทศไทย ในการศึกษาแต่ละกลุ่มผู้วิจัยจะสรุปเนื้อหาของงานศึกษาดังกล่าว ประเมิน วิเคราะห์และวิจารณ์ในประเด็นสำคัญและ น่าสนใจ ส่วนการสังเคราะห์และเสนอแนะนั้นจะอยู่ในบทที่ ๓ ดังที่ได้กล่าวไปแล้วว่าขอบเขตของการศึกษาจำกัดอยู่เฉพาะงานศึกษาชิ้นสำคัญๆที่แพร่หลายและสามารถหาได้ นอกจากนี้งานบางชิ้นจะมีการศึกษาละเอียดกว่างานอื่นๆ เนื่องจากมีความน่าสนใจเป็นพิเศษหรือมีแนวโน้มที่จะศึกษาวิจัยให้ลึกซึ้งต่อไปได้

ประวัติศาสตร์ไทในประเทศพม่า

พมามีคนไทยตั้งถิ่นฐานอยู่หลายกลุ่มด้วยกัน เช่น ไทใหญ่ ไทเหนือ และไทเขิน ส่วนใหญ่คนไทยที่อาศัยอยู่ในพม่าจะถูกเหมาเรียกว่า ไทใหญ่ ปรากฏว่าคนไทยใหญ่เองไม่เคยเรียกตัวเองว่าไทใหญ่แต่จะเรียกว่า “ไต” เสมอ ไทใหญ่เป็นกลุ่มคนที่พูดภาษาตระกูลไทที่มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับคนไทยมากที่สุดกลุ่มหนึ่ง มีการติดต่อกันมาโดยตลอดทั้งในระดับชนชั้นปกครองและในระดับของประชาชน ประวัติศาสตร์ไทใหญ่ผูกโยงกับประวัติศาสตร์ของกลุ่มไทซึ่งเป็นเพื่อนบ้านและญาติพี่น้องในยูนนานและลุ่มแม่น้ำโขงเสมอ คนไทยวนในภาคเหนือรู้จักไทใหญ่ในชื่อว่า เจี้ยว ถิ่นฐานของไทใหญ่อยู่ในรัฐชานซึ่งมีอาณาเขตรวมประมาณ ๖๐,๔๑๖ ตารางไมล์ อยู่ทางตะวันออกเฉียงเหนือของสหภาพพม่า² อย่างไรก็ตามยังมีไทใหญ่อยู่ในเขตพรมแดนติดต่อกันระหว่างพม่ากับจีนอีกด้วย

งานศึกษาประวัติศาสตร์ไทใหญ่ส่วนมากเป็นภาษาอังกฤษ เนื่องจากอังกฤษได้เข้าผนวกรัฐไทใหญ่ตั้งแต่พ.ศ.๒๔๒๙ จึงมีการริเริ่มศึกษาประวัติศาสตร์ไทใหญ่อย่างเป็นระบบ

¹W.W.Cochrane. The Shans (Rangoon: Superintendent, Government Printing, 1915), p.40.

²Sao Saimong Mangrai. The Shan States and the British Annexation, (Ithaca: Cornell University, 1965), p.5.

ตั้งแต่นั้น ก่อนหน้านั้นประวัติศาสตร์ไทใหญ่ก็เหมือนกับไทกลุ่มอื่นๆ คือ อยู่ในรูปของตำนานซึ่งเป็นเรื่องเล่าสืบทอดกันมาสมปนเปกับนิทานพื้นบ้านพื้นเมืองต่างๆ กับพงศาวดารซึ่งเป็นบันทึกเรื่องราวของชนชั้นปกครองโดยไม่มีการมีส่วนร่วมของประวัติศาสตร์ประชาชน จารึกทางประวัติศาสตร์ของไทใหญ่คล้ายคลึงกันไทกลุ่มอื่นๆ

งานศึกษาเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ไทใหญ่ที่รวบรวมเพื่อศึกษาเป็นตัวอย่าง มีดังนี้

ลำดับ ที่	ปีพิมพ์	ชื่องานเขียน	ชื่อผู้เขียน	ประเภทเอกสาร
๑.	๒๔๑๙	Introductory Sketch of the History of the Shans in Upper Burma and Western Yunnan.	Ney Elias	หนังสือ
๒.	๒๔๔๔	Gazetteer of Upper Burma and the Shan States	James G.Scott and John Percy Hardiman	หนังสือ
๓.	๒๔๕๓	Shans At Home	Leslie Milne	หนังสือ
๔.	๒๔๕๔	The Shans	Wilbur Cochrane	หนังสือ
๕.	๒๕๐๖	The Shan States and the British Annexation	Sao Sai Mong Mangrai	หนังสือ
๖.	๒๕๓๐	The Shan of Burma: Memoirs of a Shan	Chao Tzang Yawngghwe	หนังสือ
๗.	๒๕๓๑	Exile	Prakai Nontawasee	หนังสือ
๘.	๒๕๔๙	Changes in Northern Thailand and the Shan States, 1886-1940	บ.บุญคำ	หนังสือ
๙.	๒๕๒๔	เที่ยวเชียงตุงและแคว้นสาละวิน	ปราณี ศิริธร	หนังสือ
๑๐.	๒๕๓๖	สารคดีเหนือแคว้นแดนสยาม	รัตนพร เศรษฐกุล	บทความ
๑๑.	๒๕๓๖	ประวัติศาสตร์เมืองเชียงตุง ตำนานคนไต	เดชา เตียงเกตุ	หนังสือ

งานเขียนที่ได้รับการยอมรับว่าเป็นงานประวัติศาสตร์ไทใหญ่ชิ้นสำคัญ คือ งานเขียนของNey Elias เรื่อง Introductory Sketch of the History of the Shans in Upper Burma and Western Yunnan ตีพิมพ์ในปีพ.ศ. ๒๔๑๙ ได้รับการยกย่องว่า เป็นจุดเริ่มของงานเขียนประวัติศาสตร์ไทใหญ่ อีเลียสได้กำหนดกำหนดขอบเขตการศึกษาว่าเป็นการศึกษา "...กลุ่มหนึ่งของกลุ่มชาติพันธุ์ไทที่ยิ่งใหญ่ ซึ่งขยายออกไป โดยมีชื่อต่างๆกันไป จากที่ราบหุบเขาของอัลสัสมทางตะวันตกครอบคลุมดินแดนเกือบทั้งหมดของอินเดียนไกล และลึกเข้าไปถึงดิน

แดนตอนในของจีน... ที่ปัจจุบันเรียกว่า รัฐไทใหญ่ อยู่ระหว่างเทือกเขาทางตะวันตกของ
อังวะและเขตตะวันตกของ ยูนนาน...”¹

อิลีเยสรวบรวมข้อมูลอยู่ที่มณฑลทะเลย์ แต่การที่เคยไปเยือนรัฐไทใหญ่ต่างๆมา
แล้วทำให้มีประสบการณ์จากการสังเกตพบเห็นด้วยตนเองประกอบการศึกษาจากข้อมูล
เอกสาร ปัญหาใหญ่สำหรับอิลีเยสคือ ความไม่รู้ภาษาไทยของอิลีเยสเอง ทำให้ต้องอาศัยผู้
แปลซึ่งไม่ใช่ชาวไทใหญ่โดยตรงและเป็นการแปลหลายชั้น อิลีเยสจึงตระหนักในจุดอ่อนอันนี้
ดีกล่าว่า

ความไม่รู้ภาษาไทยของข้าพเจ้าและการที่ต้องพึ่งการแปลถึงสองชั้น
เป็นผลเสียที่ร้ายแรง และข้าพเจ้าตระหนักดีว่า จะทำให้ความถูก
ต้องของข้อมูลใหม่ที่น่ามาเสนอนั้นถูกสงสัยอยู่เสมอ แต่ในความ
พยายามครั้งแรกที่จะเห็นประวัติศาสตร์ของชนชาติที่รู้จักกันน้อย
และเข้าถึงยาก ทำให้จำเป็นต้องอาศัยข้อมูลท้องถิ่นและจุดประสงค์
ถูกจำกัดอยู่เฉพาะการให้โครงร่างคร่าวๆของเรื่อง ซึ่งอาจจะให้
ประโยชน์แก่ผู้ศึกษาเรื่องเดียวกันนี้ในอนาคต เหมือนกับร่องรอย
บางๆที่จะนำไปสู่การค้นคว้าที่สมบูรณ์....²

ข้อมูลท้องถิ่นที่อิลีเยสรวบรวมได้มาจากการแปลของชาวฮินดูชื่อ ราช ชิงห์ มา
จากฮัสสัมตอนเหนือ อิลีเยสได้พิจารณาเห็นความสามารถและความสนใจในการเก็บรวบรวม
และบันทึกข้อมูลทางประวัติศาสตร์ของราช ชิงห์ จึงได้ว่าจ้างให้แปลข้อมูลเกี่ยวกับไท
ใหญ่เป็นภาษาอังกฤษ โดยให้ตัดตอนที่พิสดารเหลือเชื้อออกไป มีการเพิ่มเติมข้อมูลที่ได้
จากพระไทใหญ่ที่มณฑลทะเลย์รวมทั้งผู้อื่นๆ ข้อมูลจำนวนมากที่ได้มาเป็นข้อมูลของไทใหญ่
มีบางส่วนที่แปลเป็นภาษาพม่าแล้ว นอกจากนี้ยังมีการศึกษาข้อมูลจากเอกสารหรือหนังสือ
ของพม่าและฮัสสัม เพื่อใช้ตรวจสอบศักราชและเหตุการณ์ อิลีเยสสรุปว่างานของเขาไม่ใช่
การแปลงานขึ้นใดขึ้นหนึ่งโดยเฉพาะแต่เป็นโครงร่างของข้อมูลที่ประมวลมาจากหลายๆแหล่ง

การใช้ข้อมูลจากการแปลนี้ มีผู้วิจารณ์เชิงสงสัยความถูกต้องของข้อมูลว่า ความ
สามารถในการระบุชื่อไทใหญ่และเขียนบันทึกลงไปของราช ชิงห์ นั้นไม่ทัดเทียมกับความ
สามารถในการอ่าน และไม่ปรากฏว่าอิลีเยสได้ค้นฉบับเหล่านั้นไว้เป็นกรณีพิพาท งานของอิลีเยส

¹Ney Elias, Introductory Sketch of the History of the Shans in Upper Burma and Western Yunnan, p.2.

²Ney Elias, Ibid, p.3

เลียดจึงเหมือนกับการนำข้อมูลที่แปลโดยราช ชิงห์มาเรียบเรียงเท่านั้น การที่อเลียดนำข้อมูลจากพงศาวดารต่างๆมารวบรวมเรียบเรียงด้วยกัน ทำให้เกิดความยากลำบากยิ่งขึ้น เพราะชื่อต่างๆถูกแปลเพี้ยนไปโดยลำพม่าและซ้ำอีกโดยราช ชิงห์¹ นักประวัติศาสตร์ไทใหญ่ Sao Saimong Mangrai กล่าวถึงปัญหาความไม่รู้ภาษาไทยของนักค้นคว้าชาวต่างชาติว่า ทำให้ไม่สามารถได้ข้อมูลที่ถูกต้องและนำมาวิเคราะห์ได้²

นอกจากข้อมูลพื้นเมืองอเลียดยังใช้ข้อมูลจากบันทึกของข้าราชการ นักสำรวจ และนักเดินทางที่ได้มีโอกาสเข้าไปในรัฐไทใหญ่ อาทิ Major Boileau Pemberton Dr. Richardson Colonel Hannay Dr. Anderson และบุคคลอื่นๆที่ตีพิมพ์เป็นบทความในวารสารต่างๆ

อเลียดนั้นเหมือนกับนักวิชาการตะวันตกที่มักวิตกกังวลเกี่ยวกับความถูกต้องของศักราชในประวัติศาสตร์มาก เขาเห็นว่าการกำหนดช่วงเวลาในประวัติศาสตร์ของตำนานพงศาวดารไทใหญ่นั้นไม่แน่นอน และไม่ค่อยให้ความสำคัญกับวันเวลานัก จะระบุเฉพาะปีที่ขึ้นครองราชย์ ซึ่งเชื่อถือไม่ค่อยได้เพราะระยะเวลาและข้อมูลต่างๆสามารถถูกปรับเปลี่ยนเพื่อยกยอการมีของกษัตริย์ หรือเพื่อทำให้เกิดความสับสนในการเชื่อมโยงเหตุการณ์ในประวัติศาสตร์ ทำให้เกิดความสับสนเช่นเดียวกับในประวัติศาสตร์พม่า กษัตริย์ไทใหญ่เองมีการเปลี่ยนพระนามตามเหตุการณ์ บางครั้งใช้ชื่อตัว ชื่อตระกูลหรือชื่อบรรพบุรุษ นักประวัติศาสตร์ชาวไทใหญ่อยอมรับว่า พงศาวดารไทใหญ่นั้นไม่ค่อยให้รายละเอียดอื่นใดนอกจากเรื่องย้ายเมืองหลวง การก่อรัฐประหารในราชสำนัก การกบฏ การแย่งราชสมบัติและสงครามระหว่างรัฐ อย่างไรก็ตามหากศึกษาอย่างต่อแท้ การระบุเหตุการณ์เหล่านี้ก็มีประโยชน์ในการกำหนดจุดเริ่มในการศึกษาประวัติศาสตร์ไทใหญ่ได้

ความสับสนในเรื่องศักราชทำให้อเลียดพยายามศึกษาถึงการนับศักราชของไทใหญ่ เพื่อจะสามารถลำดับเหตุการณ์ในประวัติศาสตร์ของไทใหญ่จากตำนานพงศาวดารพื้นเมืองได้ อีกวิธีการหนึ่งที่อเลียดใช้คือ การเปรียบเทียบเหตุการณ์สำคัญที่ปรากฏทั้งในพงศาวดารไทใหญ่และรัฐใกล้เคียง เช่น พงศาวดารพม่าและจดหมายเหตุจีน เช่น กรณีของ Chau Ngan-pha กษัตริย์ของเมืองเมาน์สงครามกับจีนจึงหนีไปพึ่งพม่าและปลงพระชนม์ก่อนที่พม่าจะส่งตัวให้จีน ในพงศาวดารไทใหญ่ไม่ได้ระบุปีที่ชัดเจน อเลียดจึงค้นคว้าจากพงศาวดารพม่าพบว่าเกิดขึ้นในปี ค.ศ ๑๔๔๕ และได้ตรวจสอบกับจดหมายเหตุจีนพบว่า เป็นปี ค.ศ ๑๔๔๔ ซึ่งใกล้เคียงกันมากจนน่าเชื่อว่าเป็นช่วงเวลาที่ต้อง สามารถใช้ในการ

¹J.G.Scott, Ibid, p.216.

²Sao Saimong Mangrai, Ibid, p.34.

ลำดับศักราชของเหตุการณ์อื่นๆที่มักจะบอกเพียงจำนวนปีระหว่างเหตุการณ์ นอกจากนี้ก็เลยยังตรวจสอบศักราชกับพงศาวดารของรัฐไทใหญ่ด้วยกันเอง เช่น พงศาวดารเมืองเมากับกับเมืองกองหรือโมกวง เช่น กรณีการขยายอำนาจของ Sam Lung-pha ของอาณาจักรเมายขยายอำนาจไปถึงฮัลดัมและก่อตั้งราชวงศ์ปกครองเมืองกอง

งานของอิลีเยสได้รวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับรัฐไทใหญ่จากพงศาวดารพื้นเมือง มีการจัดลำดับกษัตริย์ รายพระนาม ปีที่ขึ้นครองราชย์ และเมืองหลวงที่ทรงประทับอยู่ อิลีเยสให้ความสำคัญกับประวัติศาสตร์ของเมืองเมามากที่สุด ถือว่าเป็นศูนย์กลางของประวัติศาสตร์รัฐไทใหญ่ มีการวิเคราะห์ตีความชื่อและเหตุการณ์ต่างๆ นอกจากนี้ได้ให้ข้อมูลอย่างย่อๆเท่าที่หาได้เกี่ยวกับเมืองสำคัญๆอื่นๆภายใต้การปกครองของอาณาจักรเม่า เช่น เมืองกอง แสหนวี เมืองมิดและฮัลดัม เมืองยาง เมืองนาย สี่ป่อ และบาโมหรือบ้านหม้อ เป็นต้น เฉพาะประวัติศาสตร์เมืองเม่าที่มีความยาวเป็นพิเศษและมีบทข้อสังเกตเพิ่มเติม

สำหรับอิลีเยสเมืองเม่าเป็นอาณาจักรไทใหญ่ที่มีความสำคัญมาแต่โบราณ เป็นจุดเริ่มของประวัติศาสตร์ไทใหญ่ อย่างไรก็ตามพงศาวดารเมืองเม่าที่อิลีเยสคัดมาจากพงศาวดารพม่า ชื่อ Tagaung Raza Weng หรือที่พระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมหมื่นนราธิปประพันธ์พงศ์ เรียกว่ายาชะเวงคญี¹ เป็นคัมภีร์โบราณ เหมือนกับงานเขียนประวัติศาสตร์ล้านนาของพระมหาเถระที่ทรงความรู้ทั้งหลาย กล่าวคือ เริ่มต้นการบันทึกประวัติศาสตร์ด้วยการกล่าวถึงเหตุการณ์ทางศาสนา ใช้เวลาของพุทธประวัติมากำหนด และเนื่องจากเป็นพงศาวดารพม่าจึงกล่าวย้อนไปถึงการก่อตั้งเมืองพุกาม การล่มสลาย และการอพยพของไพร่พลออกไปตั้งถิ่นฐานที่อื่นๆ รวมทั้งการตั้งเมืองไทใหญ่ ๑๙ เมือง

ประวัติศาสตร์เมืองเม่าเริ่มในปีค.ศ ๕๖๘ โดยเทวบุตร ๒ องค์ ชื่อขุนlungและขุนไล (Kun Lung and Kung Lai) ลงจากสวรรค์โดยบันไดทองคำ ที่บริเวณเชิงน้ำเม่า หรือ แม่น้ำชเวลี หรือ ส่วยลี โดยมีบริวารติดตามมา เมื่อลงมาก็ได้รับการยอมรับให้เป็นประมุขของคนที่อยู่อาศัยอยู่ในบริเวณนั้นอยู่แล้ว ในจำนวนคนที่ขึ้นเมืองมีคนสำคัญคือ เจ้าติกันหรือลอนกู (Chau-Ti-Kan or Laun-gu) ซึ่งได้รับอนุญาตให้ไปปกครองเมืองมิดลาหรือยูนนาน ขุนlungครองเมืองโก่งเมืองยวง(Maing-Kaing Maing Nyaung) อยู่บริเวณใกล้สาขาของแม่น้ำชินวิน ชื่อ แม่น้ำจู้ ขุนไลครองเมืองโรเมืองราม หรือ เมืองริเมืองราม (Mung Ri Mung Ram) อยู่ฝั่งซ้ายของแม่น้ำเม่า ห่างจากเมืองเม่าปัจจุบันไปทางตะวันตกประมาณ ๘-๙ ไมล์ อาณาจักรเม่ามีการย้ายเมืองหลวงหลายครั้ง ประมาณ ค.ศ ๗๐๒ พระเจ้า Kam Sip-pha ย้ายราชสำนักมาที่ Ma-Kau Mung Lung ซึ่งสันนิษฐานว่า ชื่อ เมืองเก่าเมืองหลวง อยู่ทางฝั่ง

¹นราธิปประพันธ์พงศ์, พงศาวดารไทใหญ่ (กรุงเทพฯ,) หน้า๗๐.

ชาวของแม่น้ำ ห่างจากเมืองหลวงเก่าไปประมาณ ๖-๗ ไมล์ หลังจากนั้นในราวค.ศ ๑๐๓๕ Kun Kwot-pha ขึ้นครองราชย์ย้ายเมืองหลวงไปที่ Chela คือ เมืองเสล่านในปัจจุบัน อยู่บนฝั่งแม่น้ำมาตรงข้ามเมือง Ma-Kau Mung Lung อาณาจักรมาเริ่มมีความสัมพันธ์กับ อาณาจักรพุกามของกษัตริย์อินรธา ในฐานะประเทศราชต้องส่งพระราชธิดาไปยังราชสำนัก พุกาม ฐานะนี้สิ้นสุดลงเมื่อสิ้นสมัยพระเจ้าอินรธา เมืองเมากลับมาเป็นอิสระและสงบสุข เรื่อยมา

เหตุการณ์สำคัญในประวัติศาสตร์ของอาณาจักรมาเกิดขึ้นเมื่อ Chau Kwam-pha ขึ้นครองราชย์ในปีค.ศ ๑๒๒๐ พร้อมกับพระอนุชา Sam Lung-pha ครองเมืองกองบนฝั่งแม่น้ำกอง ในฐานะเมืองขึ้นของอาณาจักรมา พระอนุชาองค์นี้เป็นนักรบผู้ยิ่งใหญ่ได้ขยาย อาณาเขตของอาณาจักรออกไปอย่างกว้างขวาง ถือได้ว่าเป็นยุคที่ยิ่งใหญ่ที่สุดของ อาณาจักรมา อย่างไรก็ตามอ็ลเลียสเห็นว่าเป็นการบันทึกเกินความจริง

ในปีค.ศ ๑๒๘๕ มีการบันทึกการย้ายเมืองหลวงเป็นครั้งสุดท้ายมาอยู่ที่เมืองเมาก ปัจจุบัน ในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ ๑๔ กษัตริย์มาอ่อนแอ บางครั้งบ้านเมืองขาดผู้ปกครอง และยังคงเผชิญกับการรุกรานของประเทศมหาอำนาจอย่างจีน ตั้งแต่สมัยของ Chau Ki-pha ขึ้นครองราชย์ในปีค.ศ ๑๓๓๙ จนกระทั่งอาณาจักรมาสิ้นสุดความเป็นเอกราช พงศาวดาร กล่าวถึงการสู้รบระหว่างกองทัพของทั้งสองฝ่าย การที่จีนใช้เล่ห์เพทุบายจนอาณาจักรมา ตกเป็นเมืองขึ้นของจีน เมื่อ Chau Ngan-pha ก่อการกบฏยกกองทัพไปตีเมืองไทใหญ่ทั้งหลายแล้วรวบรวมกำลังกันไปทำสงครามกับจีน แต่ไม่สำเร็จต้องถอยหนีมาพึ่งกษัตริย์พม่าที่ อังกฤษและปลงพระชนม์ชีพก่อนที่จะถูกพม่าส่งตัวไปให้จีนในปีค.ศ ๑๔๔๕ หลังจากนั้น อาณาจักรมาถูกจีนรุกรานอีกหลายครั้ง อ็ลเลียสแสดงความกังขาว่าไม่มีการกล่าวถึงสาเหตุของสงคราม และไม่น่าเชื่อว่าจีนจะเป็นฝ่ายรุกรานโดยไม่มีเหตุผล ฝ่ายอาณาจักรมาเองก็น่าจะมีส่วนทำให้เกิดสงครามด้วย ช่วงต้นคริสต์ศตวรรษที่ ๑๖ เป็นช่วงที่อาณาจักรกลับคืนสู่ความสงบสุขและมั่งคั่งสะดุดตากษัตริย์พม่าจนหาเหตุมาทำสงครามกับอาณาจักรมาในปี ค.ศ ๑๕๖๒ พม่ายึดครองได้อาณาจักรมาเป็นเมืองขึ้นแล้วก็ยกกองทัพกลับ ทั้งพระสงฆ์ เอาไว้สั่งสอนพระไทใหญ่ เปลี่ยนศาสนาของเจ้านายและราษฎร อย่างไรก็ตามจีนไม่ได้หยุด ยังการขยายอำนาจ ได้ยึดครองอาณาจักรมาอีกในปีค.ศ ๑๖๐๔ เจ้าขุนบ่อแสงกษัตริย์องค์สุดท้ายของอาณาจักรมากระโดดน้ำตาย อาณาจักรมา กลายเป็นรัฐไทใหญ่ที่ขึ้นต่อจีนที่ยุENNAN

หลังจากนำเสนอข้อมูลท้องถิ่นที่ได้ตรวจสอบความถูกต้องและเรียบเรียงคัดต่อกันมาแล้ว อ็ลเลียสได้ตั้งข้อสังเกตและวิเคราะห์ข้อมูลดังกล่าว โดยเปรียบเทียบกับบันทึกหรือรายงานของผู้ที่ได้เดินทางเข้าไปยังมณฑลยูนนาน ไทย ฯลฯ งานเขียนที่อ็ลเลียส

ให้ความสนใจนำมาเปรียบเทียบกับข้อมูลที่ค้นคว้ามาคือ พงศาวดารเมืองปง ใน Report on the Eastern Frontier of British India โดย Major Boileau Pemberton เขียนที่กัลกัตตาในปีค.ศ. ๑๘๓๕ เรื่องที่เกี่ยวกับอาณาจักรปง (Pong) นั้นมาจากพงศาวดารไทใหญ่แปลที่มณีปุระ^๑ ประวัติศาสตร์ของอาณาจักรปงเริ่มจากขุนลี (Khool-lie) การสืบอำนาจของกษัตริย์หลายองค์ จนถึงสมัยของ Murgnow ซึ่งครองราชย์ปีค.ศ. ๑๖๖๗ ได้ขยายอำนาจไปยังเมืองต่างๆรวม ๒๗ เมือง มีเหตุการณ์สำคัญที่อิลีสใช้ในการศึกษาเปรียบเทียบประวัติศาสตร์ไทใหญ่ที่ตนค้นคว้ามา คือ การทำสงครามขยายอำนาจของ Sookampha และ Samlongpha ทำให้เห็นร่องรอยความสัมพันธ์กับรัฐไทใหญ่ทางตะวันออก เหมือนกับเรื่องของ Sam Lungpha และ Chau Kwam-pha ของเมืองเมา และกรณีของ Soongampha ก็เหมือนกับ Chau Ngan-pha ที่ทำสงครามกับจีนแล้วฆ่าตัวตายก่อนจะถูกพม่าส่งตัวให้จีน

อิลีสสรุปว่าอาณาจักรเมากับอาณาจักรปงเป็นอาณาจักรเดียวกันโดยการเปรียบเทียบเหตุการณ์ดังกล่าว แม้ว่าจะมีความแตกต่างในเรื่องศักราชอยู่เกือบ ๕๐๐ ปี อิลีสเห็นว่าเป็นความผิดพลาดของการนับระยะเวลาการครองราชย์ของกษัตริย์ อย่างไรก็ตามในประเด็นนี้ J. G. Scott กลับเชื่อว่าอาณาจักรปงคือ อาณาจักรน่านเจ้า^๒ ซึ่งSao Saimong Mangrai ไม่เห็นด้วย เสนอว่า อาณาจักรปงไม่ใช่ น่านเจ้า ไม่ใช่ อาณาจักรเมา หรือ เมืองกองเท่านั้น แต่ภาคแรกของพงศาวดารอาณาจักรปงจนถึงตอนที่พม่าส่งตัว Songanpha ให้จีนเป็นประวัติศาสตร์ของอาณาจักรเมา ช่วงตั้งแต่มเหสีของ Songanpha ไปตั้งราชสำนักที่เมืองกอง เป็นประวัติศาสตร์ของเมืองกอง Sao Saimong Mangrai เห็นว่าทั้งอิลีสและแอมเบอร์ตัน ใช้การแปลเอกสารหลายทอดจนเกิดความสับสน โดยเฉพาะการเรียกชื่อและศักราช การที่ชาวตะวันตกทั้งสองไม่รู้ภาษาไตเลยทำให้ยากที่จะกำหนดชื่อต่างๆได้^๓

อิลีสเห็นว่าชื่อ ปง นั้นเป็นชื่อที่ฝ่ายมณีปุระใช้เรียกดินแดนที่เคยเป็นอาณาจักรที่ยิ่งใหญ่ของไทใหญ่ในพม่าภาคเหนือและตะวันตกของยูนนาน ไม่ปรากฏหลักฐานจากพม่ากล่าวถึงกำเนิด ความสำคัญหรือความสัมพันธ์กับอาณาจักรปง พงศาวดารเมืองเมาเองก็ไม่เคยกล่าวถึงอาณาจักรปงและไม่ปรากฏว่าไทใหญ่เคยมีชื่อเช่นนี้ รัฐเพื่อนบ้านอย่างพม่า กะฉิ่นและจีนก็ไม่เคยรู้จักอาณาจักรปง พันเอก Hannay พยายามตอบปัญหานี้โดยอธิบายว่า^๔

^๑Sao Saimong Mangrai, Ibid, pp.20-34.

^๒J.G.Scott,Ibid, p.259.

^๓Sao Saimong Mangrai, Ibid, p.45.

^๔Ney Elias, Ibid, p.34.

ไทใหญ่ในยุคนานและพม่าซึ่งไปยังดินแดนส่วนที่เป็นอิเบตทางเหนือ และตะวันออก เหนือลุ่มน้ำอิรวดี ว่าเป็นกำเนิดของรัฐ ซึ่งพวกเขา เรียกว่า มงฟ่าน หรือ ฟาน และก็คือ พง บง หรือ ปง ที่อ้างถึงใน พงสาวดาร ที่ดร.เทยเลอร์อ้างถึง ว่าเป็นของมณีปุระ หรือ คาเฮย์ (กัสลี) สาขานึ่งของชนชาติไทใหญ่ และสันนิษฐานว่าตั้งอยู่ แคว้นโมกอง...

แต่พันตรี Hannay เองก็ระบุว่าไม่มีพงสาวดารอาหมหรือไทใหญ่ที่กล่าวถึงชนชาติ ไทในอัลลัมก่อนคริสต์ศตวรรษที่ ๑๓ แต่อย่างใด อีเลียสก็เห็นด้วยในประเด็นนี้และว่าน่าจะ มาจากทางใต้มากกว่าทางเหนือ

การที่เรียกชื่อต่างกัันนั้นอีเลียสมีความเห็นว่าเป็นเรื่องธรรมดาที่จะรัฐเพื่อนบ้าน นอาจจะเรียกชื่อกลุ่มชาติพันธุ์เป็นชื่ออื่นแตกต่างจากที่กลุ่มชาติพันธุ์นั้นเรียกตนเอง อีเลีย สเสนอว่าคำว่า ปง หรือ พง ในภาษาไทหรือพม่าแปลว่า ยิ่งใหญ่ รุ่งเรือง และมีปรากฏใน ชื่อของกษัตริย์ทั้งเมืองเมาและเมืองกอง เช่น Chau Lung Wak pha pong sium ngam mung อีเลียสแปลว่า Lord great Wak ruler , glorious seal , wealthy country และว่า Pong sium เป็นคำยกย่องตำแหน่ง แปลว่า (holder of the) glorious seal โดยอีเลียสเขาไปเปรียบ เทียบกับการที่อาณาจักรจีนเปรียบตนเองเป็นอาณาจักรสวรรค์และอัลลัมที่ยกย่องตนเองโดย ใช้ชื่อที่แปลว่าไม่มีผู้ใดเทียบเทียม¹ แสดงความภาคภูมิใจในความยิ่งใหญ่ของตนเอง J.G. Scott จึงเสนอว่า ชื่อ อาณาจักรปงอาจเป็นชื่อทั่วไป สำหรับเรียกรัฐไทใหญ่ใดๆที่มีความ เจริญและมีอำนาจสูงสุดในช่วงเวลานั้น² อย่างไรก็ตาม Sao Saimong Mangrai นักประวัติ ศาสตร์ไทใหญ่กลับเสนอว่า คำว่า ปง นั้นเป็นคำที่ฝ่ายมณีปุระเรียกไทใหญ่ และว่าเป็นที่ นำสงสัยที่มณีปุระซึ่งไม่เคยติดต่อกี่ยวข้องกับไทใหญ่เกินเขตอ้งวะและเมืองกองมาเรียกไท ใหญ่ว่า ปง Sao Saimong Mangrai เห็นว่าในประวัติศาสตร์เมืองกอง มีการกล่าวถึงเผ่า Pwons แถบลุ่มแม่น้ำอิรวดีเหนือเมืองบาโมหรือบ้านหม้อ อาจเป็นไปได้ที่พวกนี้เป็นที่รู้จัก กันในหมู่ไทใหญ่เมืองกองและเมืองเมา ว่า ปง (Pong) ถ้า Sam Lung-pha ยกกองทัพไปตี มณีปุระ โดยมีทหารเผ่านี้ไปด้วย และพวกนี้เป็นพวกแรกที่ได้พบปะติดต่อกับคนพื้นเมือง ก็ เป็นไปได้ที่ชาวมณีปุระจะเหมาเรียกกองทหารไทใหญ่ที่มาทั้งหมดว่า ปง ไปด้วย นอกจากนี้ ยังพบว่าในบันทึกของร้อยเอก McLeod ซึ่งไปถึงเชียงตุงในปีค.ศ ๑๘๓๗ ระบุว่าชาวเงินใน เชียงตุงเรียกไทใหญ่ทางเหนือว่า Phong หรือ Tai Nik³ ซึ่งอาจจะหมายถึงไทเหนือก็ได้

¹บรรจบ พันธุเมธา, อ้างแล้ว, หน้า ๑๕.

²J.G.Scott, Ibid, p.270.

³Sao Saimong Mangrai, Ibid, p.36.

ชื่อที่สร้างความสับสนในประวัติศาสตร์ไทใหญ่ อีกชื่อหนึ่งคือ โกสัมพี

Kawsampi หรือ Kosambi และ Koshanpyi จากการตีความของนักค้นคว้าชาวตะวันตกนั้นพบว่ามีความเข้าใจผิดทางวัฒนธรรมอยู่บ้าง คำว่า Kawsampi เป็นภาษาบาลีใช้เรียกอาณาจักรเมมา เช่นเดียวกับ รัฐแสนหวี คำว่า Kawsampi และ Koshanpyi ถูกนำมาใช้เป็นชื่อเดียวกัน บางครั้งนำไปใช้ว่าเป็นอาณาจักรน่านเจ้า ปง เมืองกอง และแสนหวี อีเลียสว่า Koshanpyi เป็นชื่อภาษาพม่าของคำว่า Kawsampi แปลว่ารัฐไทใหญ่ ๙ รัฐ ซึ่งในประเด็นนี้ J.G. Scott เห็นว่าเกิดจากการที่พม่าดูถูกไทใหญ่ ไม่ยอมให้ใช้ชื่อภาษาบาลีเรียกเมืองของตนเองเป็นการยกย่องและสร้างความเกี่ยวข้องกับอาณาจักรในอินเดีย จึงแปลให้คำว่า Kawsampi กลายเป็น Koshanpyi¹ แต่ Sao Saimong Mangrai คำนวณว่า วัฒนธรรมพม่านั้นยอมรับชนชั้นปกครองและวัฒนธรรมต่างชาติเท่ากับตนเอง ไม่มีเหตุผลอันใดที่พม่าจะมาขัดขวางไม่ให้ไทใหญ่ใช้ชื่อภาษาบาลี รัฐไทใหญ่สำคัญๆมีชื่อเป็นภาษาบาลีอยู่แล้ว รัฐไทใหญ่ทุกรัฐมีฐานะตามลำดับชั้นในโครงสร้างทางการเมืองของพม่าและทุกลำดับชั้นมีชื่อเป็นภาษาบาลี การใช้ชื่อภาษาบาลีเป็นธรรมเนียมของรัฐพุทธศาสนาในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ที่สำคัญพม่ายอมรับชื่อบาลีของไทใหญ่มาโดยตลอด คำว่า Kawsampi นั้นพม่าจะเขียนเป็น Kaw-tham-bi ไม่พลาดเป็น Koshanpyi แน่²

ขณะที่เมืองเมมาและแสนหวีถูกเรียกว่า Kawsampi รัฐไทใหญ่อื่นๆถูกเรียกว่า Kambawsa ซึ่งเป็นภาษาพม่าของคำบาลีว่า Kamboja หรือ กัมโพชซึ่งปรากฏในชื่อเจ้าฟ้าไทใหญ่หลายพระองค์ อาทิ³

เจ้าฟ้าเมืองนาย ทรงพระนามว่า เจ้าฟ้ากัมโพชยะยะมะหาวังสะสิริปะวะระระสุธัมมะราชา

เจ้าฟ้าแสนหวี ทรงพระนามว่า เจ้าฟ้ากัมโพชยะยะสะสิริปะวะระมะหาวังสะสุธัมมะราชา

เจ้าฟ้าลายคำ ทรงพระนามว่า เจ้าฟ้ากัมโพชยะยะมะหาวังสะสิริสุธัมมะราชา

ฯลฯ

Sao Saimong Mangrai เห็นด้วยกับพระยาประกาศกิจกรจักร ว่า กัมโพช หรือ กัมโพช เป็นชื่อของคนที่เป็นเชื้อสายของเจ้าชาย Boja พระราชโอรสของกษัตริย์ Jajati ในอินเดีย คนกลุ่มนี้บูชาวัวและพระเสาร์ จึงใช้คำว่า Kam นำหน้าคำว่า Boja ซึ่งเป็นชื่อของเจ้าชายที่เป็นต้นตระกูล เมื่ออพยพไปอยู่ที่ใดก็เรียกกลุ่มของตนว่า Kambojan ชื่อนี้ไม่ได้ใช้เฉพาะ

¹J.G.Scott, Ibid,p.189.

²Sao Saimong Mangrai, Ibid, p.37.

³ปราณี สิริธร, อ้างแล้ว, หน้า ๕๑.

พวกเขมรแต่ใช้กับกลุ่มไทโบราณและไทใหญ่เอาไว้ใช้' Sao Saimong Mangrai ไม่แน่ใจว่ากลุ่มไทใหญ่ได้มีความสัมพันธ์กับกลุ่ม Kamboja หรือ Kambawsa ตั้งแต่สมัยที่มีจารึกว่ามีชาว Syams เป็นทาสเชลยในจารึกจามปาสมัยคริสต์ศตวรรษที่ ๑๑ หรือไม่²

ในประเด็นของคำว่า กัมโพช นี้ ในชินกาลมาลีปกรณ์ตอนที่กล่าวถึงอาณาจักรหริภุญชัยกล่าวว่า "...เมื่อพระเจ้าอุจจิดตจักรพรรดิ (ซึ่งเป็นกษัตริย์ของลวปุระซึ่งมายึดครองหริภุญชัยตอนนั้น) ครองราชสมบัติอยู่ในนครหริภุญชัยนั้น มีกษัตริย์องค์หนึ่งพระนามว่า กัมโพช ยกทัพมาเพื่อจะยึดเอานครหริภุญชัย พระเจ้าอุจจิดตจักรพรรดิทรงทราบว่าราชา กัมโพชเสด็จมา ก็ตระเตรียมการรบแล้วเสด็จออกไปรบได้ชัยชนะ ฝ่ายพระเจ้ากัมโพชพราชัยแล้วก็หนีกระเจิดกระเจิงไป..."³ ในที่นี้มีการตีความว่าพระเจ้ากัมโพช คือ เขมรที่ยึดครองลพบุรี และได้ยกกองทัพขึ้นมารบกับหริภุญชัยในราว ค.ศ ๑๑๕๐ โดยตำนานเรียกฝ่ายลพบุรีว่า กัมโพช และเรียกฝ่ายลำพูนว่า หริภุญชัย หรือ รามัญ⁴ ในชินกาลมาลีปกรณ์ตอนที่กล่าวถึงประวัติศาสตร์ของหริภุญชัยในตอนนี้เรียกกษัตริย์ของลวปุระโดยชื่อตัวหรือเรียกว่าพระเจ้าลวะ ในขณะที่เมื่อกล่าวถึงราชากัมโพชก็ไม่ได้ระบุเมือง ดังนั้นอาจเป็นไปได้ว่าราชากัมโพชผู้นี้ไม่ใช่กษัตริย์ลวปุระแต่เป็นกษัตริย์ของไทใหญ่องค์ใดองค์หนึ่งที่ยกกองทัพลงมารุกรานอาณาจักรหริภุญชัย ในพงศาวดารเมืองเม้าเมื่อกล่าวถึงการขยายอำนาจของ Sam Lung-pha ก็ระบุว่าขยายอำนาจมาถึงดินแดนโยนหรือล้านนาด้วย⁵

อีกประเด็นหนึ่ง คือ การตรวจสอบสถานที่ตั้งของอาณาจักรปง อีเลียสไม่เห็นด้วยกับแฟมเบอร์ตันว่า เมืองหลวงของอาณาจักรปง เป็นเมืองที่พม่าเรียกว่า เมืองกอง(Mogaung)และไทใหญ่เรียกว่า เมืองเม้าหลวง (Mongmaorong) เพราะในปัจจุบันยังมีเมืองเม้าหรือเมืองเม้าหลวง และพม่าก็ไม่ได้เรียกเมืองนี้ว่าเมืองกอง ส่วนข้อมูลจากพันตรี Hannay กล่าวถึงเมือง Kai Khao Mau Loung (the great and splendid city) ตั้งอยู่บนฝั่งแม่น้ำชเวลิ ส่วนอีเลียสเชื่อว่าเป็นเมืองหลวงที่สองของอาณาจักรเม้าที่เรียกว่า Ka - Kao - Mung- Lung หรือ Ma - Kao - Mung - Lung อยู่บนฝั่งขวาของแม่น้ำชเวลิ ห่างจากเมืองเม้าปัจจุบัน ราว ๒-๓ ไมล์ และห่างจากเมืองโร เมืองรามไปทางตะวันตกประมาณ ๖ ไมล์ Sao Saimong Mangrai เห็นว่า เมืองMongmaorong หรือที่พม่าเรียกว่า Maingmawgyi คงเป็น

¹ พระยาประชาภิจักรจักร.พงศาวดารโยนก . หน้า ๑๕.

² Sao Saimong Mangrai, Ibid, p.43.

³ แสง มหาวีฑูร, อ้างแล้ว, หน้า ๘๖.

⁴ ฮันส์ เทนธ์, อ้างแล้ว, หน้า ๘๓.

⁵ Ney Elias, Ibid, 19.

เมืองหลวงอยู่ในช่วงแรก ส่วนเมืองกองนั้นเป็นเมืองหลวงที่สอง ความผิดพลาดน่าจะอยู่ที่ การแปลของแพมเบอร์ตัน เพราะคงไม่มีพม่าหรือไทใหญ่คนใดจะเรียกชื่อเมืองทั้งสองผิดได้¹

นอกจากนี้อิลเลียสได้เปรียบเทียบเรื่องขุนลุงและขุนไลในพงศาวดารของ อาณาจักรปงและพงศาวดารของอาณาจักรเมา กับพงศาวดารลาวที่กล่าวถึงชนชาติไทและ ระบุชื่อที่ใกล้เคียงกัน มีพญาแกนผู้สร้างสวรรค์และโลก มีเทวบุตร ๓ องค์ มี Lauseun Khun Khet และ Khon Khan ได้ก่อตั้งเมือง แต่ไม่ปฏิบัติตามคำสั่งของแกนให้อยู่อย่างสงบ และบูชาผีบรรพบุรุษ จึงถูกลงโทษ เหลือเพียงขุนบรมและพญาวิชฌุกรม ขุนบรมสร้าง เมืองแกน แล้วจัดการให้ลูก ๗ คนออกไปสร้างบ้านแบ่งเมือง อิลเลียสสันนิษฐานว่า ลูกคนที่ หกคือ Kun Lo Koung เป็นผู้ปกครองอาณาจักรปง พญาแกนของลาวก็น่าจะเป็นพญาแทน คำในพงศาวดารเมา ส่วน Lanseun ก็คือ Laungu ธรรมเนียมการส่งลูกออกไปตั้งบ้านเมือง นั้นเหมือนกันกับขุนลุง

ประวัติศาสตร์ไทใหญ่จากพงศาวดารพม่านั้น ได้นำเอาศักราชและเหตุการณ์ ของพุทธศาสนาเข้ามาใช้เป็นจุดเริ่มของการบันทึกประวัติศาสตร์ชนชาติ กล่าวถึงกษัตริย์ จากอินเดียมาตั้งถิ่นฐาน แสดงถึงความสัมพันธ์ทางวัฒนธรรมท้องถิ่นกับวัฒนธรรมอินเดียที่ เข้ามาพร้อมกับพุทธศาสนา ขณะเดียวกันเนื้อหาของตำนานการก่อตั้งอาณาจักรก็มีความ คล้ายคลึงกับอาณาจักรไทอื่นๆ เช่น Khun Lung และ Khun Lai พร้อมกับบิรวารลงจาก สวรรค์โดยบันไดทองคำมาปกครองดินแดนลุ่มแม่น้ำชเวลิ เหมือนกับลวะจังกราชลงบันได เงินจากสวรรค์มาปกครองอาณาจักรหิรัญนครเงินยาง การฆ่าไก่ทำพิธีบวงสรวงเทวดาแกน แล้วรับประทานเนื้อไก่ด้วยกัน ก็เป็นประเพณีการบูชาผีอารักษ์และผีบรรพบุรุษของคนไท กลุ่มต่างๆ ยังมีเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ประเภทเหลือเชื่อที่มาพ้องกันอีกหลาย เหตุการณ์

งานเขียนของ Leslie Milne เรื่อง Shans At Home เป็นการนำเสนอองค์ความรู้ เกี่ยวกับไทใหญ่ บทแรกเป็นประวัติศาสตร์ไทใหญ่ โดย วิลเบอร์ วิลลิส โคแตรน นำเสนอ ข้อมูลอย่างย่อๆเกี่ยวกับกำเนิดของคนไทตามเอกสารจีนที่ศึกษาโดยชาวตะวันตก อาณาจักรอ้ายลาว อาณาจักรน่านเจ้า จนถึงอาณาจักรเมาซึ่งถือว่าเป็นอาณาจักรแรกของ ไทใหญ่ ต่อจากนั้นเป็นการนำเสนอข้อมูลร่วมสมัยที่ผู้เขียนได้ประสบด้วยตนเอง เกี่ยวกับ ชีวิตความเป็นอยู่ของชาวไทใหญ่ตั้งแต่เกิดจนตาย ตลอดจนคติความเชื่อและระบบการ ปกครองของไทใหญ่ หนังสือเล่มนี้ยังไม่สามารถถือว่าเป็นงานศึกษาประวัติศาสตร์อย่างแท้จริง แต่เป็นงานประเภทริเริ่มที่จะสนับสนุนการศึกษาประวัติศาสตร์ในสมัยหลัง

¹Sao Saimong Mangrai, Ibid,p. 34-35.

งานเขียนของ W.W. Cochrane เรื่อง The Shans จัดอยู่ในงานเขียนประวัติศาสตร์ไทใหญ่รุ่นแรกๆ โดยชาวตะวันตก แม้จะเน้นการศึกษาเชิงมานุษยวิทยาแต่ หนังสือเล่มนี้ให้เนื้อที่สำหรับประวัติศาสตร์มากกว่าหนึ่งในสามของเล่ม นอกจากรายละเอียดเกี่ยวกับภาษา ตัวอักษร ศาสนา และคติความเชื่อต่างๆ แล้ว ผู้เขียนได้พยายามที่จะรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับภูมิหลังทางประวัติศาสตร์ของไทใหญ่ ได้แบ่งไทใหญ่เป็น ๓ กลุ่มด้วยกัน คือ กลุ่มไทใหญ่ในยูนนานและดินแดนทางเหนือ กลุ่มไทใหญ่ในลุ่มแม่น้ำโขงตอนล่าง และไทใหญ่ในพม่าหรืออาณาจักรมว ผู้เขียนไม่ได้ใช้หลักฐานชั้นต้นแต่ใช้การวิเคราะห์ ประเมินความถูกต้องของงานศึกษาของคนอื่นๆ เช่น M. Terrien de La Couperie, E.H. Parker, Archibald R. Colquhoun, และ Holt Hallet

ปัญหาของโคแครงในการศึกษาประวัติศาสตร์ไทใหญ่ คือ ความสับสนในเรื่องศักราช ชื่อบุคคล สถานที่ และสัญลักษณ์ต่างๆ ที่ปรากฏในตำนาน โดยเฉพาะประวัติศาสตร์โบราณซึ่งหลักฐานทั้งหมด คือ ตำนาน โคแครงกล่าวว่า "...ข้าพเจ้าไม่สามารถหาประวัติศาสตร์ที่ชัดเจนน่าเชื่อถือได้แม้แต่บรรทัดเดียว จนถึงกลางคริสต์ศตวรรษที่ ๑๐..."¹

เช่นเดียวกับงานเขียนของชาวอังกฤษในช่วงแรกๆ ที่เริ่มการศึกษาด้วยการหาที่มาหรือจุดของประวัติศาสตร์ไทใหญ่ มักผูกโยงเข้ากับเหตุการณ์ในประวัติศาสตร์จีน เพราะมีการใช้เอกสารจีนซึ่งมีการบันทึกและจัดเก็บอย่างเป็นระบบ โคแครงแบ่งการศึกษาเป็น ๓ ช่วง คือ ยุคโบราณจนถึงกลางคริสต์ศตวรรษที่ ๗ เสนอว่า²

...ทางตะวันตกเฉียงใต้ของจีนมีอาณาจักรชานซึ่งกษัตริย์ถูกเรียกตามที่ตั้งทางภูมิศาสตร์ที่สัมพันธ์กับเมืองหลวงของจีนในสมัยนั้นว่า "น่านเจ้า" หรือ เจ้าทางใต้...

ในความเห็นของโคแครงน่านเจ้าเป็นอาณาจักรของไทที่มีความเจริญมานานและครอบครองดินแดนที่เป็นดินแดนไทในสมัยต่อมาอยู่ในช่วงระยะหนึ่งก่อนที่จะถูกมองโกลยึดครอง ช่วงที่ ๒ เริ่มจากการขยายตัวของกลุ่มไทลงตั้งบ้านเมือง โดยศึกษาจากตำนานต่างๆ ที่โคแครงจะเปรียบเทียบเพื่อหาศักราชที่คิดว่าถูกต้อง ช่วงคริสต์ศตวรรษที่ ๗-๑๐ เป็นช่วงที่มีการขยายตัวจากอาณาจักรน่านเจ้ามาตั้งถิ่นฐานเป็นบ้านเมืองทางตอนเหนือของพม่าและลุ่มแม่น้ำโขง โดยที่ยังมีความสัมพันธ์ติดต่อกับอาณาจักรน่านเจ้าหรืออยู่ภายใต้อิทธิพลของน่านเจ้า โคแครงเชื่อว่าไทใหญ่มาตั้งรัฐก่อนที่พม่าจะเข้ามาสู่ลุ่มแม่น้ำอิรวดีตอนบน ช่วงที่ ๓ เป็นช่วงที่มีการตั้งบ้านเมืองเป็นปึกแผ่นขยายอำนาจอย่างกว้างขวางโดยกษัตริย์ของอาณาจักรมาหลวง "เสี้ยวชานฟ้า" โคแครงสรุปว่า เชื้อสายกษัตริย์ไทใหญ่จากลุ่มแม่น้ำโขงเดินทางไปปกครองอาณาจักรมา

¹W.W. Cochrane, Ibid, p.51.

²W.W. Cochrane, Ibid, p.18.

หลวง ทั้งนี้เห็นว่าควรมีการศึกษาประวัติศาสตร์ไทในยุคนานตะวันตกและประวัติศาสตร์ภาคเหนือของไทยประกอบ

เสื้อขานฟ้าเป็นบุคคลในประวัติศาสตร์ที่น่าสนใจ มีเรื่องเล่าคล้ายกับพญาเจืองของล้านนาและไทอื่นๆ ในด้านความสามารถทางการรบและการขยายอาณาเขตและยังอยู่ในช่วงเดียวกัน คือ ต้น คริสตศตวรรษที่ ๑๓ ได้รวบรวมรัฐไทใหญ่สำคัญๆ เช่น เมืองเม้า เมืองมิด แสนหวิ และสืปอไว้ภายใต้อำนาจของพระองค์ ยังได้ยกกองทัพไปปราบปรามรัฐไทบริเวณพรมแดนยูนนานและสิบสองปันนา ตำนานได้ระบุถึงการขยายอำนาจลงมาถึงเชียงใหม่ เวียงจันทน์และอยุธยา ข้อมูลทางประวัติศาสตร์อื่นนี้ควรมีการศึกษาตรวจสอบกับหลักฐานประวัติศาสตร์ของกลุ่มไทอื่นๆ อย่างยิ่ง

โคแครงกล่าวถึงช่วงที่พม่าเข้ามาปกครองเพียงเล็กน้อยเริ่มตั้งแต่ค.ศ. ๑๔๑๒ พม่าส่งกองทัพมารุกรานแสนหวิซึ่งขณะนั้นมีอำนาจสูงสุดในกลุ่มรัฐไทใหญ่ในพม่า ในปีค.ศ. ๑๕๕๕ บุเรงนองขยายอำนาจเข้ายึดครองรัฐไทใหญ่ทั้งหมดได้ ในช่วงนี้รัฐไทใหญ่น้อมส่งเครื่องราชบรรณาการให้ทั้งจีนและพม่า มีลักษณะเป็น “เมืองสองฝ่ายฟ้า” ตั้งแต่นั้นมา

โคแครงยุติการศึกษาประวัติศาสตร์เพียงนั้น ข้อเสนอพื้นฐานที่เขาไม่ศึกษาต่อทั้งๆ ที่น่าจะเป็นช่วงเวลาที่มียุทธการมากขึ้นกว่าเดิมและไม่สับสนเท่าประวัติศาสตร์ยุคโบราณ คือ โคแครงไม่ศรัทธาการปกครองของพม่า เขาเห็นว่า “...ชะตากรรมของไทใหญ่ภายใต้การปกครองของพม่า ขึ้นอยู่กับบุคลิกภาพของกษัตริย์พม่าเป็นสำคัญ ภายใต้กษัตริย์ที่ดีก็ถูกกดขี่ไม่มากนัก ภายใต้กษัตริย์ไม่ดีไทใหญ่ต้องทนทุกข์ทรมาน...” แม้โคแครงจะแสดงออกถึงความเข้าใจและซาบซึ้งในวัฒนธรรมตะวันออกเขาก็ยังเหมือนกับชาวตะวันตกยุคจักรวรรดินิยมที่มองวัฒนธรรมตะวันออกว่าล้าหลังและสิ่งที่ตะวันตกนำเข้มานั่นดีที่สุด เห็นว่า “...ในปีค.ศ. ๑๘๘๖ เมื่ออังกฤษเข้ามาปกครองรัฐไทใหญ่ ได้เริ่มยุคใหม่ของสันติภาพ ความมั่งคั่งและความสุข...”¹

งานเขียนของ Sir James G. Scott and J.P. Hardiman เรื่อง Gazetteer of Upper Burma and the Shan States เป็นงานเขียนที่มีชื่อเสียงอย่างมาก หนังสือเล่มนี้บรรยายถึงประวัติศาสตร์ไทใหญ่ซึ่งรวมถึงประวัติศาสตร์ยุคโบราณของไทยด้วย นับว่าเป็นงานที่มีคุณค่าอย่างยิ่ง หนังสือเล่มนี้แบ่งเป็นสองส่วน ส่วนแรกเป็นประวัติศาสตร์ของคนไทกลุ่มต่างๆ ตามรอยการศึกษาของลาคูเปอริและคนอื่นๆ ส่วนที่สองสกอตเสนอประวัติศาสตร์ของรัฐไทใหญ่สำคัญและรัฐไทอื่นๆ ที่สกอตรวมเรียกเป็น ชาน เป็นงานศึกษาประวัติศาสตร์ที่สำคัญเพราะให้รายละเอียดข้อมูลต่างๆ ชัดเจน ระบุนายละเอียดของเหตุการณ์ต่างๆ ตั้งแต่อาณาจักรเม้า การปกครองของพม่า และ

¹ W.W. Cochrane, Ibid, p.77.

² W.W. Cochrane, Ibid, p.80.

³ W.W. Cochrane, Ibid, p.80.

ระบบการปกครองภายในของรัฐไทใหญ่ ข้อมูลประวัติศาสตร์ที่ชัดเจนที่สุด คือ ช่วงที่อังกฤษผนวกรัฐไทใหญ่และจัดระบบการปกครองภายใต้เจ้าฟ้าซึ่งมีข้าราชการอังกฤษคอยกำกับดูแลอยู่นอกจากนั้นมีข้อมูลทางภูมิศาสตร์เช่น ภูเขา แม่น้ำ และลักษณะทางภูมิศาสตร์อื่นๆ สกอตและฮาร์ติแมนสามารถให้ข้อมูลมากมายเกี่ยวกับคนไทในพม่าและเขตใกล้เคียงโดย การแปลเอกสารโบราณและการสัมภาษณ์ผู้รู้ท้องถิ่น ข้อมูลพื้นฐานเหล่านี้ช่วยให้นักศึกษาเปรียบเทียบทำให้สะดวกยิ่งขึ้น จะเห็นได้ว่ามาจนถึงปัจจุบัน งานศึกษาไม่ว่าจะเป็นประวัติศาสตร์หรือมานุษยวิทยาต้องอาศัยงานเขียนฉบับนี้

งานของเจ้าสายเมือง มังราย เรื่อง The Shan States and the British Annexation เป็นงานศึกษาประวัติศาสตร์ไทใหญ่ในพม่าที่ใช้วิธีการศึกษาแบบสมัยใหม่ แตกต่างจากงานศึกษารุ่นอาณานิคม ความตั้งใจแรกของเจ้าสายเมืองคือ การรวบรวมเรียบเรียงประวัติศาสตร์ไทใหญ่ให้สมบูรณ์แบบที่สุดเท่าที่จะทำได้ แต่เมื่อพิจารณาถึงความเป็นไปได้และสัมฤทธิ์ผลของงานแล้ว จึงเปลี่ยนมาเป็นการศึกษาเฉพาะประเด็นเน้นการเข้าผนวกรัฐไทใหญ่ของอังกฤษตั้งแต่ถอดถอนพระเจ้าฮิบบอกออกจากอำนาจในเดือนพฤศจิกายน ค.ศ. ๑๘๘๕ และกระบวนการจัดการปกครองในบรรดารัฐไทใหญ่ทั้งหลาย ในการศึกษาเจ้าสายเมืองใช้เอกสารราชการอังกฤษจำนวนมาก และงานศึกษาประวัติศาสตร์ไทใหญ่รุ่นเก่าหรือตั้งแต่สมัยอาณานิคม โดยเฉพาะของ เซอร์เจมส์ สกอต

เจ้าสายเมืองเริ่มด้วยการ ให้ข้อมูลทางภูมิศาสตร์และประชากรไทใหญ่ หลังจากนั้นศึกษาถึงประวัติศาสตร์ชนชาติไท ซึ่งไทใหญ่เป็นส่วนหนึ่งของชนชาตินั้น เพื่อให้ผู้อ่านเข้าใจถึงตำแหน่งแหล่งที่ของคนไทในประวัติศาสตร์เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เจ้าสายเมืองไม่เชื่อว่าคนไทอพยพลงมาจากทางใต้ของจีนเพราะถูกมองโกสุรุกราน แต่เชื่อเหมือนนักประวัติศาสตร์อีกหลายคนว่า คนไทตั้งหลักแหล่งอยู่ในบริเวณภาคเหนือของพม่าและไทยเป็นเวลาแล้วก่อนที่จะมองโกสุรจะยึดครองน่านเจ้า¹ หลังจากนั้นกล่าวถึงประวัติศาสตร์ไทใหญ่ตั้งแต่สมัยโบราณที่ใช้ข้อมูลจากตำนาน เปรียบเทียบวิเคราะห์การศึกษาของนักเขียนอังกฤษสมัยอาณานิคม ได้ชี้ให้เห็นปัญหาในการศึกษาประวัติศาสตร์ไทใหญ่จากตำนาน เพราะตำนานของรัฐไทใหญ่ทั้งหลายเน้นเฉพาะการย้ายเมืองหลวง การแย่งชิงอำนาจ การกบฏ การต่อสู้รบพุ่งระหว่างกัน แต่ก็ยังเห็นว่าตำนานนั้นมีคุณค่าทางประวัติศาสตร์อยู่ในแง่ที่สะท้อนให้เห็นถึงการรับรู้ทางประวัติศาสตร์และทัศนคติของคนในสมัยก่อน ทั้งยังเป็นจุดเริ่มของการศึกษาได้²

ก่อนจะเข้าถึงกระบวนการผนวกรัฐไทใหญ่ของอังกฤษ เจ้าสายเมืองได้ปูพื้นให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างพม่ากับรัฐไทใหญ่ทั้งหลาย วิธีการที่พม่าใช้ควบคุมรัฐไทใหญ่ สถานภาพ

¹Sao Saimong Mangrai, Ibid, p.16.

²Sao Saimong Mangrai, Ibid, p.27.

ของเจ้าฟ้าไทใหญ่ในระบบการเมืองของพม่า ซึ่งให้เห็นว่านโยบายของพม่าต่อรัฐไทใหญ่ คือ “...สร้างความเป็นศัตรูระหว่างเจ้าฟ้า ผู้อ้างสิทธิในตำแหน่งจะถูกปล่อยให้แย่งชิงอำนาจกันเอง โดยใช้กำลัง...ผู้ชนะจะได้รับการแต่งตั้งจากพม่า...เมื่อสงครามกลางเมืองยุติลง กองกำลังของเจ้าฟ้าก็อ่อนแอเกินกว่าจะต้านทานอำนาจพม่าได้...”¹

เจ้าสหายเมืองได้ข้อมูลเกี่ยวกับรัฐไทใหญ่ส่วนใหญ่จากรายงานและบันทึกของข้าราชการอังกฤษที่เดินทางเข้าไปติดต่อกับรัฐไทใหญ่ตั้งแต่ต้นคริสต์ศตวรรษที่ ๑๙ เช่น รายงานของ W.C. MacLeod, และ Dr. Richardson ทำให้ได้รายละเอียดทางการเมืองอย่างครบถ้วน ได้รวบรวมปัญหาและการดำเนินการของอังกฤษในรัฐไทใหญ่ต่างๆ รวมไปถึงรัฐกะเหรี่ยง และว่าศึกษาถึงปัญหาทางชายแดนระหว่างอังกฤษกับไทย จีน และฝรั่งเศสหลังจากการผนวกรัฐไทใหญ่แล้ว นับว่าเป็นงานศึกษาที่เจาะประเด็นได้ลึกซึ้ง สิ่งที่ขาดไปสำหรับการศึกษาในครั้งนี้คือ ปฏิกริยาของชาวไทใหญ่ที่เกิดขึ้นจากการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างส่วนบน แม้จะไม่ได้มีการเปลี่ยนแปลงการปกครองมากนัก อังกฤษยังยอมให้เจ้าฟ้าและชนชั้นปกครองไทใหญ่มีอำนาจอยู่เช่นเดิม แต่เจ้าสหายเมืองก็ได้ระบุว่าอังกฤษได้นำเอาคนต่างถิ่นเข้าไป คนเหล่านี้ได้ควบคุมอำนาจในทางเศรษฐกิจทำให้คนไทใหญ่สูญเสียผลประโยชน์ เจ้าสหายเมืองยังไม่ลงลึกถึงการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในท้องถิ่นหลังจากการผนวกรัฐไทใหญ่ ในสายตาของนักเขียนซึ่งเป็นข้าราชการอังกฤษนั้น มีแต่การเปลี่ยนแปลงในทางที่ดีประชาชนมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นเพราะบ้านเมืองมีความสงบร่มเย็น

งานเขียนที่ศึกษาถึงการเปลี่ยนแปลงในรัฐไทใหญ่หลังจากการผนวกของอังกฤษ คือ *Changes in Northern Thailand and the Shan States, 1886-1940*² เป็นหนังสือรวมบทความเกี่ยวกับรัฐไทใหญ่และล้านนาหลังจากการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองในช่วงปลายคริสต์ศตวรรษที่ ๑๙ นอกจากประเด็นความเปลี่ยนแปลงทางการเมืองแล้ว ยังมีการศึกษาถึงความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมของทั้งสองแห่งในเชิงเปรียบเทียบ โรเบิร์ต เทเลอร์ศึกษาความเปลี่ยนแปลงในรัฐไทใหญ่ในเชิงประวัติศาสตร์ ได้ชี้ให้เห็นว่า อังกฤษไม่ได้คิดว่ารัฐไทใหญ่มีความสำคัญต่อจักรวรรดิอังกฤษ แต่เป็นเพียงดินแดนที่จะเป็นปราการป้องกันดินแดนตอนในที่สำคัญเท่านั้น ดังนั้นอังกฤษจึงไม่ได้ริเริ่มที่จะพัฒนาหรือนำการเปลี่ยนแปลงสำคัญใดๆมาสู่รัฐไทใหญ่ การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจในสายตาของ อู เอ จอร์ นั้นเห็นว่าอังกฤษได้แบ่งแยกรัฐไทใหญ่ออกจากพม่า และเปิดรัฐไทใหญ่สู่โลกแต่ไม่ใช่โลกของพม่า การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจเกิดขึ้นเฉพาะคนชั้นสูง ได้แก่ข้าราชการอังกฤษและเจ้านาย มีบริษัทและนายทุนอังกฤษเข้ามาทำ

¹Sao Saimong Mangrai, Ibid, p.56.

²Prakai Nontawasee, Changes in Northern Thailand and the Shan States, 1886-1940 (Pasir Panjang, 1988).

เมืองแร่ และการค้าใบชา ได้กำไรมากมายแต่คนในระดับล่างยังมีชีวิตอยู่แบบเดิม ภายใต้การปกครองของอังกฤษเจ้านายชนชั้นสูงยังได้รับผลประโยชน์จากภาษีอากร การลงทุนธุรกิจ และค่าสินน้ำใจต่างๆ ส่วนประชาชนสามัญชาวนาซางฝีมือและพอด้ายยอไม่ได้รับผลประโยชน์มากนัก ชีวิตของคนเหล่านี้ยังคงเหมือนเดิม การเปลี่ยนแปลงทางสังคมในบทความของโรนัลด์ เรนาร์ดแสดงให้เห็นว่า อังกฤษได้เริ่มการเปลี่ยนแปลงหลายอย่างที่ไม่เหมาะสมกับภูมิภาคนี้ เพราะเป็นการเปลี่ยนแปลงที่ไม่สามารถดำเนินไปได้เมื่ออังกฤษวางมือจากรัฐไทใหญ่ไปแล้ว¹

งานศึกษาของเจ้าช้าง ณ ยองห้วย เรื่อง *The Shan of Burma: Memoirs of a Shan in Exile* เป็นงานเขียนประวัติศาสตร์การเมืองที่น่าสนใจ แม้จะไม่ใช่งานของนักประวัติศาสตร์อาชีพ แต่ก็นำเสนอข้อมูลได้อย่างชัดเจน เพราะเป็นการศึกษาในประเด็นที่ผู้ศึกษามีส่วนร่วมโดยตรง งานของเจ้าช้าง เป็นงานศึกษาประวัติศาสตร์การเมืองสมัยใหม่ของไทใหญ่ที่ไม่มีผู้ใดได้ศึกษาอย่างถ่องแท้ เจ้าช้างชี้ให้เห็นปัญหาการศึกษาประวัติศาสตร์ไทใหญ่ว่า “...หนังสือประวัติศาสตร์ไทใหญ่มีน้อย (ประวัติศาสตร์ไทใหญ่) มักเป็นเพียงส่วนหนึ่งของประวัติศาสตร์พม่า...”² ยิ่งประเด็นทางด้านการเมืองหรือล่อแหลมเช่นนี้ยิ่งไม่มีใครกล้าศึกษาเพราะเกรงจะกระทบกระเทือนรัฐบาลพม่า

เจ้าช้างเริ่มด้วยการกล่าวถึงประวัติความเป็นมาของตนเองและการเข้าร่วมขบวนการเรียกร้องเอกราชของไทใหญ่ โดยการนำเสนอข้อขัดแย้งต่างๆระหว่างพม่ากับไทใหญ่ นโยบายที่ไม่เป็นธรรมและการปฏิบัติที่ขาดมนุษยธรรมของกองทัพพม่าต่อราษฎรไทใหญ่ งานเขียนฉบับนี้แสดงถึงประวัติศาสตร์การต่อสู้ทางการเมืองของชาวไทใหญ่ได้เป็นอย่างดี เติมไปด้วยรายละเอียดที่น่าสนใจเพราะผู้เขียนได้ประสบกับเหตุการณ์ต่างๆด้วยตนเอง เจ้าช้างได้พยายามแสดงให้เห็นพัฒนาการความสัมพันธ์ระหว่างพม่ากับรัฐไทใหญ่ตั้งแต่อดีต สภาพการณ์ของรัฐไทใหญ่ภายใต้การปกครองของอังกฤษ ปัญหาต่างๆที่เกิดขึ้นจากนโยบายการปกครองของอังกฤษที่นำไปสู่ความขัดแย้งอย่างรุนแรงระหว่างพม่ากับไทใหญ่ การดำเนินการต่อสู้ของขบวนการนักศึกษาและปัญญาชนไทใหญ่ตลอดจนการเข้ามาเกี่ยวข้องของปัญญาเสพติด

สำหรับงานศึกษาประวัติศาสตร์ไทใหญ่พม่าที่ดำเนินการในประเทศไทยยังมีไม่มากนัก ทั้งนี้เนื่องจากปัญหาทางภาษาและการเมือง มีงานรุ่นเก่าเช่น เทียวเมืองเชียงตุงและแคว้นสาละวิน ของ บ.บุญคำ เป็นหนังสือเชิงสารคดีมากกว่างานประวัติศาสตร์ มีเนื้อหาเกี่ยวกับประวัติ

¹Ronald Renard, “Social Change in the Shan State under the British, 1886-1942”, *Changes in Northern Thailand and the Shan States, 1886-1940*, p.140-141.

²Chao Tzang Yawngnhe, *The Shan in Burma: Memoirs of a Shan Exile* (Singapore: Institute of Southeast Asian Studies, 1987)p.viii.

ศาสตร์การตั้งเมืองเชียงตุงจากตำนาน ซึ่งแสดงถึงความสัมพันธ์กับอาณาจักรล้านนา รัชสมัยของกษัตริย์หรือเจ้าฟ้าต่างๆ กลุ่มชนชาติที่น่าสนใจ นอกจากนี้มีการรวบรวมข้อมูลที่น่าสนใจเกี่ยวกับประวัติศาสตร์เชียงตุงในช่วงที่อังกฤษปกครอง ความขัดแย้งระหว่างชนชั้นปกครองของเชียงตุงตลอดจนขนบธรรมเนียมประเพณีต่างๆ บ.บุญคำมีโอกาสได้เดินทางไปหาศึกษาหาข้อมูลภาคสนามด้วยตนเอง ได้พบปะสนทนากับเจ้านายและปัญญาชนในเมืองเชียงตุง นอกจากนี้ยังหาข้อมูลจากหนังสือเอกสารต่างๆ เช่น หนังสือพื้นเมืองเชียงตุง Burma and Beyond ของ Sir J.G. Scott และ Lord of the Sunset ของ Mauris Collis เป็นต้น

งานเขียนของปราณี ศิริวร เรื่อง สารัตถคติเหนือแคว้นแดนสยาม เป็นงานศึกษาประวัติศาสตร์ไทใหญ่ที่น่าสนใจอีกฉบับหนึ่ง เป็นงานที่รวบรวมข้อมูลจากหนังสือ บันทึกส่วนตัว และการสัมภาษณ์ แม้การวิเคราะห์ต่างๆ จะไม่เป็นวิชาการเท่าที่ควร แต่ปราณีก็พยายามที่จะหาข้อสรุปสำหรับคำถามในประวัติศาสตร์ ปราณีเสนอข้อมูลเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ทางตอนเหนือของพม่า บริเวณที่เป็นรัฐไทใหญ่ วิถีชีวิตความเป็นอยู่และขนบธรรมเนียมของคนเหล่านั้น เริ่มกล่าวถึงประวัติศาสตร์ของอาณาจักรน่านเจ้าซึ่งปราณีเชื่อว่า การรุกรานของมองโกลทำให้คนไทอพยพลงมาตั้งบ้านเมืองในคริสต์ศตวรรษที่ ๑๓ ปราณีเริ่มประวัติศาสตร์ไทใหญ่ที่กำเนิดของเมืองเม้า กล่าวถึงลำดับกษัตริย์ที่ปกครองเมืองเม้า ความสัมพันธ์กับพม่าในสมัยต่อมา ให้น้ำหนักแก่ประวัติศาสตร์ของรัฐไทใหญ่ช่วงสมัยที่อังกฤษเข้าปกครอง การกบฏของชาวไทใหญ่ บทบาทของรัฐไทใหญ่ในขบวนการเรียกร้องเอกราช และจุดเริ่มของความร่วมมือระหว่างพม่ากับไทใหญ่ในข้อตกลงปางโหลง พ.ศ. ๒๕๐๐¹

ส่วนที่น่าสนใจมากของหนังสือเล่มนี้อยู่ที่การนำเสนอเรื่องราวของขบวนการกู้เอกราชของไทใหญ่ หรือ ขบวนการหนุ่มศึกหาญ ซึ่งยังไม่มีการศึกษาในรายละเอียดมาก่อน นับว่าปราณี ศิริวร ผู้ซึ่งวงการประวัติศาสตร์ไม่ยอมรับความเป็นนักประวัติศาสตร์ ได้เริ่มการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่น แม้ว่าจะเป็นการศึกษาที่เน้นประวัติศาสตร์การเมือง แต่ก็เป็นประวัติศาสตร์การเมืองที่คนหลายกลุ่มในสังคมได้มีบทบาทร่วมด้วย การศึกษาขบวนการกู้เอกราชของไทใหญ่นี้ขยายมาจนถึงสมัยของขุนสา จากการต่อสู้เพื่ออำนาจการปกครองตนเอง มาผสมผสานกับขบวนการค้ายาเสพติดระดับโลกที่ตั้งให้ชาตินิโหมอำนาจเข้ามาเกี่ยวข้อง นับว่าเป็นหัวข้อที่น่าจะทำการศึกษาลึกซึ้งกว่านี้

ปราณีมีโอกาสได้สัมผัสข้อมูลส่วนตัวหรือข้อมูลร่วมสมัย เช่น บันทึกของอุปัชฌาย์ติตะ เคอเสอ ค.ศ. ๑๙๔๖-๑๙๔๕ บันทึกประจำวันของอุกุนทละงาค่า ค.ศ. ๑๙๖๒-๑๙๖๔ บันทึกความทรงจำของอุณรินทะจ้อมสอ ค.ศ. ๑๙๖๐-๑๙๖๓ ซึ่งเป็นผู้ที่มีบทบาทในขบวนการหนุ่มศึก

¹ปราณี ศิริวร. สารัตถคติเหนือแคว้นแดนสยาม (เชียงใหม่: ถานนาสาร, ๒๕๒๘), หน้า ๒๑๖.

หาญ ตลอดจนเอกสารของขบวนการไทใหญ่กลุ่มต่างๆ งานเขียนของปราณีและเจ้าช้างสามารถนำมาศึกษาร่วมกันเพื่อให้เห็นภาพที่ชัดเจนขึ้นของประวัติศาสตร์การเมืองไทใหญ่หลังสงครามโลกครั้งที่ ๒ ได้เป็นอย่างดี

งานศึกษาประวัติศาสตร์ไทใหญ่อีกเรื่องหนึ่งเป็นเรื่องเฉพาะประวัติศาสตร์เมืองเชียงตุง ซึ่งในทางภาษาศาสตร์จะเรียกว่า เจิน ต่างจากไทใหญ่ออกไป รัตนพร เศรษฐกุลได้ศึกษาประวัติศาสตร์เมืองเชียงตุง เน้นเหตุการณ์ความสัมพันธ์ระหว่างเชียงตุงกับล้านนา ตั้งแต่การสร้างเมืองเชียงตุงโดยพญามังรายจากอาณาจักรล้านนา เริ่มความสัมพันธ์ทางการเมืองระหว่างสองเมือง ซึ่งดำเนินมาตลอดสมัยราชวงศ์มังราย มาหยุดชะงักลงสมัยที่พม่าเข้ามายึดครองทั้งเชียงใหม่และเชียงตุงในประมาณคริสต์ศตวรรษที่ ๑๖ เมื่อล้านนาขับไล่พม่าออกไปและกลายเป็นประเทศราชของกรุงเทพฯ ก็เริ่มมีการติดต่อสัมพันธ์กับเชียงตุง อย่างไรก็ตามการที่เจ้าฟ้ามหานานของเชียงตุงสวามีภักดีต่อพม่า ทำให้รัฐบาลกรุงเทพมองเชียงตุงเป็นภัยทางการเมืองและได้ยกกองทัพไปทำสงครามกับเชียงตุงถึง ๓ ครั้ง ส่งผลกระทบต่อความสัมพันธ์ระหว่างเชียงใหม่และเชียงตุงตั้งแต่นั้นมา

ในการศึกษารัตนาพร ใช้เอกสารไทยเป็นหลัก เช่น เอกสารจากหอจดหมายเหตุแห่งชาติ ตำนานพื้นเมืองต่างๆ ที่เกี่ยวข้องและเอกสารต่างประเทศบ้างไม่มากนัก งานศึกษาประวัติศาสตร์เชียงตุงขึ้นนี้ยังไม่ได้ให้ภาพพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ของเชียงตุง หรือประวัติศาสตร์ท้องถิ่นของเชียงตุงอย่างแท้จริง เน้นประเด็นการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างสองรัฐ ที่สำคัญน้ำหนักของข้อมูลไม่สมดุลยังขาดข้อมูลจากด้านเชียงตุง ทำให้งานศึกษาเป็นการมองจากมุมเดียว

งานศึกษาเรื่อง “ตำนานคนโต” โดยเดชา เตียงเกตุเป็นบรรณาธิการ เป็นหนังสือเกี่ยวกับไทหรือไตที่พิมพ์เผยแพร่ในประเทศไทย แต่เป็นงานเขียนภาษาอังกฤษ โดย มิสเตอร์ กอลด์ หรือลุงก๊อต แปลเป็นภาษาไทยใหญ่โดย จายจิงมาว เมืองน้ำคำ แปลเป็นภาษาไทยโดย นายโสภณ แก้วจันทร์คำ ชาวไทใหญ่ที่บ้านถ้ำลอด กิ่งอำเภอปางมะผ้า จังหวัดแม่ฮ่องสอน หากดูจากชื่อเรื่องแล้วจะเข้าใจว่าเป็นเรื่องของคนไทใหญ่ แต่หนังสือเล่มนี้กล่าวถึงคนไทโดยส่วนรวมไม่เฉพาะไทใหญ่ แต่แสดงถึงจิตสำนึกของคนไทใหญ่โดยตลอด เน้นความสำคัญของเชื้อชาติไทหรือไต พยายามสร้างสำนึกความยิ่งใหญ่ในอดีตของคนไท งานเขียนนี้เช่นเดียวกับงานเขียนของกลุ่มไทใหญ่ว่าให้ความสำคัญถึงการมีอยู่และความสัมพันธ์ในอดีตอันยาวไกลของคนไทกลุ่มต่างๆ ใช้หนังสือและเอกสารต่างประเทศแบบเดียวกับผู้ศึกษาประวัติศาสตร์ไทใหญ่ในพม่า เช่น งานเขียนของ วิลเบอร์ โคเครน โฮลต์ ฮาเลต พันตรี เดวิส อี เอช ปาร์กเกอร์ และวิลเลียม คลิฟตัน ดอดด์ และงานเขียนภาษาฝรั่งเศส อีกจำนวนหนึ่ง แสดงให้เห็นว่าผู้เขียนนั้นเป็นผู้ที่ผ่านการศึกษาด้านประวัติศาสตร์ไทที่เขียนโดยชาวตะวันตกมามากทีเดียว

หนังสือตำนานคนไตนี้ยกย่องความยิ่งใหญ่ของชนชาติไทเหนือจีน ได้นำเสนอข้อมูลทางประวัติศาสตร์ของอาณาจักรล้านช้างหรือลาว ความสัมพันธ์ระหว่างลาวกับไทยสมัยรัตนโกสินทร์ แสดงว่ามีความรู้ประวัติศาสตร์ไทยอย่างดีเช่นกัน ที่แตกต่างจากหนังสือเล่มอื่น คือ มีการกล่าวถึงไทในดงเกี้ยว อย่างละเอียดด้วยเช่นกัน

ประวัติศาสตร์ไทในจีน

คนไทในประเทศจีนมีอยู่เป็นจำนวนมาก อาศัยอยู่ในมณฑลยูนนานและกวางสีเป็นส่วนใหญ่ นักวิชาการจีนเรียกกลุ่มภาษาตระกูลไท ว่า กลุ่มภาษาจ้วง-ต้ง ประกอบด้วยคนหลายกลุ่ม ได้แก่ ไต(เลื้อ) จ้วง ผู้อี หรือ ผู้ยัย ต้ง ลุย มู่เหล้า เหมานาน และหยี เป็นต้น¹ กลุ่มใหญ่ที่สุด คือ จ้วง ส่วนใหญ่อยู่ในมณฑลกวางสีและยูนนาน ยังมีกระจัดกระจายอยู่ในมณฑลกวางตุ้ง กุ้ยโจว หูหนานและเสฉวน กลุ่มลื้อในเขตปกครองตนเองสิบสองปันนาและกลุ่มไทใหญ่หรือ ไทเหนือ หรือ ไทใต้คงในเขตปกครองตนเองชนชาติไตและจิงโพแห่งเผื่อนหง

ใน ๓ กลุ่มข้างต้น กลุ่มลื้อในสิบสองปันนาเป็นกลุ่มที่เป็นที่รู้จักกันแพร่หลายในเมืองไทย เพราะมีชาวลื้อจำนวนมากอพยพเข้ามาอยู่ตั้งแต่เมื่อสองร้อยกว่าปีที่ผ่านมา และสิบสองปันนาก็เป็นรัฐที่มีความสัมพันธ์ในประวัติศาสตร์อันยาวนานกับล้านนา มีหนังสือเกี่ยวกับสิบสองปันนาที่แพร่หลายและเป็นแหล่งอ้างอิงของการศึกษาประวัติศาสตร์ สังคม และวัฒนธรรมลื้อ คือ ไทยสิบสองปันนา ของบุญช่วย ศรีสวัสดิ์² ซึ่งแม้จะไม่ใช้การศึกษาประวัติศาสตร์โดยตรง แต่มีการสอดแทรกข้อมูลทางประวัติศาสตร์อยู่มากพอสมควร กลุ่มจ้วงเพิ่งรู้จักกันไม่นานนักเช่นเดียวกับไทเหนือหรือใต้คง จึงมีงานศึกษาไม่มากนัก

ตัวอย่างงานเขียนประวัติศาสตร์ไทในประเทศจีน

ลำดับที่	ปีที่พิมพ์	ชื่องานเขียน	ชื่อผู้เขียน	ประเภทงานเขียน
๑.	1976	The Lu in Sip-Sawng Panna from the Earliest Times Down to A.D.1644	Sai Sam Tip	วิทยานิพนธ์
๒.	1990	A Brief History of the Nationality Dai in Yunnan	Ma Yao	บทความ
๓.	๒๕๕๘	ไทยสิบสองปันนา	บุญช่วย ศรีสวัสดิ์	หนังสือ
๔.	๒๕๒๖	การสลายตัวของรัฐแบบจารีตในกลุ่มแม่น้ำโขงตอนกลาง สิบสองพันนาพ.ศ.๒๓๖๕-๒๔๓๗	ฉัซซา เทาหศิรินาถ	วิทยานิพนธ์
๕.	๒๕๒๗	บันทึกเรื่องสิบสองพันนา	หลี่ ฟู จี	หนังสือ

¹ ทองแถม นาถจำนง, “คนไทในจีนโดยสังเขป” การสัมมนาเรื่อง คนไทนอกประเทศ พรมแดนความรู้ ณ อาคารอุบล-เรียงสุวรรณ , วันที่ ๒๙-๓๐ มกราคม ๒๕๓๒, หน้า ๒๙-๓๙.

² บุญช่วย ศรีสวัสดิ์, ไทยสิบสองปันนา (กรุงเทพฯ รัชพิมพ์, ๒๕๕๘).

๖.	๒๕๒๕	ความเป็นมาของคนไทในสิบสองปันนา	หวัง จี หมิน	บทความ
๗.	๒๕๓๐	ชนชาติไท	เฉา เถิง จาง	หนังสือ
๘.	๒๕๓๑	ประวัติศาสตร์ชนชาติไท	เจียง อี้ง เหลียง	หนังสือ
๙.	๒๕๓๑	ความสัมพันธ์ระหว่างเมืองเซอหลี่กับเมืองปาไปซีฟู	หวัง จี หมิน	วิทยานิพนธ์
๑๐.	๒๕๓๕	ชาวฉ้วง	รัตนพร เสรมฐกุล	หนังสือ
๑๑.	๒๕๓๕	ห้าเมืองวันตก หกเมืองวันออกของ สิบสองปันนา ก่อนเปลี่ยนแปลงการปกครอง	รัตนพร เสรมฐกุล	บทความ

งานของ Sai Sam Tip เรื่อง The Lu in Sip-sawng Panna from the Earliest Time Down to A.D.1644 เป็นการศึกษาประวัติศาสตร์สิบสองปันนาดั้งแต่คริสต์ศตวรรษที่ ๑๒ เมื่อเริ่มก่อตั้งรัฐโดยปฐมกษัตริย์ คือ พญาเจือง ความสัมพันธ์ระหว่างสิบสองปันนากับจีนในสมัยราชวงศ์หยวนและราชวงศ์หมิง การศึกษาดำเนินตามยุคสมัยทางประวัติศาสตร์เริ่มต้นด้วยการอพยพโยกย้ายและการตั้งถิ่นฐานของคนไทตามที่ระบุไว้ในเอกสารจีนตั้งแต่ยุคก่อนคริสตกาล ผู้เขียนเชื่อว่าคนไทมาจากตอนกลางของกลุ่มแม่น้ำแยงซีเกียง อพยพไปทางตะวันตกถึงมณฑลเสฉวน และเข้าสู่มณฑลยูนนาน โดยได้อธิบายถึงเส้นทางในการอพยพดังกล่าว ได้กล่าวถึงกลุ่มคนไททางตอนใต้ของยูนนานภายใต้อาณาจักรน่านเจ้าและกลุ่มลี้ภายใต้อำนาจของมองโกล เริ่มประวัติศาสตร์ลี้่ออย่างเต็มที่ในค.ศ.๑๑๔๐ โดยพญาเจือง ปฐมกษัตริย์ที่ได้รวบรวมอำนาจจนก่อตั้งหอคำเชียงรุ่งเป็นศูนย์กลางการปกครอง ที่น่าสนใจ คือ การนำเสนอความสัมพันธ์ระหว่างเชียงรุ่งกับรัฐไทอื่นๆที่อยู่ใกล้เคียง โดยเฉพาะอย่างยิ่งล้านนาในสมัยของราชวงศ์หยวน หลังจากนั้นได้ศึกษาถึงประวัติศาสตร์ลี้่อสมัยราชวงศ์หมิงเน้นเหตุการณ์ทางการเมือง การเปลี่ยนกษัตริย์ ความขัดแย้งและการแย่งชิงอำนาจของเจ้านายเชื้อพระวงศ์ การแทรกแซงของจีนและพม่า การศึกษาสิ้นสุดลงในสมัยราชวงศ์หมิงเพราะไม่สามารถหาเอกสารของราชวงศ์ชิงได้ในประเทศพม่า¹

งานศึกษาประวัติศาสตร์ลี้่อฉบับนี้มีลักษณะเป็นการศึกษาประวัติศาสตร์แบบเรียบเรียง ผู้ศึกษาปล่อยให้ข้อมูลนำเสนอตัวเอง จึงมีลักษณะเหมือนพงศาวดารที่อิงอยู่กับเอกสารจีนและพม่าเพราะ ผู้เขียนบรรยายเหตุการณ์ประวัติศาสตร์ตามรัชกาล มีการขยายความในแง่ความสัมพันธ์กับจีนและพม่าประกอบ

¹ Sai Sam Tip, "The Lu in Sip-Sawng Panna From the Earliest Time Down to A.D.1644" M.A.Thesis, University of Rangoon, 1976, p.xxviii.

หนังสือประวัติชนชาติไทย ของ ศาสตราจารย์เจียง อี้ เหลียง ถูกนำมาแปลเป็นไทยโดย คณะกรรมการสืบค้นประวัติศาสตร์ไทยเกี่ยวกับจีนในเอกสารภาษาจีน เป็นงานศึกษาที่มีคุณภาพเพราะผู้ศึกษาใช้เวลาถึง ๔๐ ปีในการเก็บรวบรวมข้อมูลในเชิงมานุษยวิทยาและประวัติศาสตร์ นอกจากการศึกษาเอกสารจีนและเอกสารท้องถิ่นแล้วยังได้ทำการวิจัยภาคสนามอย่างละเอียด เป็นที่น่าเสียดายว่าได้มีการตัดตอนบทที่ ๔ ออกไปเพราะเห็นว่าเป็นเรื่องของตำนาน ซึ่งจริงๆ แล้วน่าจะมีประโยชน์ในการศึกษาเปรียบเทียบกับตำนานของไทยกลุ่มอื่นๆ ด้วย บทที่ ๘ ๙ และ ๑๐ ถูกตัดออกไปเพราะเป็นเรื่องของปัจจุบันของชนชาติไทย ซึ่งน่าจะเป็นประโยชน์ในแง่ของการนำเสนอพัฒนาการทางสังคมและวัฒนธรรมตั้งแต่สมัยก่อนมาจนถึงปัจจุบัน

เจียง อี้ เหลียง ใช้แนวทางการศึกษาแบบมาร์กซิสต์ในการแบ่งพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ของชนชาติไทย จากสังคมชนเผ่า เป็นสังคมทาสและสังคมศักดินา เจียงเน้นไท ๒ กลุ่มใหญ่ คือ อาณาจักรเมอและสิบสองปันนา เจียงเหมือนกับนักวิชาการจีนทั่วไปที่ไม่รู้สึกถึงเอกลักษณ์ของชนชาติไทย เจียงมองประวัติศาสตร์ไทยเป็นส่วนหนึ่งของประวัติศาสตร์จีน แม้จะใช้ทฤษฎีมาร์กซิสต์ในการแบ่งยุคสมัยทางประวัติศาสตร์ แต่เจียงก็ยังอิงอยู่กับลำดับทางประวัติศาสตร์จีนหรือราชวงศ์จีนอยู่นั่นเอง เจียงไม่ได้ศึกษาประวัติศาสตร์เมืองเมอหรือเชียงรุ่งโดยใช้ท้องถิ่นเป็นฐาน ส่วนใหญ่ของประวัติศาสตร์ไทย คือ ประวัติความสัมพันธ์ระหว่างจีนและรัฐไทยในฐานะเจ้าอธิราชกับรัฐภายใต้ระบบบรรณาการ ดังนั้นเจียงจะนำเสนอระบบการปกครองที่จีนนำมาใช้ในรัฐไทยอย่างละเอียด¹

เจียงให้ความสนใจกับระบบการปกครองท้องถิ่นโดยเจ้าแผ่นดินและขุนนางข้าราชการ แต่ไม่ได้ตระหนักถึงอุดมการณ์ทางการเมืองที่พัฒนาขึ้นมาภายใต้ระบบศักดินาไทย เจียงเรียกเจ้าแผ่นดินว่า “เจ้าถิ่น” หรือ “หัวหน้า” เนื่องจากไม่ต้องการจะให้สับสนกับจักรพรรดิของจีน เพราะเจียงตกอยู่ภายใต้กรอบความคิดของ “อาณาจักรกลาง” ที่มี “โอรสแห่งสวรรค์” อยู่สูงสุด ดังนั้นเจียงจึงไม่สามารถเข้าใจสิทธิอำนาจของ “เจ้าแผ่นดินองค์เป็นเจ้ายู่อุดมหม่อม” อย่างที่ชาวไท้อาจเข้าใจได้

เจียงพยายามศึกษาระบบศักดินาไทยแต่ก็ยังไม่สามารถเข้าถึงรายละเอียดที่ถูกต้องชัดเจนได้ ระบบการควบคุมกำลังโดยการแบ่งเป็นเจ้าหมื่น เจ้าพัน และเจ้าร้อยแบบของล้านนาได้รับการพูดถึงอยู่บ้าง แต่ไม่มีการวิเคราะห์โดยละเอียด การกล่าวถึงชนชั้นปกครองยังมีลักษณะของการวิเคราะห์แบบสังคมนิยมคอมมิวนิสต์ กล่าวถึงการชุดรีดเอารัดเอาเปรียบและสภาพความเป็นอยู่ที่แตกต่างระหว่างชนชั้นปกครองกับไพร่²

¹เจียง อี้ เหลียง, ประวัติชนชาติไทย (กรุงเทพฯ สำนักนายกรัฐมนตรี, ๒๕๓๔), หน้า ๒๘-๕๓.

²เจียง อี้ เหลียง, อ้างแล้ว, หน้า ๑๐๐-๑๐๑.

ปัญหาเรื่องชื่อภาษาไทย ยังปรากฏอยู่เสมอในงานแปล เช่น คำว่า เจ้าเหอชื่อ ซึ่งหมายถึงเจ้าหัวสิบ เจ้าว้น หมายถึงเจ้าพัน ตลอดจนชื่อเมืองต่างๆที่จะต้องมีการตรวจสอบโดยผู้รู้ประวัติศาสตร์ไทยจริงๆ

งานศึกษาของเฉา เลิง จางและจาง หยวน ชิง เรื่อง *ชนชาติไทย* เป็นงานผสมประวัติศาสตร์เข้าไปในส่วนแรก กล่าวถึงกำเนิดหรือถิ่นเดิมของคนไทย ผู้เขียนยืนยันว่า “...ความจริงของสังคมชาติใดไม่สามารถจะแยกจากประวัติศาสตร์ของจีนได้...”¹ เป็นการยอมรับกรอบความคิดของนักวิชาการโดยรวมทั้งหมดที่ศึกษาประวัติศาสตร์ของกลุ่มชนต่างๆที่อยู่ภายใต้การปกครองของจีน หนังสือเล่มนี้เล่มนี้มีกลิ่นอายของสังคมนิยมคอมมิวนิสต์มากกว่าเล่มของเจียง อี้ เหลียง ทั้งทฤษฎีการวิเคราะห์และการแสดงออกซึ่งการต่อต้านอำนาจจักรวรรดินิยม

หัวข้อที่น่าสนใจ คือ ระบบการเมืองการปกครองในยุคศักดินา ผู้เขียนได้อธิบายถึงระบบการถือครองที่ดินโดยชนชั้นปกครองและชาวบ้าน การแบ่งประเภทของนาที่ถือครอง ตลอดจนการเสียภาษีและทำงานให้กับเจ้านายตามระบอบศักดินา² ระบบชนชั้นในสังคมและบทบาทหน้าที่ของคนแต่ละกลุ่ม ระบบบริหารราชการและองค์กรในการปกครอง ผู้เขียนได้ให้ข้อมูลที่น่าสนใจและมีลักษณะเป็นพื้นบ้านพื้นถิ่นมากกว่างานของเจียง อี้ เหลียง

งานของณัชชา เลหาศิรินาท, เรื่อง *การสลายตัวของรัฐแบบจารีตในลุ่มแม่น้ำโขงตอนกลาง สิบสองปันนา พ.ศ. ๒๓๖๙-๒๔๓๗* เป็นงานวิจัยในรูปวิทยานิพนธ์ระดับปริญญาโท นับได้ว่าเป็นงานศึกษาประวัติศาสตร์สิบสองปันนาเล่มแรกสุดในประเทศไทย ที่ใช้การวิจัยอย่างเป็นระบบ มีการรอบความคิดและมีโจทย์วิจัยที่ชัดเจน นับว่าเป็นงานไทยศึกษารุ่นบุกเบิก ก่อนหน้านี้ยังไม่มีวิทยานิพนธ์ในประเทศไทยที่ศึกษาเรื่องราวประวัติศาสตร์ไทนอกประเทศมาก่อน จึงควรยกย่องความอุตสาหะของผู้วิจัย ซึ่งต้องเผชิญกับปัญหาต่างๆหลายประการที่ทำให้ไม่สามารถทำวิจัยได้อย่างลึกซึ้งเท่าที่ควร

ผู้วิจัยได้ระบุวัตถุประสงค์ไว้ว่า ต้องการศึกษาดังการสลายตัวของรัฐแบบจารีตสิบสองพันนาในกลางพุทธศตวรรษที่ ๒๕ โดยพิจารณาถึงการขยายตัวเข้ามาแข่งขันการค้าและการเมืองของอังกฤษและฝรั่งเศส อันมีผลกระทบต่อลักษณะจารีตของสิบสองปันนา คือ จารีตความสัมพันธ์ของสิบสองปันนากับรัฐข้างเคียงและลักษณะจารีตบางประการในสิบสองปันนา ผลของการศึกษาผู้วิจัยพบว่า การสลายตัวของรัฐแบบจารีตของสิบสองปันนา มีผลมาจากการแข่งขันทางการค้า และการเมืองของอังกฤษและฝรั่งเศสทางตะวันตกเฉียงใต้ของจีน รวมทั้งการ

¹ เฉา เลิง จางและจางหยวนชิง, *ชนชาติไทย* (กรุงเทพ สำนักนายกรัฐมนตรี, ๒๕๓๐) , หน้า ๒.

² เฉา เลิงจางและจางหยวนชิง, *อ้างแล้ว*, หน้า ๑๘-๑๙.

ขยายอิทธิพลเข้ามาครอบครองสิบสองปันนาของจีน ซึ่งมีผลกระทบต่อการสลายตัวของรูปแบบจารีตของสิบสองปันนา

นักศึกษาศิบสองปันนาในช่วงระหว่างพ.ศ. ๒๓๖๙-๒๔๓๗ ซึ่งเป็นช่วงที่สิบสองปันนาเริ่มที่จะเปลี่ยนแปลงสถานภาพจากการเป็นรัฐกึ่งอิสระภายใต้การแทรกแซงทางการเมืองภายในของจีนและพม่า ไปสู่การตกอยู่ภายใต้การปกครองของจีนแต่ผู้เดียว แบ่งการศึกษาเป็นประเด็นใหญ่ ๒ ประเด็น คือ

๑. ช่วงพ.ศ. ๒๓๖๙-๒๓๙๒ ระยะที่จีนและพม่ายังมีอำนาจทางการเมืองในสิบสองปันนา เน้นการศึกษาบทบาทของจีนและพม่า

๒. ช่วงพ.ศ. ๒๓๙๓-๒๔๓๑ ระยะที่อำนาจของจีนและพม่าลดลง เนื่องจากการขยายอำนาจของตะวันตกและการแทรกแซงของฝรั่งเศสและไทย

๓. ช่วงพ.ศ. ๒๔๓๒-๒๔๓๗ ระยะที่อังกฤษและฝรั่งเศสเข้ามาแข่งขันทางการค้าเพื่อควบคุมการค้าในยูนนาน นำไปสู่การปักปันเขตแดนระหว่างทั้งสองประเทศและทำให้สิบสองปันนาตกอยู่ภายใต้การปกครองของจีน

การค้นคว้าและวิจัยใช้แนววิเคราะห์ทางประวัติศาสตร์ นำเสนอในรูปของการพรรณานาวิเคราะห์ โดยใช้ข้อมูลเอกสารชั้นต้นและชั้นรอง ผู้วิจัยได้ชี้แจงปัญหาข้อจำกัดเกี่ยวกับการใช้เอกสารวิจัย เนื่องจากข้อมูลเป็นจำนวนมากเป็นภาษาจีนและภาษาลื้อ ซึ่งผู้วิจัยไม่สามารถอ่านได้ มีการแปลเป็นภาษาไทยไม่มากนัก

ผู้ศึกษาเริ่มต้นการศึกษาด้วยการเสนอข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับสิบสองปันนาในบทแรก และเริ่มนำเอากรอบความคิดเกี่ยวกับรูปแบบจารีตของรอบเบิร์ต ไฮน์-เกลเดน ในบทความเรื่อง “แนวคิดเกี่ยวกับรัฐและสถาบันกษัตริย์ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้” แปลโดยศาสตราจารย์นิธิ เอียวศรีวงศ์ มาอธิบายและนำเอาลักษณะที่ผู้วิจัยคิดว่าเป็นลักษณะของระบบการปกครองสิบสองปันนามาใส่ลงในกรอบความคิดนั้นในบทที่สอง ส่วนบทที่สามนั้นเน้นการศึกษาถึงปัจจัยที่ทำให้สิบสองปันนาสูญเสียฐานะรัฐแบบจารีตและตกเป็นส่วนหนึ่งของจีน โดยกล่าวถึงสภาพการณ์ในจีน พม่าและนโยบายของฝรั่งเศสและอังกฤษทางด้านการค้าและการเมืองที่ทำให้สิบสองปันนาตกอยู่ภายใต้การปกครองของจีน

ปัญหาสำคัญที่สุดสำหรับงานศึกษาประวัติศาสตร์สิบสองปันนาของนรีชา คือ ข้อมูลแบ่งปัญหาเกี่ยวกับข้อมูลได้เป็น

¹รอบเบิร์ต ไฮน์-เกลเดน, “แนวคิดเกี่ยวกับรัฐและสถาบันกษัตริย์ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้” แปลโดย นิธิ เอียวศรีวงศ์ สังคมศาสตร์ ๖ (เมษายน-กันยายน ๒๕๒๕), หน้า ๑-๑๕.

๑. ในช่วงเวลาที่นักศึกษาศึกษานั้น ข้อมูลเกี่ยวกับประวัติศาสตร์สิบสองปันนาในประเทศไทยมีน้อยมาก

๒. ผู้วิจัยไม่สามารถเดินทางออกไปหาข้อมูลภาคสนามที่สิบสองปันนาได้เองเพราะเวลานั้น (พ.ศ. ๒๕๒๔-๒๕๒๖) ประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีนยังไม่เปิดประเทศอย่างเต็มที่

๓. ผู้วิจัยไม่สามารถอ่านเอกสารภาษาจีนและภาษาลื้อได้ นับเป็นอุปสรรคที่สำคัญมาก การขาดเอกสารทั้งสองภาษา ทำให้ผู้วิจัยมีโอกาสนำมาใช้เพียงเอกสารภาษาไทยและอังกฤษ ซึ่งไม่สามารถให้ข้อมูลที่ชัดเจนและถูกต้องได้

การศึกษาประวัติศาสตร์ของชนชาติใดโดยที่ผู้ศึกษาไม่สามารถอ่านหรือฟังภาษาของชนชาตินั้นได้ นับเป็นความล้มเหลวโดยสิ้นเชิงตั้งแต่ต้น การศึกษาประวัติศาสตร์สิบสองปันนาให้สมบูรณ์ ผู้ศึกษาพึงรู้ภาษาลื้อเป็นสำคัญ เพื่อจะสามารถอ่านเอกสารชั้นต้นซึ่งเป็นหลักในการศึกษาวิจัยระดับปริญญาโท หลังจากนั้นควรรู้ภาษาจีน พม่า ไทย อังกฤษและฝรั่งเศสไม่มากก็น้อย เพราะประเทศเหล่านี้ล้วนมีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กับสิบสองปันนาในแต่ละยุคสมัย แม้จะไม่จำเป็นต้องรู้ทุกภาษาที่กล่าวมาก็ตาม

เอกสารชั้นต้นที่นักศึกษาใช้ คือ เอกสารในห้องวชิรญาณ ซึ่งเป็นห้องเก็บเอกสารเก่าสมัยรัชกาลที่ ๓-๔ ในหอสมุดแห่งชาติ รายชื่อเอกสารที่ระบุไว้ในบรรณานุกรมนับว่ามีประโยชน์ที่ทำให้ทราบว่า มีเอกสารใดบ้างในห้องวชิรญาณ ซึ่งมีเป็นจำนวนมากพอสมควรเพราะเกี่ยวข้องกับการทำสงครามเชียงตุง ซึ่งฝ่ายกรุงเทพได้ทุ่มเทกำลังทัพและเสบียงอาหารไปมาก อย่างไรก็ตาม เอกสารชั้นต้นภาษาไทยที่มีอยู่ทั้งหมดนั้นไม่เพียงพอที่จะศึกษาประวัติศาสตร์การปกครองของสิบสองปันนาได้ จะศึกษาได้ก็เพียงความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับสิบสองปันนาในสมัยต้นรัตนโกสินทร์เป็นช่วงเวลาสั้นๆ และจำกัด. ในส่วนของเนื้อหาปรากฏว่านักศึกษาก็อ้างถึงเอกสารไทยจริงๆ น้อยมาก เพราะไม่เกี่ยวข้องกับหัวข้อที่ศึกษาแต่อย่างใด

เอกสารภาษาลื้อที่ปริวรรตแล้วและถูกใช้มากที่สุดมีเพียง ๒ ฉบับ คือ พงศาวดารเมืองเชียงรุ่ง^๑ และหนังสือพื้นเมืองเรื่องคำสิบสองพันนาเชียงรุ่งและเชื้อเครือเจ้าแผ่นดินแสนหวีฟ้า^๒ เอกสารทั้งสองเรื่องเป็นตำนานพื้นเมืองสิบสองปันนา ซึ่งมีลักษณะเหมือนกับตำนานของรัฐไททางเหนือ คือ เต็มไปด้วยยิทธิฤทธิ์ปาฏิหาริย์ต่างๆ และเป็นเรื่องราวของลำดับกษัตริย์มากกว่าจะสะท้อนถึงโครงสร้างทางการเมืองของรัฐ ที่จริงแล้วนักศึกษาก็ไม่ได้วิเคราะห์โครงสร้างทาง

^๑ เรณู วิชาติลปีย์ อรรถ. พงศาวดารเมืองเชียงรุ่ง เอกสารพิมพ์ดีด. เจ้าหม่อมมณีนาคา ประวัติของพระเจ้าแผ่นดินเมืองเชียงรุ่ง เอกสารพิมพ์ดีด.

^๒ เจ้าหน่อคำสีหมื่นนาเมืองแซ. หนังสือพื้นเมืองเรื่องคำสิบสองพันนาเชียงรุ่งและเชื้อเครือเจ้าแผ่นดินแสนหวีฟ้า เอกสารพิมพ์ดีด.

การเมืองของสิบสองปันนาออกมาให้เห็นชัด นอกจากการเน้นความเป็นรัฐแบบจารีตซึ่งได้ครอบความคิดมาจากไฮน์-เกลเดน

หัวข้อการศึกษาของณัฏฐาเป็นหัวข้อที่ต้องเน้นประวัติศาสตร์การเมืองของสิบสองปันนาโดยตรง แต่ปรากฏว่าผู้ศึกษาไม่ได้แสดงให้เห็นพัฒนาการทางการเมืองของรัฐนี้แต่อย่างใด มีการกำหนดกรอบความคิดเอาไว้ว่า สิบสองปันนาเป็นรัฐแบบจารีตเหมือนรัฐอื่นๆในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ภาคพื้นทวีป ซึ่งมีลักษณะเด่นอยู่ที่การจัดรูปแบบรัฐที่ได้รับอิทธิพลจากแนวคิดทางศาสนา เช่น ศาสนาพราหมณ์ พุทธมหายาน พุทธนิกายาน หรืออิสลาม เป็นรัฐที่มีอำนาจรัฐและอาณาเขตไม่แน่นอนขึ้นอยู่กับปัจจัยต่างๆ เช่น บุคลิกภาพและการควบคุมกำลังคนของกษัตริย์ จะสังเกตว่าณัฏฐาจะใช้อาณาจักรอยุธยาเป็นตัวอย่างอยู่เสมอ ทั้งที่อยุธยาและสิบสองปันนานั้นมีความแตกต่างกันในประเด็นที่สำคัญๆอยู่หลายประเด็น ที่สำคัญ คือ สิบสองปันนาหรือแม้กระทั่งรัฐที่อยู่ใต้ลงมาจากสิบสองปันนาอย่างล้านนานั้นมีการติดต่อหรือได้รับอิทธิพลอันดูจากอาณาจักรเขมรน้อยกว่าอยุธยาอย่างมาก อิทธิพลของฮินดูในการจัดรูปแบบของรัฐที่เน้นตัวเลข ๔ หรือ ๑๒ ก็ยังไม่มีเหตุผลหนักแน่นพอที่จะพิสูจน์ได้ แนวคิดของทศพิธราชธรรมของสิบสองปันนานั้นต่างจากของอยุธยา

การที่ณัฏฐาผูกติดการวิเคราะห์อยู่ในกรอบทฤษฎีของไฮน์-เกลเดน ทำให้แนวคิดที่สำคัญอย่างยิ่ง คือ การนับถือผีซึ่งเป็นรากฐานของสังคมและวัฒนธรรมสิบสองปันนาไม่ได้รับความสนใจเท่าที่ควร เพราะผู้ศึกษาไม่ได้ศึกษาจากข้อมูลเพื่อนำไปสู่ข้อสรุปวิเคราะห์ แต่ใช้วิธีเลือกหาข้อมูลมาพิสูจน์ทฤษฎี ซึ่งเป็นวิธีการที่ไม่เหมาะสมในการศึกษาประวัติศาสตร์ ดังนั้นจึงจะเห็นว่าผู้ศึกษาต้องใช้ความพยายามอย่างมากเพื่อจะหาข้อมูลมาพิสูจน์ความเป็นรัฐแบบจารีตของสิบสองปันนาให้ได้

การอธิบายถึงโครงสร้างการปกครองยังไม่สมบูรณ์ครบถ้วน เป็นเพียงการบรรยายตามข้อมูลที่มีอยู่อย่างจำกัด ไม่มีการวิเคราะห์ ไม่ได้ตอบคำถามโดยใช้เหตุผลที่ชัดเจน และมีข้อผิดพลาดอยู่หลายแห่ง ณัฏฐาให้ความสำคัญอยู่เฉพาะการเมืองที่ศูนย์กลาง ไม่ได้ให้ความสำคัญกับการเมืองท้องถิ่นในระดับเมืองหรือหมู่บ้าน ซึ่งเป็นรากฐานของโครงสร้างการเมืองที่สำคัญยิ่งของสิบสองปันนาและทำให้สิบสองปันนาต่างจากรัฐไทยอื่นๆ โดยเฉพาะในเรื่องของระบบการควบคุมกำลังคน ซึ่งควรมีการศึกษาวิเคราะห์อย่างละเอียดเพื่อจะสามารถตอบคำถามเกี่ยวกับโครงสร้างการปกครองของสิบสองปันนาได้ชัดเจน ณัฏฐากล่าวถึงการแบ่งกลุ่มประชาชนในสังคมเป็น ๒ กลุ่ม คือ ไตเมืองและคนเรือนเจ้า อธิบายถึงบทบาทหน้าที่แต่ไม่ได้อธิบายถึงสิทธิอำนาจของคนเหล่านั้น ประเด็นที่สำคัญคือ ระบบพ่อลำนันไม่ได้วิเคราะห์ หรือแม้แต่ให้ข้อมูลที่สมบูรณ์ ทั้งๆที่ระบบพ่อลำนันเป็นระบบการควบคุมกำลังคนที่สำคัญมาก

ในประเด็นฐานะของกษัตริย์ก็เช่นเดียวกัน รัชชาถูกครอบงำโดยแนวคิดเทวราชแบบของอยุธยา จึงเข้าใจผิดในเรื่องฐานะของกษัตริย์ เอกสารของสิบสองปันนากล่าวถึงการรดน้ำพุทธาภิเษก¹ สำหรับเจ้าแผ่นดิน “ฮับเม็ง” หรือครองราชย์ ซึ่งชี้ให้เห็นว่าสิบสองปันนานั้นได้รับอิทธิพลของพุทธศาสนาเป็นสำคัญ แม้แต่พิธีถือน้ำสาบานหรือที่เรียกว่า “พิธีขำมน้ำสัจจา” ก็ทำให้วัดต่อหน้า “แก้วทั้งสาม”² แม้จะมีการกล่าวถึงชื่อเทวดาต่างๆของลัทธิฮินดู แต่แนวคิดพุทธศาสนาก็ดูมีความสำคัญอย่างมาก

รัชชามีส่วนถูกอยู่บ้างที่ประเมินว่าบทบาทของพุทธศาสนาในการรับรองอำนาจหรือสิทธิธรรมของเจ้าแผ่นดินสิบสองปันนานั้นมีน้อย เพราะ “...สิทธิธรรมของเจ้าแผ่นดินของสิบสองปันนาขึ้นอยู่กับกรวยยอมรับจากจีนและพม่ามากกว่า...”³ ส่งผลให้เจ้าแผ่นดินสิบสองปันนาไม่สนับสนุนพุทธศาสนาเท่าที่ควร แต่ข้อสรุปนี้ยังไม่ถูกทั้งหมด เพราะสิบสองปันนาเคยต่อต้านบุคคลที่จีนและพม่าแต่งตั้งมาหลายครั้ง จนทำให้เกิดเป็นสงครามกลางเมือง และการที่พุทธศาสนาไม่เจริญรุ่งเรืองเท่ารัฐไทยอื่นๆ เช่น ล้านนา หรือ เชียงตุงนั้น อาจจะเกิดจากความเชื่อถือผีซึ่งเป็นความเชื่อดั้งเดิมของสิบสองปันนายังฝังรากลึกในหมู่ประชาชนก็เป็นได้

ส่วนสำคัญที่สุดของงานศึกษานี้ คือ การศึกษาถึงการสลายตัวของสิบสองปันนาในฐานะรัฐแบบจารีต รัชชาเน้นความสำคัญของปัจจัยภายนอกมาก จนละเลยปัจจัยภายใน การขยายตัวของอังกฤษและฝรั่งเศสในเขตตะวันตกเฉียงใต้ของจีนถูกมองว่าเป็นปัจจัยสำคัญที่ “...ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงภายในเมืองต่างในบริเวณนี้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งสิบสองปันนา...”⁴ รัชชาอธิบายถึงการขยายตัวของตะวันตกในจีนและพม่า การเสื่อมอำนาจของจีนและพม่า ตลอดจนการเข้ามาแทรกแซงกิจการภายในของสิบสองปันนาโดยไทยและเชียงตุงมากเกินไป โดยที่ไม่ได้พยายามแสดงให้เห็นว่าอย่างชัดเจนว่า กรณีต่างๆดังกล่าวมีความเกี่ยวข้องกันอย่างไรกับความเสื่อมของสภาพรัฐแบบจารีตของสิบสองปันนา รัชชาไม่ได้วิเคราะห์ถึงปัญหาความวุ่นวายทางการเมืองภายในของสิบสองปันนาที่ชักนำให้จีนเข้ามาแทรกแซงจนมีข้าราชการจีนพร้อมกองทหารเข้ามาประจำอยู่ที่เชียงรุ่ง ประเด็นนี้น่าจะมีความสำคัญเท่าเทียมกับปัญหาจักรวรรดินิยมจากภายนอก

ข้อจำกัดในเรื่องข้อมูลทำให้ประเด็นการวิเคราะห์หลายประเด็นยังไม่ชัดเจน เช่น

¹ เอกสารหมวดที่ ๒ หมายเลข ๒.๓๑ คำวาทมน้ำพุทธาเจ้าแผ่นดิน

² เอกสารหมวดที่ ๒ หมายเลข ๒.๗ ยึดกองฮับพอล้าม

³ รัชชา เลขาภิรนาถ, อ้างแล้ว, หน้า ๕๗.

⁴ รัชชา เลขาภิรนาถ, อ้างแล้ว, หน้า ๖๒.

๑. ข้อสรุปว่าการจัดรูปแบบของรัฐสิบสองปันนานั้น "...อาศัยแนวคิดจากการจัดระบบโลกภูมิในพุทธศาสนาเช่นกัน แต่มีอิทธิพลของการจัดรูปแบบรัฐของจีนปะปนอยู่ด้วย"¹ ฌัชชาไม่ได้ขยายความถึงอิทธิพลของจีนต่อการจัดรูปแบบรัฐของสิบสองปันนาแต่อย่างใด และแม้จะพยายามอธิบายถึงการจัดระบบโลกภูมิในพุทธศาสนา แต่ก็ไม่ได้ชัดเจนพอที่จะสรุปว่าสิบสองปันนาได้รับอิทธิพลจากพุทธศาสนาในประเด็นนั้นเหมือนกับรัฐอื่นๆในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้
๒. การตีความว่าการตั้งสิบสองปันนาหรือจัดแบ่งปันนาเป็นคตินิยมจำนวนเลข๑๒ของจีน ตั้งแต่สมัยราชวงศ์โจวก็ยังขาดเหตุผลที่มีน้ำหนัก เพราะการจัดตั้งเป็นสิบสองปันนานั้นเริ่มในสมัยเจ้าอินเมืองซึ่งเป็นสมัยที่พม่าเข้ามาเป็นเจ้าอธิราชของสิบสองปันนาด้วยกัน² และในสมัยนี้ อิทธิพลของจีนลดลงเนื่องจากพม่าเข้ามาแทรกแซงในสิบสองปันนามากขึ้น จนมีคำกล่าวที่ว่า "ซอเป็นพ่อ ม่านเป็นแม่" หากเป็นอิทธิพลของจีนก็น่าที่จะมีมาตั้งแต่ก่อนหน้านี้นี้ หรืออย่างน้อยตั้งแต่สมัยราชวงศ์หยวนที่จีนขยายอำนาจลงมาทางใต้และทำให้สิบสองปันนาเป็นเมืองขึ้นของจีนอย่างเป็นทางการ
๓. ในการอธิบายถึงระบบบริหารราชการมีการระบุชื่อตำแหน่งและบทบาทหน้าที่ผิดพลาด³ การศึกษาระบบบริหารราชการของสิบสองปันนาจะทำให้ฌัชชาสามารถวิเคราะห์โครงสร้างของรัฐสิบสองปันนาได้อย่างดี แต่เนื่องจากได้ข้อมูลจากแหล่งเดียว ทำให้ไม่สามารถเปรียบเทียบหรือประเมินความน่าเชื่อถือตลอดจนตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลได้
๔. ในหลายๆแห่งฌัชชายกตัวอย่างที่ไม่เกี่ยวข้องกับเนื้อหาที่ศึกษาโดยตรง เช่น การใช้ตัวอย่างของอยุธยาหรือเชียงใหม่ เนื่องจากไม่มีข้อมูลของสิบสองปันนาโดยตรง เช่น การกล่าวถึงพิธีถือน้ำสาบาน โดยอ้างถึงหนังสือโองการแช่งน้ำของจิตร ภูมิศักดิ์ เป็นต้น
๕. ความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับสิบสองปันนาที่จำกัด ทำให้ผู้ศึกษาตีความภาษาที่ไม่ยากนักผิดพลาด ตัวอย่างเช่น "น้ำถึงไหนเป็นไท ไฟถึงไหนเป็นข้า"⁴ ข้อความนี้ไม่ได้หมายถึงความเดือดร้อนของเล็กน้อยอย่างที่ระบุไว้ แต่หมายถึงการแบ่งเขตการตั้งถิ่นฐานระหว่างชาวลื้อกับกลุ่มมอญ-เขมร ซึ่งชาวลื้อเรียกว่า ข้า พวกลื้อจะอยู่ที่ราบลุ่ม ในขณะที่กลุ่มมอญ-เขมรอยู่บนที่สูง
๖. ประเด็นของความเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจที่เกิดจากการขยายตัวทางการค้าของชาติตะวันตกในจีนและพม่า ทำให้คนจีนอพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานในสิบสองปันนามากขึ้น มีผลต่อระบบการปกครองแบบจารีตของสิบสองปันนา ทำให้หลายตัวไปอย่างช้าๆในบางท้องที่เช่น อี้งู และอื๋อง หรือที่เมืองจี้ซึ่งเจ้าเมืองให้ผลตอบแทนแก่ข้าราชการจีนที่เข้ามารับราชการเป็นนา

¹ ฌัชชา เลหาศิรินาท, อ้างแล้ว, หน้า ๓๒.

² เรณู วิชาศิลป์, อ้างแล้ว, หน้า

³ ฌัชชา เลหาศิรินาท, อ้างแล้ว, หน้า ๓๖-๓๗.

⁴ เฟิงอ้าง, หน้า ๔๕.

ประจำตำแหน่งเช่นเดียวกับข้าราชการลื้อ ยังมีข้อคลุมเครืออยู่เพราะดินแดนสิบสองปันนาส่วนใหญ่ก็ยังอยู่ในสภาพเศรษฐกิจแบบยังชีพมาจนถึงสงครามโลกครั้งที่ ๒

งานร่นบุกเบิกของนักศึกษาไม่ประสบความสำเร็จในการสร้างองค์ความรู้ที่ถูกต้อง สมบูรณ์เกี่ยวกับรัฐสิบสองปันนาเพราะขาดข้อมูลที่จำเป็นอีกมาก อีกทั้งการนำเอากรอบความคิดของรัฐแบบจารีตเข้ามาวางไว้เพื่อเก็บข้อมูลที่เกี่ยวข้องมาได้นั้น ทำให้เกิดความจำกัดในการวิเคราะห์และตีความ เพราะสิ่งที่นักชาทำได้คือ การพิสูจน์ทฤษฎีรัฐแบบจารีตของไฮน์ เกลเดิน โดยใช้กรณีของสิบสองปันนาเท่านั้น

งานของหวัง จี้ หมิน เรื่อง ความสัมพันธ์ระหว่างเมืองเซอหลี่กับเมืองปาไปซีฟูในพุทธศตวรรษที่ ๑๙ มุ่งศึกษาถึงพัฒนาการของความสัมพันธ์ระหว่างเมืองเซอหลี่กับเมืองปาไปซีฟู จากการศึกษาพบว่า ความสัมพันธ์ของทั้งสองรัฐก่อนพญามังรายตั้งเมืองเชียงใหม่ในปีพ.ศ. ๑๘๓๙ อยู่ในลักษณะเครือญาติ มีการรวมตัวกันเป็นพันธมิตรทางการทหาร ส่งลูกหลานออกไปปกครองเมืองต่างๆ มีการแต่งงานระหว่างชนชั้นปกครองและมีระบบการเมืองการปกครองที่คล้ายคลึงกัน เมื่อจีนราชวงศ์หยวนขยายอำนาจเข้ามาทำให้รูปแบบความสัมพันธ์แบบเครือญาตินั้นเปลี่ยนไปเป็นความสัมพันธ์แบบสามเส้าระหว่างเซอหลี่ ปาไปซีฟูและจีนราชวงศ์หยวนซึ่งต่างพยายามรักษาผลประโยชน์ของตนเอง ผลของการแทรกแซงของจีนทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างเซอหลี่กับปาไปซีฟูค่อยลดน้อยลงในปลายพุทธศตวรรษที่ ๑๙

ผู้ศึกษาได้ใช้ประโยชน์จากเอกสารจีนอย่างมากมาอย่างที่ไม่เคยได้มีผู้ใดได้ใช้มาก่อน โดยได้ใช้เอกสารราชการจีนร่วมสมัย เอกสารราชการที่เขียนก่อนและหลังพุทธศตวรรษที่ ๑๙ บันทึกส่วนตัวของบุคคลต่างๆ งานค้นคว้าที่เขียนเป็นภาษาจีน นอกจากนี้ยังให้ความสนใจเอกสารภาษาพื้นเมืองทั้งภาษายวนและภาษาลื้อ

ในงานของหวัง จี้ หมินมีประเด็นที่น่าสนใจหลายประเด็น เช่น

๑. หวัง จี้ หมิน เชื่อว่าพญาเจืองปฐมกษัตริย์ของเซอหลี่และเป็นบุคคลคนเดียวกับท้าวฮุ่นเจืองหรือพญาเจืองในตำนานของล้านนา นำไปสู่ข้อสรุปที่ว่าพญาเจืองนั้นเป็นบรรพบุรุษของกษัตริย์ปาไปซีฟูหรือล้านนาหรือเชียงใหม่ด้วย ทำให้เน้นความสัมพันธ์แบบเครือญาติเป็นพื้นฐานในการศึกษาวิเคราะห์
๒. หวัง จี้ หมินไม่สนใจพัฒนาการของรัฐก่อนสมัยพญาเจือง
๓. ให้ความสำคัญกับวัฒนธรรมของน่านเจ้าและจีนว่าเป็นวัฒนธรรมที่สูงกว่าเซอหลี่ และ เน้นว่าปาไปซีฟูรับวัฒนธรรมความเจริญแบบจีนผ่านเซอหลี่
๔. ระบบศักดินาของล้านนาหรือปาไปซีฟู ซึ่งมีพื้นฐานจากการรวมกลุ่มหรือจัดแบ่งกลุ่มกำลังคนตั้งแต่สิบคน ตั้งเป็นหัวสิบ เป็นระบบการควบคุมกำลังคนของเซอหลี่ที่รับสืบทอดมาจากจีน พญามังรายเป็นผู้เริ่มใช้เพื่อควบคุมกำลังคนและรักษาอำนาจของพระองค์

๕. ปาไปซีฟู หรือ เชียงแสน ได้อาศัยเส้นทางคมนาคมที่แผ่กระจายในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ตอนบน ทำการค้าขายกับบ้านเมืองรอบๆ เพื่อนำภาษีรายได้เข้าสู่ศูนย์กลาง มีการค้าขายโดยตรงกับญวนนาน สินค้าสำคัญคือ สินค้าจากป่า ทำให้มีฐานะทางเศรษฐกิจดีขยายเมืองให้กว้างขวางใหญ่โต

๖. เซอหลี่มีความใกล้ชิดกับจีน ทำให้ได้รับวัฒนธรรมและความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีจากนานเจ้าและจีนตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ ๑๒ อิทธิพลทางวัฒนธรรมและเทคโนโลยีทางเศรษฐกิจของราชวงศ์ถังมีผลต่อโครงสร้างทางการเมืองและรากฐานทางเศรษฐกิจของเซอหลี่ทำให้เซอหลี่เจริญก้าวหน้ากว่ารัฐไทอื่นๆ เช่น ปาไปซีฟู ลาว และแกว

๗. พญาเจืองเริ่มรวบรวมรัฐไทตั้งแต่พ.ศ. ๑๗๓๓ รวมปาไปซีฟู เมืองลาว เมืองแกวและเมืองฉานสร้างระบบเครือญาติ โดยการส่งลูกออกไปปกครองเมืองต่างๆ

๘. ความสัมพันธ์ที่เกิดจากการแต่งงานทำให้มีความรับผิดชอบซึ่งกันและกัน เกิดความผูกพันแบบเครือญาติที่สนิทสนม สถาปนามิคาสตร์ที่มีลักษณะคล้ายคลึงกันมีเส้นทางการคมนาคมริมฝั่งแม่น้ำโขงทำให้มีความสะดวกในการติดต่อสัมพันธ์กัน

๙. เซอหลี่มีพัฒนาการทางเทคโนโลยีสูงกว่าปาไปซีฟู เช่น การใช้เครื่องมือเหล็ก เครื่องทอผ้า ความสัมพันธ์ระหว่างสองรัฐทำให้ปาไปซีฟูรับความก้าวหน้าจากเซอหลี่ เซอหลี่สมัยท้าวรุ่งแก่นชายส่งบรรณาการ อาทิ ม้า ควาย เครื่องมือเหล็ก ซึ่งล้วนแต่เป็นเครื่องใช้ในการผลิต มาให้ปาไปซีฟู นางเทพคำชายเป็นผู้นำเทคโนโลยีการทอผ้าไปให้ปาไปซีฟู เทคโนโลยีทอผ้าของเซอหลี่ก้าวหน้ากว่ารัฐไทอื่นๆ เพราะรับจากนานเจ้าและจีนสมัยราชวงศ์ถัง

๑๐. หวังให้ข้อสรุปที่ต่างกัน^๒ เมื่อกล่าวว่าการที่ราชวงศ์หยวนของจีนได้ยึดครองนานเจ้าและเซอหลี่สร้างความตระหนักให้แก่พญามังราย ทำให้ไม่สามารถจะดำเนินความสัมพันธ์กับเซอหลี่ได้ มังรายจึงพยายามขยายอำนาจไปยังลุ่มน้ำปิง สร้างเมืองเชียงใหม่เพื่อลดอำนาจของเชียงแสนในปีพ.ศ. ๑๘๓๙ เพื่อเป็นที่ยึดมั่นทางการค้าและศูนย์กลางการปกครอง ในหน้าต่อมานักประวัติศาสตร์กล่าวว่า การขยายตัวของพญามังรายเข้าสู่ลุ่มน้ำปิงนั้นไม่ได้เนื่องจากความหวาดกลัวกองทัพมองโกลที่มายึดครองเซอหลี่ เพราะรู้อยู่แล้วว่ามองโกลจะไม่ขยายอำนาจลงมามากกว่านั้น "...เพียงแค่พยายามควบคุมพรมแดนของหนานเจ้าและเมืองเซอหลี่ให้เชื่อมต่อกับตอนเหนือของพม่าและแคว้นแคว้นเมืองแกวของเวียตนามเป็นแนวเดียวกัน ราชวงศ์หยวนจึงถือว่าบริเวณดังกล่าวเป็นดินแดนที่ตกทอดจากราชวงศ์ซ่งได้จีน..."^๓ เป้าหมายของราชวงศ์หยวน คือ การรักษาความสงบ

^๑ หวัง จี้ หมิน, "ความสัมพันธ์ระหว่างเมืองเซอหลี่กับเมืองปาไปซีฟู" วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต, ภาควิชาประวัติศาสตร์, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๑, หน้า ๖๓

^๒ หวัง จี้ หมิน, อ้างแล้ว, หน้า ๗๖๗

^๓ หวัง จี้ หมิน, อ้างแล้ว, หน้า ๗๒.

เรียบร้อยภายในพรมแดนของตน ยังไม่มีกำลังเพียงพอที่จะขยายอำนาจไปยังดินแดนใหม่นอกเขตยูนนาน สถานการณ์นี้ทำให้พญามังรายสามารถขยายอำนาจในภาคเหนือโดยไม่ได้รับการรบกวนจากราชวงศ์หยวนของจีนแต่อย่างใดเป็นเวลานานพอสมควร

๑๑. พญามังรายยกกองทัพบุกเข้าไปในเซอหลี่ พ.ศ. ๑๘๓๙ แต่ถูกกองทัพมองโกลตีได้กลับมาปรากฏในตำนานเมืองเชียงตุงด้วย ทำให้จีนเริ่มเพ่งเล็งความสนใจมาที่ปาไปชีฟูด้วย ปฏิบัติการทางทหารของมังรายสืบมาจนถึง พ.ศ. ๑๘๔๐ และ ๑๘๔๒ จนกระทั่ง พ.ศ. ๑๘๔๔ จึงส่งกองทัพใหญ่มาหมายจะปราบปรามแต่ไม่สำเร็จ อย่างไรก็ตามกองทัพของยูนนานยังคงทำการสู้รบกับปาไปชีฟูอยู่จนถึง พ.ศ. ๑๘๕๔ ฝ่ายปาไปชีฟูขยายอำนาจเข้ามามากขึ้นโดยได้รับการสนับสนุนจากเซอหลี่ แต่การสวรรคตของพญามังรายใน พ.ศ. ๑๘๕๕ ทำให้ปาไปชีฟูหยุดการต่อต้านอำนาจจีน พญารัษฎสงครามยอมส่งเครื่องราชบรรณาการไปให้จีน¹

๑๒. การที่พญารัษฎสงครามไปประทับที่เชียงรายเนื่องจากต้องการขยายกิจกรรมติดต่อสัมพันธ์กับราชวงศ์หยวนจีน พ.ศ. ๑๘๕๖ ทูตจีนมาเชียงราย ที่เซอหลี่จีนตั้งสำนักควบคุมกิจกรรมทหารและพลเรือน พ.ศ. ๑๘๖๘ ตั้งสำนักงานปลอบโยนที่เชียงราย พ.ศ. ๑๘๖๙ หวังสินนิษฐานว่า การที่กษัตริย์ล้านนาตั้งศูนย์อำนาจอยู่ที่เชียงรายและเชียงแสนเพราะสัมพันธ์กับสำนักปลอบโยนของราชวงศ์หยวน² และต้องการลวงจีนไม่ให้สนใจเชียงใหม่ซึ่งไม่น่าจะถูกต้อง

๑๓. จีนตั้งแต่สมัยราชวงศ์หยวนถือว่าปาไปชีฟูเป็นจุดยุทธศาสตร์สำคัญจุดหนึ่ง จึงให้ความสำคัญกับสำนักงานปลอบโยนในที่ราบลุ่มเชียงราย ซึ่งเป็นด่านหน้าที่เมืองปาไปชีฟูจะติดต่อกับภาคใต้ของจีน ด้วยความเชื่อว่าถ้าควบคุมจุดยุทธศาสตร์นี้ได้ จะนำมาซึ่งความสงบเรียบร้อยในยูนนาน

งานศึกษาของหวังจิ้นมินเป็นงานแรกและงานเดียวที่ใช้เอกสารจีนอย่างเต็มที่ นำไปสู่ข้อสรุปที่น่าสนใจและข้อมูลใหม่ในประวัติศาสตร์ล้านนา เช่น บทบาททางการเมืองการทหารของพญามังราย นโยบายในการขยายอำนาจทางเหนือของล้านนา นโยบายของจีนต่อล้านนา จุดอ่อนของหวังจิ้นมิน คือ ใช้ข้อมูลท้องถิ่นน้อยและมีการตีความผิดพลาด ไม่พยายามที่จะกำหนดชื่อต่างๆ ให้ถูกต้องโดยเทียบเคียงจากข้อมูลไทหรือไทย ใช้เอกสารลือจำกัด เฉพาะหนังสือบ้านเมืองลือ ซึ่งหลี่ฟู่อี้แปลเป็นภาษาจีน ตำนานราชวงศ์ต่างๆ ภายหลังจากพญาเจือง และตำหรับไทลื้อ ซึ่งเหมือนกับมังรายศาสตร์

งานศึกษาประวัติศาสตร์ไทในจีนขยายตัวในแวดวงวิชาการนานาชาติ เมื่อมีการนำเสนอผลงานของนักวิชาการจีน ไทย และชาติตะวันตกในการประชุมนานาชาติไทศึกษา แสดงให้

¹ หวัง จี้ หมิน, อ้างแล้ว, หน้า ๘๐.

² หวัง จี้ หมิน, อ้างแล้ว, หน้า ๘๔-๘๕.

เห็นความตื่นตัวในการศึกษาประวัติศาสตร์ไทยหรือหัวข้อที่ใกล้เคียงมากขึ้น ที่น่าสนใจคือการมีส่วนร่วมของนักวิชาการจีนในการนำเสนองานศึกษาประวัติศาสตร์ไทยในประเทศของตนเอง ซึ่งจะมีการนำเสนอองค์ความรู้ใหม่ๆ ที่แตกต่างออกไป เนื่องจากนักวิชาการจีนสามารถเข้าถึงข้อมูลของจีนได้สะดวกกว่านักวิชาการต่างประเทศ จีนเพิ่งเปิดประเทศให้นักวิชาการต่างชาติได้เข้าศึกษาเรื่องราวภายในประเทศจีนและนักวิชาการจีนเองก็เพิ่งได้เปิดตัวสู่วงวิชาการนานาชาติไม่นานมานี้เอง งานเขียนที่นักวิชาการจีนเขียนแบบครอบคลุมหรือลึกซึ้งมักเป็นภาษาจีน ซึ่งนักวิชาการต่างประเทศน้อยรายที่จะสามารถอ่านได้ ดังนั้นงานของนักวิชาการจีนที่เผยแพร่ในปัจจุบันจึงมักเป็นงานบทความที่น่าสนใจเป็นภาษาอังกฤษ หรือบางครั้งเป็นภาษาไทยเพราะมีนักวิชาการจีนจำนวนหนึ่งที่รู้ภาษาไทยเป็นอย่างดี

ตัวอย่างบทความที่น่าสนใจในการประชุมนานาชาติไทยศึกษา

ปี	รายชื่อบทความ	ชื่อบทความ
๑๙๘๗	The Ancient Culture of the Tai People: the Impact of the Hua Xia Culture and Its Implication	Cheach Yan Chong
	Tai Lue Historical Relation with China and the Shaping of the Sipsong Panna Political System	Jacques Lemoine
๑๙๙๐	The Form and the Feature of Par-Xi-Dai People in Xi-Shuang-Ban-Na	Li Jia Liu Ci
	A Research on the Baiyue Culture in the Light of Archoeological Material of Thailand	Liu Yan
	South-Spreading Buddhism and Traditonal Culture of the Dais	Ma Yao
	A Brief History of the Nationality Dai in Yunnan	Pan Qixu
	The Historical and Cultural Relations between the Zhuang, the Lao and the Thai in the Light of Linguistics	Sahai Sachchidanand
	Remoulding of Soul: Investigation into a Tai Belief System	Ruthjaporn Prachadetsuwat
	The Influence of Christianity on Tai Ya in Chiang Rai Province	Shan Wen
	Royal Families of Nanzhao Kingdom are Forefathers of the Bai	Shen Jinfang
	Term Zhao and the Theories in Relation to It	Wang Yizhi
	The Origin of the Dai Nationality	Xiang Yueping
	Fertility Culture and Population Development Among the Dai	Zhang Gongjin
	Agricultural Sacrifice and Village Culture of Dai People	Zhang Xiaohui and others
	Exploration in the Laws of the Dai Nationality in West Yunnan	Zhao Hongyun, Ke Yuanxiuo
	On the Relationships between Dehong Dai and Ahom Dai	Zhao Xiaoniu
	The Symbolic Significance of Rice in Dai Mao Culture	Ai Wenglong
	An Elementary Introduction to Festivals of Dai Nationality	Amara Prasithrathsint
	A Compatative Study of the Thai and Zhuang Kinship Systems	Amphay Dore
	Did the Tai People Contribute to the Foundation of the Nan Zhao Kingdom?	Cham Wad
	The Dai's Free Love Custom and Marriage	Cheach Yanchong
	More Thought on the Ancient Culture of the Tai People: the Impact of the Huaxia Culture on It, and Its Implications	Chen Jiangming
	The Dai's Primitive Taboos as a Mosaic	Cheng Ruiyao
	On Tattoo of the Dai Nationality	

ปี	รายชื่อบทความ	ชื่อผู้เขียน
๑๙๙๐	The Social and Economic Development of the Dai Community in Dehong Prefecture Since the Founding of the People's Republic of China	Dao Anju
	The Magical Fluent Imagination, the Wonderful Philosophy: About the Ideology of Aluan Stories of Dai People and Their Relationship of Ancient Culture	Dao Chenghua
	Aesthetic Standards and Life Customs of the Dai People	Dao Guodong
	Some Continuities in the Communication of Hierarchy in Tai (Dai) and Non-Tai (Akha-Hani) Groups	Deborah E. Tooker
	The Wisdom of Tai Farmers: Contemporary Efforts for Cultural Reproduction	Ekavidya Na Thalang
	On the Change of the Land Ownership of the Dai Manors in Xishuangbanna	He Yaohua
	Buddhism and Ethnicity among the Tai Lue in the Sipsongpanna	Heather Peters
	The Nanzhao's Culture in Architectural and Its Comparison to the Architectural Style of the Dai Nationality	Hu Hua Sheng
	A Research on Ancient 'Siam-Dai' Kingdoms	Huang Huikun
	The Dai of China	Jean Berlis
	Power Division Model of Muang Polity of Tai Lue	Kato Kumiko
	From Oppostion to Syncretism: A Preliminary Analysis of Tai Lue Religion	Tan Leshan

จะเห็นได้ว่าบทความทางวิชาการที่น่าเสนอในที่ประชุมนานาชาติไทยศึกษานั้น จะมีบทความเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ไทยหรือบทความทางมานุษยวิทยาเชิงประวัติศาสตร์มากที่สุดในการประชุมนานาชาติไทยศึกษาครั้งที่ ๔ ซึ่งจัดที่นครคุนหมิง ประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีน ในปี พ.ศ.๒๕๓๓ ผู้นำเสนอเป็นนักวิชาการจีนเป็นส่วนใหญ่ ประเด็นที่น่าเสนอมีทั้ง ประเด็นเจาะลึกเฉพาะหัวข้อ เช่น Zhang Gongjin เกี่ยวกับพิธีกรรมการเพาะปลูก ของCheng Ruiju เกี่ยวกับการสัก ประเด็นทั่วไป เช่น บทความของMa Yaoเป็นประวัติความเป็นมาของคนไทโดยทั่วไป และบทความของLui Yen เรื่องการขยายตัวของพุทธศาสนา เป็นต้น ส่วนใหญ่เป็นงานนำเสนอเบื้องต้น ยังไม่เจาะลึกมาก มีงานเชิงวิเคราะห์อยู่บ้างเช่น บทความของTan Leshan เกี่ยวกับศาสนาของชาวลื้อมีแนวทางการศึกษาที่ต่างจากของ Lui Yen ที่เน้นเสนอข้อเท็จจริง

ประวัติศาสตร์ไทอาหม

งานเขียนทางประวัติศาสตร์ที่เก่าแก่ที่สุดเกี่ยวกับคนไทยเริ่มจากการศึกษาคนไทยในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของอินเดีย ชาวอาหมในแคว้นอัสสัมซึ่งแยกออกจากกลุ่มไทอื่นๆ อพยพออกจากหุบเขาอุกกองทางเหนือสุดของพม่าติดต่อกับตะวันตกของอัสสัม ในราวคริสต์ศตวรรษที่ ๑๓ ได้มาตั้งหลักแหล่งขยายอำนาจจนสามารถก่อตั้งราชวงศ์ของตนได้ ตั้งชื่อเมืองของตนว่า เมือง Dung Chan Kham หรือเมืองนุนซุนคำ แต่มีรู้จักกันในนาม ชาม Sham (ใกล้เคียงกับ สยามและชาน) คำนี้ต่อมากลายเป็นอัสสัมและอาหมซึ่งเป็นชื่อของอาณาจักรและชาติพันธุ์ แม้จะได้รับอิทธิพลจากฮินดูในช่วงแรกและมุสลิมในช่วงหลังอย่างมาก อัสสัมก็คงเอกราชของตนได้หลายศตวรรษจนกระทั่งถูกกองทัพพม่ายึดครองได้ในปลายคริสต์ศตวรรษที่ ๑๘ ปีค.ศ. ๑๗๙๒ กษัตริย์อาหมซึ่งถูกแย่งชิงอำนาจได้ขอความช่วยเหลือจากอังกฤษที่เบงกอล กองทัพอังกฤษภายใต้การบังคับบัญชาของร้อยเอกเวลชก็เข้าไปยึดอำนาจจากพม่า และแต่งตั้งให้ผู้นำของอาหมคนเดิมเป็นประมุขต่อไป สิ่งตอบแทน คือ สนธิสัญญาทางการค้าที่ให้ประโยชน์แก่อังกฤษในแคว้นอัสสัม

ตัวอย่างรายชื่องานศึกษาประวัติศาสตร์อาหม

ลำดับที่	ปีที่พิมพ์	รายชื่องานเขียน	ชื่อผู้เขียน	ประเภทของงาน
๑.	๑๘๒๗	An Account of Assam, Inclusive of the History of Assam and a Geographical Sketch of Assam, 1880 A.D.	J.P.Wade	หนังสือ
๒.	๑๘๕๒	A Short Account of the Ahom People	E.T.D.Lambert	หนังสือ
๓.	๑๘๖๐	India's North-East Frontier in the Nineteenth Century	V.Elwin	หนังสือ
๔.	๑๘๖๓	Tribes of Assam	S.Barkakati	หนังสือ
๕.	๑๘๖๓	Assam in the Days of the Company, 1826-1858	H.K.Barpujari	หนังสือ
๖.	๑๘๖๓	An Account of Assam	Francis Hamilton	หนังสือ
๗.	๑๘๖๗	A History of Assam	Edward Gait	หนังสือ
๘.	๑๘๖๘	The Tai and the Tai Kingdom: With Fuller Treatment of the Tai-Ahom Kingdom in the Brahmaputra Valley	Padmeswar Gogoi	หนังสือ
๙.	๑๘๗๐	Assam in the Ahom Age, 1228-1826	N.K.BaSu	หนังสือ
๑๐.	๑๙๘๔	The Transition of a Traditional Tai Society: A Case Study of the Tai Aitons	Joya Buragohain	บทความ
๑๑.	๑๙๙๐	Socio-Religious Outlook of the Ahoms	Arun Barua	บทความ

๑๒.	๑๕๕๐	The Ahoms: the Early Tai of Assam and their Historical Relations with Yunnan A Study Based on the Ahom Buranji	J.N.Phukan	บทความ
๑๓.	๑๕๘๔	New Light on the History of Assam: Based on Ahom Buranjis	Chao Nomai Gogai	บทความ
๑๔.	๑๕๕๐	Some Aspects of Culture of the Buddhist Tais of North-East India	Joya Buragohain	บทความ
๑๕.	๑๕๕๖	Tai of North East India	Puspadhar Gogoi	หนังสือ

อาหมเป็นกลุ่มคนไทที่มีวรรณกรรมประวัติศาสตร์ที่น่าทึ่งในแง่ของจำนวนและการเขียนโดยชาวอาหมเอง งานเหล่านี้มีประโยชน์อย่างยิ่งในการศึกษาประวัติศาสตร์อาหมในสมัยต่อมา เมื่ออังกฤษเข้าปกครองอัสสัมก็ได้มีการศึกษาและแปลงานประวัติศาสตร์เหล่านี้เป็นภาษาอังกฤษ ทำให้มีการศึกษาอย่างกว้างขวาง

ผู้นำในการศึกษาประวัติศาสตร์อาหม คือ นายแพทย์จอห์น ปีเตอร์ เวด ผู้ได้ร่วมเดินทางไปกับกองทัพในครั้งนั้นและเกิดความสนใจประวัติศาสตร์อาหมอย่างมาก เริ่มเก็บรวบรวมเอกสารและงานเขียนต่างๆของท้องถิ่น งานเขียนเกี่ยวกับอัสสัมของเวดเป็นงานเขียนแรกเกี่ยวกับคนไทในยุคใหม่ เวดระบุว่าประวัติศาสตร์อาหมเขียนเป็นภาษาอาหมและภาษาบาคา เอกสารชิ้นสำคัญที่เวดพบเขียนบนผ้าฝ้าย เวดได้ขอให้นักบวชอาหมแปล ปรากฏว่าในตอนนั้นเวดเองยังไม่รู้ด้วยซ้ำว่าอาหมในอัสสัมนั้นเป็นคนไทกลุ่มหนึ่ง เขาสรุปเพียงว่า "...ปรากฏในประวัติศาสตร์ว่าผู้ยึดครองอัสสัม(ชาวอาหม)อาจอพยพจากหลายเมืองทางตะวันตกของจีน มีการติดต่อสัมพันธ์ระหว่างอัสสัมกับเมืองต่างๆ เมืองต่างๆภายใต้อาณาจักรพม่านั้นถูกรุกราน กษัตริย์ อัสสัม..."¹

อย่างไรก็ตามไม่มีผู้ใดตรวจสอบงานของเวดเป็นเวลาหลายทศวรรษ เวดได้ให้แปลเอกสารของไกรินาธ สิงห์ เป็นภาษาอังกฤษแล้วส่งต้นฉบับไปให้นายพัน เคิร์กแพตริกในปี.ศ. ๑๘๐๐ ต้นฉบับถูกเก็บไว้ที่ห้องสมุดกระทรวงอินเดีย ที่ลอนดอนและถูกทิ้งไว้ที่นั่นเป็นเวลานานกว่าศตวรรษ อย่างไรก็ตามผลงานการศึกษาค้นคว้าของเวดก็เป็นที่ยุติกันดี ทำให้เขาได้รับการแต่งตั้งเป็นสมาชิกของสมาคมเอเชียที่เบงกอล ในปี.ศ. ๑๗๙๗ หลังจากนั้นเวดก็มีโอกาสกลับไปอัสสัมอีกในปี.ศ. ๑๗๙๘ ในครั้งนี้ได้รวบรวมข้อมูลทางภูมิศาสตร์จำนวนหนึ่ง²

¹Letter of Wade to Col.Kirpatrick, in Sharma,ed.1927, p.ii.

²Sharma, ed. 1972,p.e.

สภาพการศึกษาประวัติศาสตร์อาหมเปลี่ยนแปลงในปีค.ศ.๑๙๑๘ เมื่อนักวิชาการอัสสัม Sri Benudhar Sharma ทราบข่าวงานศึกษาของเวดและได้ติดตามจนได้ต้นฉบับจากห้องสมุดกระทรวงอินเดีย ในปีค.ศ.๑๙๒๗ จึงได้พิมพ์เผยแพร่ในชื่อ An Account of Assam

พงศาวดารที่เวดจัดการให้แปลนั้นปรากฏว่าเป็นฉบับที่สมบูรณ์ที่สุด เริ่มต้นด้วยกำเนิดของกษัตริย์อาหมตามความเชื่อของเทพนิยายฮินดู การรบพุ่งต่อสู้ของชนกลุ่มต่างๆเพื่อตั้งถิ่นฐาน การรุกรานของมุสลิม การกบฏจลาจล การทำสงคราม การเข้ามาของชาติตะวันตก เรื่อยมาจนถึงการนำทัพของร้อยเอกเวลชเข้าสู่อัสสัม

ในหนังสือ Geographical Sketch of Assam¹ เวดได้เสนอข้อมูลยุคต้นเกี่ยวกับชนไทกลุ่มหนึ่ง ต่างจากงานแปลข้างต้นหนังสือเล่มนี้เป็นผลงานของเวดในการเก็บรวบรวมข้อมูลใหม่ที่น่าสนใจสำหรับนักวิชาการ อย่างไรก็ตามแม้เวดจะให้ความสนใจพยายามเพียงใด การที่เขาศึกษาในหัวข้อที่ตนเองไม่ได้มีความรู้ลึกซึ้ง ทำให้เกิดความผิดพลาดหลายตอนด้วยกัน ยกตัวอย่างเช่น การที่เวดระบุว่ากษัตริย์อาหมไม่ยอมให้คนต่างชาติเข้าสู่ “...วิญญานที่อิจจา รัชยาของรัฐบาลจีน...”²

อย่างไรก็ตามเมื่อเวดนำเสนอรายละเอียดเกี่ยวกับอัสสัม ข้อมูลมีน้ำหนักถูกต้องขึ้น ทำให้หนังสือของเขามีคุณค่าทางวิชาการ เวดบรรยายถึงสภาพทางภูมิศาสตร์ของอัสสัม ให้รายละเอียดเกี่ยวกับการตั้งถิ่นฐานและลักษณะทางภูมิศาสตร์ของอาณาจักรนั้น ตัวอย่างเช่น อธิบายถึงเมืองกากอนว่า “...เป็นเมืองหลักของแคว้นอัสสัม พระราชวังของกษัตริย์อัสสัมอยู่เหนือวังפורไปพอสมควร ตรงข้ามกับฝั่งน้ำธาโกว์ ยาวประมาณ ๑๐ ไมล์และกว้างประมาณ ๕ ไมล์ ตั้งแต่การกบฏของพวกมัวมาเรียส เมือง พระราชวัง และป้อมตกอยู่ในสภาพทรุดโทรม ปรักหักพัง...”³ ส่วนแม่น้ำดิกรุนห์เป็น “...แม่น้ำที่สำคัญที่สุดของอัสสัม เริ่มจากภูเขาดัฟฟาลา และ...แม้ระยะทางจะไม่เกิน ๒๕ ไมล์แต่ก็มีส่วนคดเคี้ยวถึงร้อยโค้ง... แม่น้ำดิกรุนห์ สำคัญเพราะปริมาณและคุณภาพของทองคำที่มีอยู่ ซึ่งมีสีจิดกว่าทองที่เบอร์ฮัมพูเบอร์ และแม่น้ำอื่นๆ บรรจบกับแม่น้ำจากเทือกเขาหิมาลัย เขาเชื่อกันว่าทองมาจากหิมะบนภูเขานั้น.. เขาเชื่อในความบริสุทธิ์ของทองจากการผสมนั้น มีคนแปลกหน้าที่ได้ลบหลู่แม่น้ำเนื่องจากกระแสน้ำที่ไหลแรง และมีแก่งหินมาก ทำให้แม่น้ำโกรธจนเอ่อท่วมทันฝั่งในคืนเดียว กวาดเอาทั้งหมู่บ้านและคนหายไป เหตุการณ์เช่นนี้ต้องเกิดขึ้นบ่อยและรวดเร็ว ชาวพื้นเมืองเชื่อว่าราชวงศ์บาร์บัวเนยซึ่งเคยปกครองมาก่อนได้ฝังทรัพย์สินไว้ในถ้ำขนาดต่างๆ ทั่วเมือง เมื่อใดก็ตามที่แม่น้ำดิกรุนห์รู้ก็จะ

¹Sharma, ed. 1972,pp.339-372.

²Sharma, ed. 1972, p.339.

³Sharma, ed. 1927, p.348.

ท่อมั่นกระแทกฝั่งจนทึบเหล่านั้นแตกกระจายสิ่งของมีค่าทำด้วยเงินทองกระจายบนพื้น
น้ำท่วมถึง...จากสิ่งของมีค่าเหล่านี้ที่พบหลังน้ำท่วมทำให้ชาวบ้านเชื่อ..."¹

ไม่มีเอกสารยุคต้นอื่นเช่นนี้ แม้ข้อมูลจะล้าสมัยหรือไม่ถูกต้องก็ยังถือว่ามีคุณค่าทาง
วิชาการ เป็นแหล่งข้อมูลที่ดีทางภูมิศาสตร์และประวัติศาสตร์หากใช้อย่างระมัดระวัง อีกทั้ง
กระตุ้นแรงบันดาลใจในการศึกษาค้นคว้าต่อมาอีกด้วย

ในเวลาเดียวกันกับที่เวดเขียนงานประวัติศาสตร์อาหมก็มีงานศึกษาอื่นๆโดยชาว
อังกฤษที่เขียนเกี่ยวกับอัสสัมและประชาชน จากทศวรรษที่ ๑๗๙๐ตลอดมาจนถึงคริสต์ศตวรรษที่
๑๙ มีงานเขียนที่สรุปรวมได้เป็น ๒ รูปแบบ คือ รายงานเกี่ยวกับการดำเนินงานของอังกฤษใน
อัสสัม เช่น กรณีส่งกองทัพเข้าอัสสัมนำโดยร้อยเอกโทมัส เวลช มีรายงานชื่อ Report on Assam²
ประกอบด้วยข้อมูลทางด้านการทหาร ข้อมูลเกี่ยวกับประชาชน ภูมิศาสตร์ และประเด็นต่างๆ
เกี่ยวกับอัสสัม อีกตัวอย่างหนึ่ง คือ งานของHannay เรื่อง "Further information on the gold
washings of Assam"³ และ Wilcox⁴ เรื่อง "Memoir of the survey of Assam..." รูปแบบที่ ๒
คือ งานเขียนของประชาชนมักจะมีประวัติศาสตร์ท้องถิ่นหรือโบราณคดีเป็นพื้นฐาน

งานเหล่านี้เริ่มก่อนที่เวดจะเข้าสู่อัสสัม ได้มีการตีพิมพ์งานเขียนเกี่ยวกับอัสสัมของ
Muhammad Cazim⁵ แปลโดย Henry Vansittart ในวารสารชื่อ Asiatic Researches ในปีค.ศ.
๑๗๙๒ งานในรูปแบบแรกเพิ่มจำนวนมากขึ้นตั้งแต่ทศวรรษที่ ๑๘๒๐ หลังจากทัพม่าย
ครองอัสสัมในปีค.ศ. ๑๘๒๒ เป็นขั้นตอนแรกก่อนสงครามอังกฤษ-พม่า ตั้งแต่ค.ศ. ๑๘๒๔-๑๘๒๖
ซึ่งทำให้อังกฤษเข้าไปในอัสสัมมากขึ้น

งานประวัติศาสตร์ชิ้นสำคัญและค่อนข้างสมบูรณ์ในแง่ของงานศึกษา คือ งานของSir
Edward Gait เรื่อง A History of Assam ตีพิมพ์ตั้งแต่ค.ศ. ๑๙๐๕ เกิดเป็นนักวิชาการชาวอังกฤษ
ที่ ศึกษาและเขียนประวัติศาสตร์อาหมโดยถือเป็นส่วนหนึ่งของประวัติศาสตร์อัสสัม หนังสือเล่มนี้
มี ๑๘ บทด้วยกัน เริ่มตั้งแต่ประวัติศาสตร์อัสสัมก่อนการปกครองของอาหมในบทที่ ๑-๔ หลัง

¹Sharma, ed. 1972, p.355.

²Thomas Welsh, "Report on Assam, 1794, with addition observations by David Scott." in Alexander Mackenzie. History of the relations of Government with the hill tribes of the North-East Frontier of Bengal. Calcutta, 1884.

³S.O. Hannay, "Further information on the gold washings of Assam" Journal of the Asiatic Society, Bengal Branch. July, 1838.

⁴R. Wilcox, "Memoir of the survey of Assam and the neighbouring countries, executed in 1824-6-7-8". Asiatic Researches, Vol. xvii, 1932.

⁵Henry Vansittart, "A Description of Assam by Muhammad Cazim. Translated from the Aalamgir-Namah" Asiatic Researches II:11.

จากนั้นศึกษาประวัติศาสตร์อัสสัมภายใต้การปกครองของอาหมในบทที่ ๕-๙ เน้นการรวบรวม การปกครองสร้างความเป็นปึกแผ่นทางการเมืองของดินแดนลุ่มแม่น้ำพรหมบุตร ความสามารถ ทางด้านการรบของผู้ปกครองอาหม โดยเฉพาะอย่างยิ่งการสงครามกับราชวงศ์โมกุล เกิดให้ ความสำคัญกับการทำสงครามและความขัดแย้งซึ่งอำนาจภายในมาก ทำให้ประเด็นหลัก ของหนังสือเป็นเรื่องราวของชนชั้นปกครอง คล้ายคลึงกับการเขียนพงศาวดาร การศึกษาเรื่อง รวบรวมของแคว้นอื่นๆที่อยู่บริเวณชายแดนอัสสัม อยู่ในบทที่ ๑๐-๑๓ การสิ้นสุดอำนาจของ กษัตริย์ และเริ่มประวัติศาสตร์อัสสัมสมัย พม่ารุกรานจนอังกฤษเข้ายึดครองในบทที่ ๑๔-๑๘

อาจจะเนื่องมาจากการที่เกิดได้ศึกษาเรื่องราวของอินเดียมาก่อน จึงให้ความสำคัญ กับวัฒนธรรมอินเดียที่มีอิทธิพลต่ออัสสัม โดยเริ่มศึกษาอิทธิพลของลัทธิฮินดูหรือศาสนา พราหมณ์ โดยถือว่าอารยธรรมอารยันเหล่านี้เป็นพื้นฐานหรือเป็นวัฒนธรรมดั้งเดิมของอัสสัม ก่อนการเข้ามาของอาหม เกิดเชื่อว่าอาหมเข้ามาปกครองอัสสัมโดยรับเอาวัฒนธรรมอารยันไว้แล้ว ผสมผสานกับวัฒนธรรมท้องถิ่นอื่นๆ ประวัติศาสตร์ของอัสสัม คือ ประวัติศาสตร์ของการครอบงำ และผสมผสานทางวัฒนธรรมตั้งแต่แรกก่อตั้งอาณาจักรจนถึงการยึดครองของอังกฤษ

เกิดใช้ข้อมูลได้รอบได้ คือ ใช้พงศาวดารของอาหมภาษาอัสสัมเป็นหลัก ประกอบ ด้วยเอกสารภาษาเปอร์เซียในสมัยที่ราชวงศ์โมกุลยกกองทัพเข้ามารุกรานอัสสัม และเอกสาร ภาษาอังกฤษของบริษัทอีสต์อินเดีย อย่างไรก็ตามมีผู้วิจารณ์ว่า “...มุ่งเขียนประวัติศาสตร์ของดิน แดนอัสสัมเป็นสำคัญไม่ได้เขียนประวัติศาสตร์ชาวไทอาหม...”¹ ในประเด็นนี้ไม่น่าแปลกใจนัก เพราะเกิดนั้นเป็นชาวต่างชาติการมองประวัติศาสตร์จากสายตาของนักล่าอาณานิคมมักจะเป็น การเหมารวมเป็นพื้นที่มากกว่าการเจาะประเด็นศึกษาให้ลึกซึ่งถึงความแตกต่างของกลุ่มชน ซึ่ง จะนำไปสู่ความแตกแยกทางการเมือง เช่นเดียวกับการศึกษาประวัติศาสตร์ไทใหญ่โดยเป็นส่วน หนึ่งของประวัติศาสตร์พม่า สภาพการเขียนประวัติศาสตร์ของอาหมโดยนักเขียนชาวอังกฤษจะ ถูกจำกัดด้วยแว่นของนักวิชาการตะวันตกสมัยอาณานิคมอยู่เสมอ

อังกฤษปกครองอัสสัมโดยตรงจากกัลกัตตา แม้จะยึดครองอัสสัมได้ในเวลาไล่เลี่ยกับ อะระกันและตะนาวศรีในพม่า อังกฤษจัดการปกครองแยกกัน จำนวนเอกสารที่แปลเป็นภาษา อังกฤษและศึกษาเพื่อเขียนรายงานและประวัติศาสตร์มีมากขึ้น งานเหล่านี้ไม่ได้ทำโดยชาว อังกฤษเท่านั้น ตั้งแต่ต้นคริสต์ศตวรรษที่ ๑๙ มีนักเขียนจากอัสสัมจำนวนมากที่ผลิตงานศึกษา ประวัติศาสตร์ขึ้นมา อาจจะมีแรงบันดาลใจจากความรู้สึกชาตินิยมที่เกิดขึ้นหลังจากอัสสัมเสีย

¹ ธีรทิพย์ นาคสุภาและ เรณู วิชาศิลป์, “องค์ความรู้ประวัติศาสตร์ไทอาหม” การศึกษาวัฒนธรรมชนชาติ ไทย (กรุงเทพ โรงพิมพ์คุรุสภา, ๒๕๓๘), หน้า ๕๓.

เอกสารให้พม่าในปีค.ศ.๑๘๒๒ แล้วตกอยู่ภายใต้การปกครองของอังกฤษในสี่ปีต่อมา งานเขียนเหล่านี้ให้ภาพยุคต้นๆของอาณาจักรไท

อย่างไรก็ตามงานเหล่านี้เขียนโดยทัศนะของชาวอัสสัมไม่ใช่ไท แม้ว่าในทศวรรษที่ ๑๘๒๐ ผู้เชี่ยวชาญอังกฤษจะตระหนักดีว่าคนในอัสสัมมีความเกี่ยวข้องกับไทใหญ่และกลุ่มต่างๆ นั้น งานเหล่านี้ก็ยังเน้นความเป็นอัสสัม ไม่ได้มีความพยายามที่จะเปรียบเทียบชาวอัสสัมหรือคนที่นั่นกับไทกลุ่มอื่นๆ งานเหล่านี้ตั้งแต่คริสต์ศตวรรษที่ ๑๗ ถึงค.ศ.๑๙๐๐ มีเป็นจำนวนมาก เป็นประโยชน์อย่างยิ่งสำหรับการเขียนประวัติศาสตร์อัสสัมตลอดคริสต์ศตวรรษที่ ๑๙ งานพงศาวดารหรือประวัติศาสตร์เหล่านี้จำนวนมากถูกแปลเป็นภาษาอังกฤษ ทำให้มีผู้อ่านมากขึ้น

การศึกษาประวัติศาสตร์ก้าวหน้ามากขึ้นในต้นคริสต์ศตวรรษที่ ๒๐ นอกเหนือการศึกษาประวัติศาสตร์โดยทั่ว เริ่ม มีการศึกษาประวัติศาสตร์นิพนธ์ โดย Edward Gait ชื่อ Report on the Progress of Historical Research in Assam งานศึกษาของ S.K.Bhuyan เรื่อง "New light on Mongul India from Assamese sources" (1928-1929) เรื่อง "Assamese historical literature" (1929) และเรื่อง "An early historian of the East India Company: Dr.J.P.Wade." (1930) นับเป็นความก้าวหน้าทางด้านการศึกษาประวัติศาสตร์ในอัสสัม

ผลงานที่น่าสนใจของนักวิชาการรุ่นนี้ คือ การรวบรวมและพิมพ์เผยแพร่ข้อมูลขั้นต้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งข้อมูลตั้งแต่ทศวรรษที่ ๑๙๓๐ ประเภทสนธิสัญญา เช่น งานของ C.U. Aitchison เรื่อง Treaties, Engagements, and Sanads. Revised and enlarged upto 1929 งานของ Bhuyan เรื่อง Press list of records in the Assam Secretariat เรื่อง The Calender of Persian Correspondence และเรื่อง Narrative Abstracts of General Letters to and from the Court of Directors in the Revenue เป็นต้น

มีงานเขียนประวัติศาสตร์อัสสัมโดยนักวิชาการคนสำคัญของอัสสัม เช่น ศาสตราจารย์ Suryya Kumar Bhuyan แห่ง Cotton College ในเมืองเกาะชัตติ รัฐอัสสัม ซึ่งมีงานวิจัยประเภทวิทยานิพนธ์ และงานเขียนทั้งภาษาอังกฤษและอัสสัมจำนวนกว่า ๔๐ เล่ม เช่น Anglo-Assamese Relations 1771-1826 (1947) , Lachit Barphukan and His Times (1947), Studies in the Literature of Assam (1955), Atan Burghain and His Times (1957) และ Studies in the History of Assam (1965) นอกจากนี้ยังมีงานแปลพงศาวดารอาหม่อเป็นจำนวนมาก เช่น พงศาวดารอัสสัมภายใต้การปกครองของอาหม่อยุคต้น พงศาวดารของรัฐชายแดนอัสสัม พงศาวดารสงครามระหว่างอัสสัมกับราชวงศ์โมกุล ซึ่งกล่าวถึงเหตุการณ์ในอาณาจักรอาหม่อปลายคริสต์ศตวรรษที่ ๑๗ ซึ่งเป็นช่วงของวิกฤตการณ์ทางการเมืองภายในและการรุกรานจากภายนอกทำให้เกิดความอ่อนแอและเป็นปัญหาเรื่อยมา และ พงศาวดารอัสสัม ค.ศ.๑๖๘๑-๑๘๒๖ ซึ่งเป็นช่วงราชวงศ์สุดท้ายของอาหม่อก่อนที่จะถูกอังกฤษจะยึดครอง

งานที่ช่วงปลายคริสต์ศตวรรษที่ ๒๐ ที่น่าสนใจ ได้แก่ งานของ H.K. Barpujari เรื่อง The Comprehensive History of Assam เป็นงานชุดประวัติศาสตร์ที่รวบรวมนักประวัติศาสตร์หลายคนทั้งของฝ่ายอัสสัมและอินเดีย ยังมีนักประวัติศาสตร์ที่เป็นชาวอาหม ๒ คน คือ Jogendra Nath Phukan Romesh C. Buragohain มีลักษณะคล้ายคลึงกับงานของเกด กล่าวถึงประวัติศาสตร์การปกครองของอาหม ราชวงศ์ของกษัตริย์และการทำสงคราม แต่หนังสือชุดนี้เน้นประวัติศาสตร์อัสสัมภายใต้การปกครองของอังกฤษมากกว่าเล่มอื่นๆ หนังสือเล่มนี้ถูกวิจารณ์ว่า "...เป็นเล่มที่ทำให้ผิดหวังมากที่สุดเพราะแทบไม่ได้ใช้เอกสารภาษาไทยอาหมเลย อีกทั้งพิจารณาเฉพาะลักษณะส่วนฮินดูของรัฐอัสสัมและจากแง่มุมของอินเดีย ไม่ได้มองจากคนไทยเลย..."¹

งานเขียนอื่นๆ มีลักษณะการศึกษาเฉพาะยุคสมัย หรือ เน้นประเด็น เช่น งานของ N.N. Acharyya เรื่อง The History of Medieval Assam งานของ N.K. Basu เรื่อง Assam in the Ahom Age, 1228-1826 งานของ Sarbeswar Rajguru เรื่อง Medieval Assamese Society, 1228-1839 งานของ Debabrata Dutta เรื่อง History of Assam งานของ Lakshmi Devi เรื่อง Ahom-Tribal Relations งานของ H.K. Barpujari เรื่อง Assam in the Days of the Company, 1828-1858 และงานของ Ramesh Chandra Kalita เรื่อง Assam in the Eighteenth Century

จากการเริ่มต้นดังกล่าวทำให้การศึกษาประวัติศาสตร์ตื่นตัวยิ่งขึ้น ชาวอัสสัมได้เป็นผู้นำในการศึกษาเสียเอง ความตื่นตัวทางประวัติศาสตร์ดังกล่าวมีผลทำให้รัฐบาลอินเดียเกิดความไม่พอใจ เริ่มกวดขันการเดินทางเข้าสู่อัสสัม ทำให้องค์ความรู้เกี่ยวกับอัสสัมถูกจำกัดในคนกลุ่มเล็กๆ ยังทำให้คนอาหมไม่มีโอกาสได้พบกับคนที่พูดภาษาไทยจากประเทศอื่นๆ ในปัจจุบันปัญญาชนชาวอาหมมีความตระหนักในมรดกของวัฒนธรรมไทยมากขึ้น วารสาร Journal of the Tai Historical and Cultural Society of Assam ตีพิมพ์ในปี.ศ. ๑๙๖๖ ได้เป็นสื่อกลางในหมู่นักวิชาการและปัญญาชน จะเห็นได้ตั้งแต่การประชุมไทยศึกษาครั้งที่ ๑ ที่อินเดียในปี.ศ. ๑๙๘๑ ก็ได้มีนักวิชาการชาวอาหมนำเสนอบทความทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมของตน ลักษณะของการศึกษาจะแตกต่างจากเดิม เช่น มีการหันไปสนใจศึกษาประวัติศาสตร์ศิลปะ และมีนักวิชาการต่างชาติให้ความสนใจศึกษาประวัติศาสตร์ สังคมและวัฒนธรรมอาหมมากยิ่งขึ้น

งานเขียนเกี่ยวกับอาหมนั้นยังมีขึ้นเรื่อยๆ แต่ แม้จะมีความพยายามที่จะนำเสนอองค์ความรู้เกี่ยวกับอาหมแต่ก็ยังไม่ใช้การศึกษาประวัติศาสตร์เต็มรูปแบบ ตัวอย่างเช่น งานของ Puspadhar Gogoi เรื่อง Tai of North East India² มีการกล่าวถึงประวัติศาสตร์ของกลุ่มคนไท

¹ จักรทัษ นาดฤทาและเรณู วิชาศิลป์, อ้างแล้ว, หน้า ๕๕.

² Puspadhar Gogoi. Tai of North East India (Dhema Ji: Chumpra Printers and Publications Pvt.Ltd., 1996).